

Geçmişten Günümüze Adana Ovası'nda Mevsimlik Tarım İşçileri ve Çocukları

Tarihsel Süreç • Kurum Analizi • Mevcut Durum • Öneriler

Adana Ovası'nda Yaşayan Mevsimlik Tarım İşçileri ve
Çocuklarına Yönelik Hizmet Modeli Mevcut Durum Analizi

Geçmişten Günümüze Adana Ovası'nda Mevsimlik Tarım İşçileri ve Çocukları

Tarihsel Süreç • Kurum Analizi • Mevcut Durum • Öneriler

Geçmişten Günümüze Adana Ovası'nda Mevsimlik Tarım İşçileri ve Çocukları

Tarihsel Süreç
Kurum Analizi
Mevcut Durum
Öneriler

Raporu Hazırlayan
Katkı Verenler

Program Yöneticisi
Program İdari İşler ve Finans Asistanı
Proje Araştırma Asistanı
Proje Alan Uzmanları

Tasarım ve Veri Görselleştirme

Kapak Fotoğrafı
ISBN
1.Basım

Ertan Karabıyık
Saniye Dedeoğlu
Sinem Bayraktar
Cemre Yaşkeçeli
Sinem Bayraktar
Cemre Yaşkeçeli
Necmettin Yemiş
İhsan İznebioğlu
Mehtap Taşkın
Önder Elçi
Kurtuluş Karaşın
Özlem Zehir
E. Emre Yaşkeçeli, Ekim 2017 Adana
978-605-83062-6-4
Aralık 2017, Ankara

© Bu yayın bir kamu malıdır. Bir kısmından veya tamamından alıntı yapılabilmesi ve çoğaltılabilmesi için Kalkınma Atölyesi'nden izin alınmasına gerek yoktur.

Önsöz

Kalkınma Atölyesi'nin yolu, bitkisel üretimde çalışan mevsimlik tarım işçileri ve onların çocukları ile Atölye'nin kurucuları tarafından 2002 yılında Adana Ovası'nda pamuk hasadında çalışan çocukların durumunu araştıran alan çalışması sonrasında hemen hemen her iki yılda bir yürüttüğü çeşitli araştırma ve planlama çalışmaları sayesinde sıkça kesişmektedir.

Mevsimlik tarım işçiliğinin yoğunlukla hane bazlı bir çalışma biçimi olması ve ailelerin çocuklarını hem çalıştırmak hem de onları geride bırakabilecek olanakların yokluğu, çocuklarını göçe dahil etmelerine sebebiyet vermekte ve dolayısıyla tüm çalışmaların odağında çocukların yer almasını kaçınılmaz kılmaktadır.

Adana Ovası, bitkisel üretimde istihdam edilen mevsimlik tarım işçilerine yönelik yaklaşık ikiyüz yıllık bir geçmişe sahiptir. Ova'da kurulan büyük çiftlikler ile başlayan tarımsal üretimin piyasalaşması süreciyle birlikte, mevsimlik tarım işçiliğinde çocuklar da hemen hemen her dönem aileleriyle birlikte çalışma sürecine katılım sağlamış ya da bir şekilde ailelerin çalışma dönemlerinde onlarla birlikte göç etmiş ve Ova'da yaşamak durumunda kalmıştır. Tarihi belgelerde kanıtları çokça yer alan bu olgu, Adana Ovası'nın tarımsal üretiminin bir gerçekliğidir.

Adana Ovası, çocuk işçiliğini de kapsayacak şekilde 200 yıldır bölgenin, ülkenin ve hatta son yıllarda küresel aktörlerin gündeminde yer almaktadır. Adana Ovası, Çukurova Bölgesi'nin en verimli, en bereketli topraklarını oluşturmakta, bitkisel üretimin sürekli yapıldığı ve bundan dolayı yılın bütün aylarında iş gücüne ihtiyaç duyan; bu ihtiyacını çevre iller ve komşu ülkelerden mevsimlik gezici tarım işçileriyle kapatan coğrafyayı oluşturmaktadır. Yılın bütün ayları bitkisel üretim yapılabilir olması nedeniyle de diğer yörelerden farklılaşmaktadır. Bu nedenle mevsimlik tarım işçiliğine yönelik mevcut durum araştırmaları, işçilerin çalışma ve yaşam ortamlarını iyileştirme çabaları ve işçi ailelerin çocuklarına

yönelik eğitim, sağlık ve çocuk koruma faaliyetleri için Ova, adeta bir laboratuvar konumundadır.

Kalkınma Atölyesi, UNICEF Türkiye Ofisi'nin desteği ile uygulanan 24 aylık *Türkiye'de Çocuk İşçiliği ile Mücadele Kapsamında Kanıt Oluşturulması Programı* ile, çocuk işçiliğinin yoğun olduğu mevsimlik tarım işçiliğini odak alan araştırma ve savunuculuk çalışmalarıyla kanıt temelli politika önerileri ve araçları geliştirmeyi amaçlamaktadır. Program, mevcut yapısal, sektörel, farklı aktörler ve sosyal faktörlerin, çocuk işçiliği riskini azaltma ve önlemedeki etkilerini veya katkılarını göz önüne serecektir.

Bu Program kapsamında yürütülen *Adana Ovası'nda Çalışan Mevsimlik Tarım İşçileri ve Çocuklarına Yönelik Hizmet Modeline İlişkin Mevcut Durum Analizi* çalışması, Adana Ovası'nın bu bağlamdaki tarihsel sürecinden hareketle, günümüzde ilgili kurumların başta çocuklar olmak üzere, mevsimlik tarım işçilerine yönelik faaliyetlerini gözden geçirmeye, Ova'da yaşayan mevsimlik işçi topluluklarının eğitim, sağlık, çocuk koruma hakları ve ihtiyaçları ile çalışma ve yaşam ortamlarının iyileştirilmesine yönelik hizmet sunumunu artırmaya odaklanmıştır.

Çalışma, Kalkınma Atölyesi'nin yerel düzeyde bulunan kamu kurumları, sivil toplum, meslek örgütleri bağlantıları, tarım aracıları ve Adana Ovası'nda yaşayan toplulukların samimi destekleri, saha uzmanlarının özverili gayretleri ve emekleri ile gerçekleştirilmiştir.

18 yaşın altındaki her bireyin çocuk olarak kabul edildiği antlaşmalara taraf olan Türkiye'de çocukların çalıştırılmadığı ve eğitimlerine devam ederek, tüm temel hak ve özgürlüklerinden yararlandığı yarınlar ümidiyle...

Kalkınma Atölyesi,
Aralık 2017, Ankara

İçindekiler

Önsöz 3

Giriş 7

Bölüm 1 11

Adana Ovası'nda Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Genel Durumu ve Çocuk İşçiliğini
Önemeye Yönelik Yerel Politika ve Programların Tarihsel Süreci

Bölüm 2 37

Adana Ovası'nda Çocuk İşçiliğini Önlemeye Yönelik Aktörler; Roller, Sorumluluklar ve Faaliyetler

Bölüm 3 83

Adana Ovası'nda Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri

Bölüm 4 107

Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri ve Çocukların Yaşam ve Çalışma Ortamlarının İyileştirilmesi

Ekler 122

Ek 1

Adana Ovası'nda Mevsimlik Tarım İşçiliği Tarihsel Süreci Bilgi Derleme Formu

Ek 2

Adana Ovası'nda Çalışan ve Yaşayan Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri ve Onların Çocuklarına Yönelik Aktör Veri
Derleme Formu

Ek 3

Adana Ovası'nda Bulunan Çadır Yerleşimleri Mevcut Durum Tespit Formu

Kısaltmalar

ABD	AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ
AFAD	T. C. BAŞBAKANLIK AFET VE ACİL DURUM YÖNETİMİ BAŞKANLIĞI
BM	BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
ÇKHD	ADANA ÇOCUK VE KADIN HAKLARI DERNEĞİ
ÇYDD	ÇAĞDAŞ YAŞAMI DESTEKLEME DERNEĞİ
EĞİTİM SEN	EĞİTİM VE BİLİM EMEKÇİLERİ SENDİKASI
HAK-İŞ	HAK İŞÇİ SENDİKALAR KONFEDERASYONU
HİZMET-İŞ	TÜM BELEDİYE VE GENEL HİZMET İŞÇİLERİ SENDİKASI
HSM	HALK SAĞLIĞI MÜDÜRLÜKLERİ
İHD	İNSAN HAKLARI DERNEĞİ
ILO	ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ
KEDV	KADIN EMEĞİNİ DEĞERLENDİRME VAKFI
MEDAK	MEDİKAL ARAMA KURTARMA DERNEĞİ
METİP	MEVSİMLİK GEZİCİ TARIM İŞÇİLERİNİN ÇALIŞMA VE SOSYAL HAYATLARININ İYİLEŞTİRİLMESİ PROJESİ
MİGA	MEVSİMLİK İŞÇİ GÖÇÜ İLETİŞİM AĞI
SDM	SOSYAL DESTEK MERKEZİ
SGDD	SIĞINMACILAR VE GÖÇMENLERLE DAYANIŞMA DERNEĞİ
SODES	SOSYAL DESTEK PROJESİ
SSG	SOSYAL SURİYE GRUPLARI DERNEĞİ
SY	SURİYELİ
TEGV	TÜRKİYE EĞİTİM GÖNÜLLÜLERİ VAKFI
TBB	TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ
TMMOB	TÜRK MÜHENDİS VE MİMAR ODALARI BİRLİĞİ
TOBB	TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ
TR	TÜRKİYELİ
TRT	TÜRKİYE RADYO VE TELEVİZYON KURUMU
TSM	TOPLUM SAĞLIĞI MERKEZİ
UNICEF	BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUKLARA YARDIM FONU
ZMO	ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI

Giriş

Mevsimlik tarım işçilerine, onların çocuklarına yönelik hizmet sunan kurumların analizi ve aktörlerin haritalanması, bu hizmetleri alacak hedef grubun genel profilinin ortaya konulması, hizmet sunumu için proje fikirleri geliştirilmesi için Adana Ovası'nın seçilmesinin temel nedeni yörenin tarihsel arka planı ve yılın on iki ayı Ova'da yaşayan işçilerin ve ailelerin varlığıdır. Ayrıca Kalkınma Atölyesi'nin UNICEF Türkiye Ofisi'nin finansal ve teknik desteği ile yürüttüğü 24 aylık *Türkiye'de Çocuk İşçiliği ile Mücadele Programı* kapsamında gerçekleştirilecek;

- 1 Tarım araçlarının mevsimlik tarımsal üretimde çocuk işçiliğinin ortaya çıkmasında, devam etmesinde ve de engellenmesinde rollerinin araştırması,
- 2 Mevsimlik tarımsal üretimde uygulanan ücretlendirme tiplerinin çocuk işçiliğine etkisi araştırması,
- 3 Mevsimlik tarım işçi ailelerinin sosyo-ekonomik ve demografik profillerinin mevsimlik tarımsal üretimde çocuk işçiliğine dair etkisi araştırmasına hem veri sağlama hem de programın tüm çalışmaları arasında ilişki kurulması için de Adana Ovası çalışma alanı olarak belirlenmiştir.

Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Programı kapsamında Ocak-Mart 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilen “Adana Ovası’nda Yaşayan Mevsimlik Tarım İşçileri ve Çocuklarına Yönelik Hizmet Modeli Mevcut Durum Analizi” çalışması Adana Ovası’nın bu bağlamdaki tarihsel sürecinden hareketle günümüzde konuyla ilgili kurumların başta çocuklar olmak üzere mevsimlik tarım işçilerine yönelik faaliyetlerini gözden geçirmeye, Ova’da yaşayan mevsimlik tarım işçi topluluklarının eğitim, sağlık, çocuk koruma hakları ve ihtiyaçları ile çalışma ve yaşam ortamlarının iyileştirilmesine yönelik hizmet sunumunu artırmaya odaklanmıştır.

Çalışmada arşiv ve diğer belgeleri içeren masa başı çalışmasına ek olarak ilgili kurum, kuruluş ve kişilerle yüz yüze görüşmeler yapılırken kurumsal dokümanlar da incelenmiştir. Çalışmanın alanı ise Adana Ovası’ndaki mevsimlik gezici tarım işçilerinin konakladıkları çadır yerleşim bölgelerinde gerçekleştirilmiştir. Tamamlanan belgeleme, analiz, tespit ve haritalama çalışması bulguları ve değerlendirmesi 13 Nisan 2017’de Adana’da valilik, belediyeler, kent konseyi, kalkınma ajansı, STÖler, akademi ve uzmanlar ile geniş katılımlı bir Doğrulama Toplantısı’nda sunulurken, katılımcı yöntemlerle ilgili ve sorumlu taraflarca değerlendirilmiş, katkıları alınmıştır. Bulguları doğrulamak ve geribildirim almak yanısıra eyleme geçilmesi için adım atmayı hedefleyen bir savunlu etkinliği olarak da düzenlenen toplantı sonucunda talep üzerine ilgili ve sorumlu kurum ve kuruluşlar ile hem sunumlar hem de taslak harita ve şemalar paylaşılmıştır.

Çukurova, Türkiye’nin siyasi haritasında Mersin, Adana, Osmaniye ve Hatay illerini kapsayan bir bölgenin adıdır. Bu bölgenin en önemli bölümü ovalarıdır ve bu ovaların içinde de “Adana Ovası” diye belirtilen yer, genellikle Çukurova ile aynı şekilde adlandırılır. Oysa Adana Ovası; Adana kent merkezinin güneyinde yer alan ve çoğunlukla Seyhan, Karataş, Yüreğir ve Yumurtalık ilçelerinin bulunduğu yörenin adıdır.

Adana Ovası, Çukurova Bölgesi’nin en çok bitkisel üretimin yapıldığı ve tarım işçisi istihdam edilen bölümünü oluşturmaktadır. Yılın bütün ayları bitkisel üretim yapılan yöre olması nedeniyle de diğer yörelerden farklılaşmaktadır.

Harita 1. Çukurova Bölgesi Haritası

Harita 2. Adana Ovası Haritası

© Cemre Yavaşkeçeli, Kalkınma Atölyesi, Ekim 2017, Adana
Öğlen molası vermiş tarım işçileri

Adana Ovası'nda Yaşayan Mevsimlik Tarım İşçileri ve Çocuklarına Yönelik Hizmet Modeline Mevcut Durum Analizi çalışması birbirini takip eden üç aşamada gerçekleştirilmiştir;

- 1 Adana Ovası'nda mevsimlik tarım işçileri ve onların çocuklarına odaklı (a) eğitim, (b) sağlık, (c) çocuk koruma, (d) yaşam ortamı ve (e) çalışma koşullarını iyileştirme bağlamında geçmişte gerçekleştirilen program ve projelerin, rutin faaliyetlerin ve bunları etkileyen sosyal, ekonomik ve kültürel durumların yaklaşık 200 yıllık geçmişini derleyen *tarihsel süreç* ortaya konulmuş ve genel olarak değerlendirilmiş,
- 2 Hali hazırda mevsimlik tarım işçileri ve onların çocukları için yakın zamanda gerçekleştiren faaliyetler ve bu faaliyetleri gerçekleştiren kurumlara yönelik; *aktörlerin rol ve sorumlulukları* derlenmiş, değerlendirilmiş,
- 3 Adana Ovası'nda kendi imkanlarıyla kurdukları çadırlarda veya Ova'daki kırsal yerleşimlerde konaklayan mevsimlik tarım işçileri ve onların çocuklarına yönelik nüfus, etnisite, yaşam imkanları ve yerleşimin risk durumu ile eğitim ve sağlık hizmeti alma durumlarını tespit ve sunulan bu hizmetlerin; *mevcut durum ve ihtiyaçları* belirlenmiş, analiz edilmiş, haritalandırılmış ve eğitim, sağlık, çocuk koruma ile çalışma ve yaşam ortamına yönelik nelerin yapılabileceğini ortaya koymaktadır.

Rapor, bu üç aşamada gerçekleştirilenleri yani, çalışmanın tamamını kapsamaktadır.

BÖLÜM 1

Adana Ovası'nda Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Genel Durumu ve Çocuk İşçiliğini Önlemeye Yönelik Yerel Politika ve Programların Tarihsel Süreci

Giriş

Adana Ovası, yakın tarihin hemen hemen her döneminde uluslararası ticaretle de ilişkilenen yoğun bir tarımsal üretime konu olmuştur. Yaygın ve yoğun tarımsal üretim ise her zaman mevsimlik tarım işçiliğini ve farklı emek kullanım biçimlerini ortaya çıkarmış, Ova tarımsal ücretli işçiliğin en yaygın gerçekleştiği coğrafyalardan biri olagelmıştır. Bu yörede mevsimlik tarım işçiliğinin ilk kayıtlı izlerine 1800'lü yıllardan itibaren ulaşmak mümkündür. Bölgede tarihin farklı dönemlerinde tarım işçiliği bağlamında farklı politika ve programlar uygulanmıştır. Bu kapsamda mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarına yönelik eğitim, sağlık, çocuk koruma, yaşam ve çalışma ortamı iyileştirme program ve projeleri ile beraber farklı araştırma ve uygulama programları için bir odak alan olmuştur.

Son yıllarda sayıları giderek artan alan araştırma ve uygulamalarını tarihsel perspektif içinde daha iyi değerlendirmek için, raporun bu bölümünde Adana Ovası'nda tarımsal üretime odaklı çalışmaların tarihsel seyrini ortaya koymak amacıyla arşiv ve diğer dokümanları içeren bir masa başı çalışmasının bulguları sunulmaktadır. Buna ek olarak, Çukurova'nın tarımsal üretim tarihi hakkında araştırma yapmış kişilerle yüz yüze görüşmeler yapılırken makale, yüksek lisans, doktora tezleri hazırlamış kişilerin dokümanlarına da erişilmiştir. Ayrıca, bu çalışmaya özgü olarak geliştirilen bir form aracılığıyla da Adana Ovası'nda uygulanan rutin faaliyetler, program ve projeler; program ve/veya projenin uygulandığı tarihler, uygulayıcı kuruluşlar veya kişiler, program ve/veya proje adı, tema ve sonuçları derlenmiştir (Ek 1). Elde edilen bulgulardan hareketle *Adana Ovası'nda Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği Tarihsel Süreci (1830-2017)* grafiği hazırlanmış, analizler bu grafik üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Geçmişe yönelik çalışmaların derlenmesi ve değerlendirilmesindeki temel amaç ise;

- a** Adana Ovası'nda mevsimlik tarım işçileri ve onların çocuklarına yönelik uygulanan program ve projeleri, süreci etkileyen sosyal ve ekonomik değişimlerin detaylı bilgi ve verilerini zaman çizelgesine göre tespit etmek,
- b** Program ve projelerin sonuçlarına, yarattığı değişime odaklanarak hangi kurumun, bu program ve projeleri nasıl uyguladığını belirlemek,
- c** Program ve projelerden yararlanan hedef grupların mevcut durumunu; hizmetlere yönelik taleplerini belirlemek,

tüm bu bilgiler ve veriler ışığında gelecekte uygulanması öngörülen program ve projelerin maliyet etkin, gerçekçi, etkili ve sürdürülebilir olması için dersler çıkarmaktır.

Adana Ovası'nda yaklaşık ikiyüz yıl önce başlayan tarımsal dönüşümün odağında hane/aile tabanlı gerçekleştirilen mevsimlik gezici tarım işçiliği bulunmaktadır. Çocuklar ailelerinin yaşam mücadelesine katkı vermek için bu emek süreçlerine aktif olarak katıldıklarından, yöre çocuk işçiliğinin yaygın olarak rastlandığı bir yer olmuştur. Böylece tarım ve çocuk işçiliğinin yaygınlığı Adana Ovası'nı bu çocuklara yönelik program ve projeler veya rutin uygulamalar konusunda en fazla deneyime sahip yöre haline getirmiştir. Bu deneyimin tespiti ve değerlendirmesi, sonuçlarından yararlanarak geleceğe dair geçerli, tutarlı çözümlerin geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Adana Ovası'nda bitkisel üretimde mevsimlik tarım işçiliğine bakıldığında, tarihsel olarak, kabaca üç dönem öne çıkmaktadır;

Çukurova tarımının yoğunlukla pamuk üretimi ile küresel piyasalara entegre olduğu dönemdir. 1861 – 1865 yılları arasında gerçekleşen Amerikan İç Savaşı'nın Amerika'daki pamuk üretimini azaltmasının da etkisiyle İngilizlerin ve Fransızların alternatif pamuk üretim alanı olarak Çukurova'da yoğunlaşmaya ve etkili olmaya başladıkları, bölgedeki pamuk çıkarılma, iplik ve dokuma sanayiine yatırım yaptıkları yıllardır. Aynı zamanda Mersin Limanı ve Adana-Mersin demiryolu inşaatının tamamlandığı, buna bağlı olarak küresel aktörlerin tarımsal üretimde belirleyici olduğu dönemdir. 1800'lü yıllarda ayrıca, tarımsal üretim büyük çiftliklerde yapılmaya başlanmıştır. Bitkisel üretimin gelişmesine yönelik başlatılan faaliyetlerin de etkisiyle, işgücü ihtiyacı artmış; buna çözüm olarak bölge dışından işgücünün getirilmesi ve özellikle de göçer aşiretlerin Çukurova'ya kalıcı olarak yerleştirilmesiyle bölge nüfusunda artış yaşanmıştır. Bu demografik dönüşüm, bölgede yaşanan yapısal değişimlerin de önemli nedenlerinden biridir.

1800'LÜ
YILLAR

Çukurova'da mevsimlik tarım işçiliğinin üretim miktarına bağlı olarak dalgalandığı, yoğunlaştığı yıllardır. İki Dünya Savaşı arasında yaşanan ulusal ve küresel gelişmeler, üretimde ve işçilikte konjonktürel dalgalanmalar yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle başta pamuk üretiminin arttığı, ancak Birinci Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında da üretimin düştüğü, buna bağlı olarak işgücünde de yıllara göre dalgalanmaların yaşandığı yıllardır. 1950'li yıllardan sonra bölgede başta pamuk üretimi olmak üzere, bitkisel üretimde büyümeyle birlikte, yeniden mevsimlik tarım işçiliğine ihtiyaç artmıştır. Başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu illeri olmak üzere, Çukurova'nın çevre il ve ilçelerinden mevsimlik gezici tarım işçileri yoğun olarak bölgeye gelmiştir. 20. yüzyılın başında Almanlar, İngiliz ve Fransızlarla bölge ölçeğinde rekabete girmiş; tarımsal üretime kredi, girdi ve pazarlama konularında destek vermiştir. Ayrıca Ova'da üretimin daha yaygın ve etkili olması için bataklıklar kurutulmaya, sulama kanalları açılmaya başlanmıştır.

1900'LÜ
YILLAR

Küresel aktörlerin (Birleşmiş Milletler kuruluşları, uluslararası sendikalar, vakıflar vb.) etkisiyle doğrudan veya dolaylı olarak özellikle mevsimlik gezici tarım işçilerine, onların çalışan veya çalışmayan çocuklarına yönelik eğitim, sağlık, çocuk koruma, çalışma ve yaşam ortamını iyileştirmeye yönelik çeşitli program ve projelerin uygulandığı yıllardır. 2011'de başlayan Suriye krizinin sonucunda ortaya çıkan Türkiye'ye göç dalgası ise, Adana Ovası'nda çok yüksek oranda Suriyeli göçmenin Türkiye vatandaşı mevsimlik tarım işçilerinin yerini aldığı; yoksulların rekabetinin başladığı dönemdir.

2000'Lİ
YILLAR

1800'lü Yıllar

Çukurova'da Büyük Çiftlik Üretimi Üzerinden Küresel Piyasalara Entegrasyon Dönemi

Adana'nın 1800'lü yılların başlarındaki önemi; Arap coğrafyasına doğru giden ticaret yolları üzerinde olmasından kaynaklıdır. Ova'nın o dönemde bataklık ve çevresinin yüksek dağlarla çevrili olması ve yerleşik nüfusun da az olması bir dezavantajdır. Değişim, Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Paşa'nın oğlu Kavalalı İbrahim Paşa'nın Adana ve çevresini kendi yönetimine alması ile başlamıştır.¹ Bu yıllara kadar üretimi yalnızca yörenin ihtiyacını karşılayan pamuk, 1833-1840 yılları arasında İbrahim Paşa'nın Çukurova'daki hakimiyet döneminde, dış pazarlara yönelik üretilmeye de başlanmıştır. Artan pamuk üretimi beraberinde artan mevsimlik gezici tarım işçiliğini de getirmiştir.² Bu dönemde Mısır'da tarımsal üretime ve devlet idari sistemine yönelik gerçekleştirilen reformların Adana ve çevresine de yansıdığı görülmüştür. Bu kapsamda bölgede büyük çiftlikler kurulmaya başlanmıştır.

Mevsimlik işçilerin çalışma ilişkilerine dair bilgiler sınırlı olmakla beraber, zamanın güvenlik önlemleri dahilinde çiftliklerden şehre yolculuğun yürüyerek gece yapılması yerine, gündüz yapılmasını sağlamak amacıyla; işçilerin dinlenme günü öncesi yarım gün çalıştırılması, böylece haftada 5.5 gün çalışma karşılığında haftalık ücretlerin tam olarak ödenmesine ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. Ayrıca güvenlik sorunlarından dolayı işçilerin haftalıklarının çiftliklerde ödenmesi yerine, dinlenme gününün sabahı şehirde ödenmesi sağlanmıştır.³ İşçilerin ayrıca bir günlük ücretli izin hakkı da bulunmaktadır. İbrahim Paşa işgücü ihtiyacının karşılanması için, Adana Ovası'ndaki çiftliklerde çalıştırmak amacıyla Mısır, Suriye ve Kıbrıs'tan işçi getirtmiştir. Ayrıca 1853-1856 yıllarında Osmanlı Devleti ile Rus İmparatorluğu arasında yaşanan Kırım Savaşı'ndan sonra Anadolu'ya yönelen göç ve 1864 yılında yaşanan Büyük Çerkes Göçü ile Adana'daki nüfus sorunu kısmen giderilmiş, zamanla başka yörelerden de Çukurova'ya gelenlerle nüfus artmaya, tarımda çalışacak işgücü oluşmaya başlamıştır.⁴

Yörede bataklıkların kurutulmasıyla büyük çiftlik kurma sürecinin daha da hızlanmaya başlaması, Tanzimat Reformları'yla yöredeki kurumsal dönüşüm ve pamuk üretimine vergi kolaylığının sağlanması, 1861 Amerikan İç Savaşı'nın da etkisiyle pamuk üretiminin Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) başka coğrafyalara kayması ve pamuk ihtiyacının ABD dışındaki başka ülkelerden karşılanmasına yönelik uluslararası gelişmeler yaşanması, Adana Ovası'nda tarımsal üretimin hızlı gelişmesinin başlamasını sağlamıştır.

Osmanlı arşivlerinde yer alan 1861 tarihli bir belge, Çukurova'ya tarımsal üretimde istihdam edilmek üzere, Adana dışındaki illerden işçi gönderilmesi için valiliklere resmi bir yazı gönderildiğini göstermektedir. Bu resmi yazıda aşağıdaki talep yer almaktadır; *"Memleketin her tarafında olduğu gibi, Adana ve çevresinde*

¹ Varlık, M. Bülent-Emiroğlu, Kudret- Türkoğlu, Ömer (2008), Adana Sanayi Tarihi, Adana Sanayi Odası Yayını, S:19.

² Toksöz, Meltem (2006), 'Bir Coğrafya, Bir Ürün, Bir Bölge: 19. Yüzyılda Çukurova' Kebikeç Dergisi, S:98.

³ Varlık, M. Bülent-Emiroğlu, Kudret- Türkoğlu, Ömer (2008), Adana Sanayi Tarihi, Adana Sanayi Odası Yayını, S:20.

⁴ Toksöz, Meltem (2006), 'Bir Coğrafya, Bir Ürün, Bir Bölge: 19. Yüzyılda Çukurova' Kebikeç Dergisi, S:98-99, 2006.

de tarımın büyük gelişme kaydettiği, özellikle Çukurova'nın pamuk ziraatına uygun olması nedeniyle pamuk ekilen arazilerinin her geçen gün arttığı, Adana ve Tarsus'ta halkın genellikle tarımla meşgul olduğu, ancak yerli halkın bu iş için yeterli gelmediği, bu nedenle özellikle buğday, arpa, susam ve pamuk hasadı zamanlarında doğu vilayetlerinden bol miktarda rençber gönderilmesi hususunda ilgili valiliklerin yardımcı olması gerekmektedir”⁵

Fransız gezgin Langlois 1852 ve 1853 yıllarında Çukurova'ya yaptığı bir gezisinde, “Adana'da tarım çok önemlidir. Bu yüzden Adana'ya hasat mevsiminde dışarıdan çok amele gelmekte ve bunlara yemekle beraber sekiz kuruş gibi o zamanın rayicine göre yüksek ücret verilmektedir.” diye yazmaktadır.⁶

Tablo 1. 1800'lü yıllarda Adana Ovası'nda mevsimlik tarım işçileriyle ilgili gelişmeler

1833-1840	Kavalalı İbrahim Paşa	Mısırlı Kavalalı İbrahim Paşa Mısır, Kıbrıs, Sudan ve Suriye'den getirdiği işçilerle pamuk üretimini artırmıştır. Ayrıca Adana Ovası'nda büyük çiftlikler kurulmaya başlanmıştır. Çukurova'daki tarım işçileri için çalışma yaşamıyla ilgili ilk düzenlemeyi Kavalalı İbrahim Paşa gerçekleştirmiştir. Haftalık 5,5 günlük çalışmaya karşılık, haftalık yedi günlük ücret ödenmesi sağlanmıştır.
1861	Osmanlı Devleti yönetimi	Tarımsal üretimde çalışmak üzere, başka illerden işçilerin Çukurova'ya getirilmesi için diğer valiliklere resmi yazı gönderilmiştir. Ayrıca iskan politikasıyla Adana Ovası ve çevresine yerleştirmeler başlamıştır.
1861-1865	Amerikan İç Savaşı	Amerikan İç Savaşı döneminde, Adana Ovası'nda pamuk üretimini artırmaya yönelik İngiliz ve Fransız girişimleri başlamıştır.
1864	Fransızlar	Adana'da ilk çırçır fabrikası Fransızlar tarafından kurulmuştur.
1865	İngilizler	Adana'da ikinci çırçır fabrikası İngilizler tarafından kurulmuştur.
1865-1867	Osmanlı Devleti yönetimi	Osmanlı Devleti, Adana Ovası'nda tarımsal üretimin artışına bağlı olarak, Adana ve çevresindeki göçer aşiretlerin iskanına yönelik çalışmaları başlatmıştır. Böylece yöredeki nüfusun artmasına katkı sağlamıştır.
1883	Tarımsal mekanizasyon	Adana Ovası'nda hayvanlarla çekilen ilk pulluklar ve harman hasat makinası tarımın hizmetine girmiştir.
1886	İngiliz Fransız sermayesi	Adana-Mersin demiryolu ulaşımına açılmıştır.
1887	İplik fabrikası	Tarsus'ta ilk iplik fabrikası açılmıştır.
1890	Fabrika yatırımı	Adana'da dokuma fabrikası kurma izni verilmiştir.

⁵ www.tarsusmanset.com/md.asp?id=107&/tarsus-manset-gazetesi-/cukurovada-tarim-iscileri.html (Alıntı tarihi 16 Şubat 2017)

⁶ Doğan, Osman, Önal, Ebul Faruk (2001), Çukurova'ya Bereket Getiren Projeler, Çamlıca Yayınları, İstanbul

1800'lü Yıllar: Çukurova'da Büyük Çiftlik Üretimi Üzerinden Küresel Piyasalara Entegrasyon Dönemi

Kavalalı İbrahim Paşa

Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu Kavalalı İbrahim Paşa Osmanlı'dan serdarlık isteyip alamayınca isyan etmiş, Adana ve çevresi Çukurova'yı 1833-1840 yılları arasında işgal ederek buraları adeta Osmanlıdan bağımsız yönetmiş, vergi kanunları uygulamış, ziraatı geliştirmiş, pamuk tarımı için çalışan Arap işçileri (felah) getirtmiş, şeker kamışı ve Mısır "Duvarak Arpası" ekimini geliştirmiş, Adana'yı selden korumak için, şimdiki Kuruköprü'den itibaren şehir içinden geçen bir kanal kazdırmıştır. 8 yıl yönetimde kalan İbrahim Paşa, Osmanlı'nın İngiltere ve Fransa ile anlaşmasından sonra Beyrut civarlarında yapılan savaşta yenilince, Adana'dan çekilmiştir ve 1841'de Sultan Abdulmeccid'in bir fermanı ile Mısır yönetimi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın sülalesinden geri alınarak, Osmanlıya tekrar bağlanmıştır.

Kaynak: Yurt Ansiklopedisi I Cilt Adana maddesi, 1981

Mısır Kavalalı İbrahim Paşa'nın askerleri Adana Tıskapı anı. Gravür: William Henry Barlett (1938)

1830'LU YILLAR

Kavalalı İbrahim Paşa

Adana ve civarını işgal eden Kavalalı İbrahim Paşa Çukurova'daki tarımda çalışma yasamı ile ilgili düzenlemeler gerçekleştirmiştir.

1830

1832-40

Kavalalı İbrahim Paşa

Kavalalı İbrahim Paşa Mısır'dan getirdiği işçilerle pamuk üretimini arttırmıştır.

1840

1841

London Antlaşması'yla Adana ve çevresi yeniden Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır.

1860

Mersin'e liman inşasına başlanmıştır.

1864

Fransızlar Adana'da ilk çirçir fabrikasını kurmuşlardır.

1865-67

Gezici aşiretler devletin talebi ile bölgeye yerleştirilmiş ve toprağa bağlanmıştır.

1886

Adana - Mersin demiryolu açılmıştır.

1887

Çukurova'da şiddetli kuraklık yaşanmıştır.

1890

Adana'da ilk dokuma fabrikası kurulmuştur.

1861

Amerikan İç Savaşı başlamış ve Amerika'da pamuk üretimi azalmıştır.

1861

İngiliz ve Fransızlar Adana Ovası'nda pamuk üretimiyle ilgilenmeye başlamıştır.

1861

Osmanlı Yönetimi

Çukurova'ya tarımda çalışmak üzere işçilerin gönderilmesi için diğer valiliklere resmi yazı gönderilmiştir.

1883

Hayanırlarla çekilen ilk pulluklar ve harman hasat makinesi tarım hizmetine girmiştir.

1885

İngilizler Adana'da çirçir işleme fabrikası kurmuşlardır.

1886

Tarım işçiliğinin demografik yapıyı etkilediği yıl

19. Y.Y. SONU

Çukurova'ya çalışmaya gelen mevsimlik gezici tarım işçilerinin sayısı 50-60 bini bulmuştur.

1886

Adana Halepli'ten ayrılarak ayrılarak bağımsız bir il olmuştur.

1887

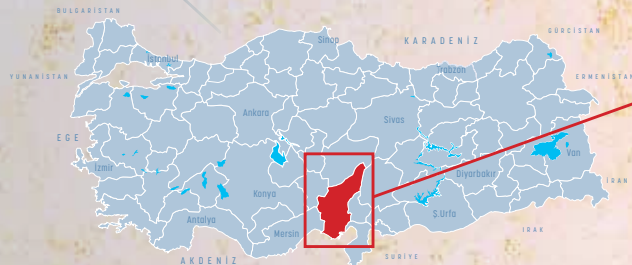
Mersin Tarsus'ta ilk ipik fabrikası kurulmuştur.

1889

Adana'da Ziraat Bankası'nın ilk şubesi açılmıştır.

Mersin-Tarsus-Adana Demiryolu (MTA), 67 km'lik normal hat. 1883'te kurulan Türk-İngiliz ve Fransız ortak sermayeli Mersin-Tarsus-Adana Railway (MTA) şirketi tarafından 1886'da açılmıştır.

1900'lü Yıllar

Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Yoğunlaşması ve Derinleşen Küreselleşme ve Ticarileşme

Bu dönemde Çukurova'da pamuk üretiminin artmaya başlaması, yabancı sermayenin bölgeye yatırım yapması, Mersin Limanı'nın kurulması, Adana-Mersin demiryolunun ulaşımına açılması, tarımsal teknolojinin yöreye gelmesi, çiftçiye vergi ve kredi olanaklarının sağlanması ve tarımsal girdilerin desteklenmesi, pamuğu Adana Ovası'nın temel tarımsal üretimi haline getirmiştir.

1900'lü yılların başında Adana Ovası'nda görülen bitkisel üretimde işçilik; -başta pamuk üretiminde olmak üzere- toplumun farklı kesimleri, çoğunlukla hane/aile eksenli çalışma grupları tarafından sağlanmıştır. Bu dönemde Ermeniler, Türkmenler, Çerkezler, Kürtler, Araplar ve Nogaylar işgücü sağlayan başlıca topluluklardır. Ermeniler önde gelen etnik gruplardan olmuşlardır. Ayrıca diğer yörelerden gelen Nusayriler, Suriyeli fellahlar da emek ihtiyacını karşılayan kesimlerdir. Eylül ayının sonunda farklı kesimlerden gelen yoksul haneler/ailelerin, hemen hemen bütün hane/aile üyeleriyle pamuk tarlalarında çalıştığı bir düzen bulunmaktadır. Pamuk toplama işi, kadın ve çocuk emeğini kullanmayı zorunlu kılmakta; kadınlar ve çocuklar işçiliği en fazla yapan grupların başında gelmektedir. O dönemde işçilerin ücretleri genellikle ürün karşılığı olarak, yani işçilerin topladıkları kütlü pamukla⁷ ödenmiştir.⁸

Adana Ovası'nda üretimin en önemli girdilerinden olan işgücü, neredeyse hiçbir zaman yeterli olmamıştır. Bu nedenle Birinci Dünya Savaşı öncesinde, işgücü açığı doğu illerinden; Van, Erzurum, Diyarbakır, Musul, Antep, Maraş, Sivas, Niğde ve çevresi ile Kayseri, Konya, Lazkiye ve Antakya'dan gelen işçilerle karşılanmaya çalışılmıştır. Fırat çevresinden gelen Kürtler, Hatay civarından gelen Ensariye grupları, Çukurova'nın kuzeyinden Toroslardan gelen yörükler ile bu ihtiyaç giderilmeye çalışılmıştır.⁹

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında da işgücü açığı konusunda benzer sorunlar yaşanmıştır. Savaşlardan dolayı azalan nüfus, yörede işgücü açığını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca Adana Ovası'nda toprak sahiplerinin çeşitli nedenlerle toprağını kaybederek topraksızlaşması ve yerel işgücüne katılması gerçekleşmediği için, bölgenin mevsimlik ve geçici olarak yöre dışından işgücüne ihtiyacı olduğunu ortaya koymuştur. Bu ihtiyacı karşılamak için çeşitli çözümler düşünülmüştür.¹⁰ Bu durum da mevsimlik gezici tarım işçiliğini yoğun olarak ülke gündemine sokmuştur. Pamuk üretimiyle ilgili kongreler her zaman işçi ihtiyacı sorununa odaklanmıştır.

⁷ Tarladan toplanmış, henüz çekirdeği çıkarılmamış pamuk demektir.

⁸ Toprak, Zafer (2009), 20. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Çukurova'da Emek ve Sermaye (www.academia.edu/20936460/20_Yüzyılın_Ilk_Çeyreğinde_Çukurova_da_Emek_ve_Sermaye)

⁹ Ibid. (S:74)

¹⁰ Ibid. (S:75)

II. Pamuk Kongresi Ziraat Encümeni Raporu⁵

İkinci Adana Pamuk Kongresi Zabıtnamesi, İstanbul; Matbaa-i Amire, 1925, s. 109–110.

Ziraat Encümeni Raporu -7- Amele Pamuk mıntukalarımızda tetkiki ihmal edilemeyecek mesail-i hayatiyyeden birisi de amele meselesidir. Pamukçuluk yapan sahalarda istihsal için amele meselesine temas etmek zaruridir. Adana ziraat amelesi öteden beri Vilayât-ı Şarikiyye'den ve civar yayla mıntukalarından, Antakya ve Lazkiye'den ve İzmir, Aydın, Manisa, Denizli gibi mühim pamuk mıntukaları için de Konya ve Antalya ve diğer yayla mıntukalarından gelmektedir. Bu amele hububat hasadı için, pamuk çapası için ve pamuk kozası devşirmesi için kullanılır. Senevî Adana'ya 30–40 bin kadar amele gelip Şubat'tan Teşrin-i sani ve Kanun-ı evvellere kadar kalırlar. Ve sonra mahallerine avdet ederler.

Adana'nın ve hariçten ameleye ihtiyacı olan diğer pamuk mıntukalarımızın her sene bu amele derdiyle uğraştığı ve bu yüzden müstahsil zürra'ın pek sıkıntı çektikleri malumdur. Bazı zamanlar olur ki, zürra amele buhranı sebebiyle

le yüksek ücret tediyesine mecbur olmakta ve mesârif-i istihsaliyyeyi yükseltmekte, binaenaleyh istifadesini azaltmakta ve bu sebeple hâsılat, masrafı korumamaktadır. Adana Vilayeti Meclis-i Umumisi'nce vaktiyle kabul edilen bir amele talimatnamesi mevcut ise de bunun her nasılsa tatbik edilmediği anlaşılmıştır. Bilhassa pamuk mıntukalarımızın amele ihtiyacı karşısında miktar-ı kâfi amelenin hemen temin ve tedariki için her halde Ticaret Vekâlet-i Celilesi Mesai Müdüriyet-i Umumiyesi'nce şubâtiyle beraber bir amele bürosunun acilen teşkiline lüzum görülmüştür. Böyle bir büro ziraat amelesi meselesini ileride kâmilten kavramak üzere şimdilik pamuk mıntukalarımıza büyük hizmetler ifa etmeğe namzet gibi görülmüştür. Diğer taraftan amelenin mahallerinden pamuk mıntukalarına vesait-i nakliye kumpanyalarınca nısıf ücretle sevkleri hususunun mutlaka temini ve amelenin ahval-i sıhhiyelerine ait tedâbir-i şifaiyyenin Sıhhiye Vekâleti'nce derpiş edilmesi muvafık görüldü.

1900'lü yıllarda Türkiye'nin de imzaladığı uluslararası sözleşmeler, üretim sürecinde insan hakları ve özellikle de çocuk hakları, çalışma yaşamında insana yakışır iş ilişkilerini gündeme getirmiştir. Bu kapsamda İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hazırlanan "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi" (1948), ILO'nun 138 sayılı "Asgari Yaş Sözleşmesi" (1974), "BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme" (1989), ILO "182 sayılı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi" (1999), Birleşmiş Milletler'in kabul ettiği "İş Dünyası ve İnsan Haklarına Dair Rehber İlkeler" (2011) gibi küresel ölçekli belgeler ve girişimler ışığında, ulusal yasal yükümlülöklere ve beklentilere uygun olarak düzenlenmiştir. Tüm bu uluslararası sözleşmeler, standartlar ve ulusal mevzuat, çalışma yaşamında insan haklarını odak almasına, çocuk emeğini birçok alanda yasaklamasına karşın; tarım sektöründe çalışanlar genellikle yasalar kapsamına alınmamış, sektördeki çocuk emeği bir türlü ortadan kaldırılamamıştır.

1900'lü yıllarda mevsimlik tarım işçiliğine dair sınırlı sayıda alan araştırmaları, yaşam ortamlarının iyileştirilmesi ve özellikle Adana Ovası'nda sıtma ile mücadele projeleri uygulanmıştır (Tablo 2).

¹¹ Ibid. (S:76)

Tablo 2. 1900'lü yıllarda Adana Ovası'nda gerçekleşen, mevsimlik tarım işçileriyle ilgili gelişmeler

1940	1940'lı yıllar	Çukurova'da çalışmaya gelen mevsimlik gezici tarım işçilerinin artış gösterdiği yıllardır.
1978	Murat Şeker	Türkiye'de Tarım İşçilerinin Toplumsal Bütünleşmesi kitabı basılmıştır.
1982	UNICEF Türkiye-Çukurova Üni.	Temel Sağlık Koruma Projesi Adana Çalıştayı gerçekleştirilmiştir.
1986	Asian American Free Labor Institute (AAFLI) ve Tarım İş Sendikası	Adana Karataş İlçesinde Mevsimlik Tarım İşçileri Araştırması yapılmıştır.
1989	Şemseddin Koçak	Mevsimlik Tarım İşçi Çocuklarının Eğitimi konusunda Yüksek Lisans Tezi hazırlanmıştır.
1990	Y. Yaser	"Family planning for seasonal migrant workers in Adana Province" yayımlanmıştır.
1990-1995	UNICEF Türkiye Ofisi-Milli Eğitim Bakanlığı	Çukurova Bölgesi'nde Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çocukları İçin Temel Eğitim Projesi uygulanmıştır.
1995	Tacettin İnandı	Doğankent Solaklı ve Yüzbaşı Sağlık Ocakları Bölgesine Gelen Mevsimlik Tarım İşçilerinin 1-6 Yaş Çocuklarında Malnütrasyon Prevalansı ve Etkileyen Faktörler Uzmanlık Tezi tamamlanmıştır.
1995	Buhara Önal	Tarım İşçilerinin Sağlık Sorunları Uzmanlık Tezi tamamlanmıştır.
1996	Çukurova Tarım Aracıları Derneği	Çukurova Tarım Aracıları Derneği kurulmuştur.

1900'lü Yıllar: Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Yoğunlaşması ve Derinleşen Küreselleşme ve Ticarileşme

1906

Mersin-Tarsus-Adana Demir Yolu (MTA), Alman Deutsche Bank tarafından satın alınmış ve Chemins du Fer Impérial Ottomans de Bagdad (CFIO) tarafından işletilmeye başlanmıştır.

Kaynak: www.kocugelisli.org.tr (2014/09)
İsmail İsmail Karaman - www.kocugelisli.org.tr

1924

Adana Beynelmîlî Ziraat Sergisi

11 farklı ülke, 46 yabancı firmanın ve Türkiye'den birçok resmi kurum, meslek örgütü ve işletmenin katıldığı bir ziraat sergisi düzenlenmiştir.

1955

Yasar Kemal'in "İnce Memed" romanı yayımlanmıştır.

1973

"138 No.lu Asgari Yaa Sözleşmesi" İLO tarafından kabul edilmiş, Türkiye bu sözleşmeyi 1998 yılında onaylamıştır.

1940'LI YILLAR

Cukurova'da çalışmaya gelen mevsimlik gezici tarım işçilerinin hızla arttığı yıllardır.

1900

1918

1921

1940

1974

ENDİŞE

Cukurova'ya inip umudunu pamuk işçiliğine bağlayan bir ailenin dramını anlatan Yılmaz Güney filmi vizyona girmiştir.

1954

Orhan Kemal'in "Bereketli Topraklar Üzerinde" romanı yayımlanmıştır.

1929

Mersin-Tarsus-Adana Demiryolu, yeni Türk hükümeti ortakları Anadolu-Bağdat Demir Yolu şirketi tarafından satın alınarak devletleştirilmiştir.

1978

Murat Seker

"Türkiye'de Tarım İşçilerinin Toplumsal Birleşmesi, Arastırması" yayımlanmıştır.

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI

1915

2.000 BALYA

40.000 BALYA

76.000 BALYA

80.000 BALYA

135.000 BALYA

1896

1908

1909

1911

1914

PAMUK ÜRETİMİ

1982

unicef
her çocuk için

UNICEF Türkiye-Sağlık Bakanlığı- Çukurova Üniversitesi

Temel Sağlık Bakım Projesi Adana Semineri

UNICEF Türkiye tarafından desteklenen ve 1982 yılında tasarlanan, Sağlık Bakanlığı'nın merkezi ve taşra teşkilatının kurumsal kapasitesini güçlendirmeye yönelik, Adana Ovası'nda yaşayan mevsimlik tarım işçilerinin temel sağlık hizmetlerine erişimi odaklı Temel Sağlık Bakım Projesi (Primary Health Care Project) kapsamında 22-30 Kasım 1982 tarihlerinde Çukurova Üniversitesi'nde yaklaşık 170 kişinin katılımıyla bir seminer düzenlenmiştir. Bu seminerde Adana Ovası'nda mevsimlik tarım işçilerinin temel sağlık hizmetleri konusunda bir proje fikri geliştirilmiştir.

1982

Oğuz Yurdakul

"Adana İlinde Gecici Tarım İşçilerinin Sosyo-Ekonomik Sorunları" kitabı yayımlanmıştır.

1990

"Çocuk Haklarına Dair Sözleşme" yürürlüğe girmiştir.

1986

N. Erk, R. Burgut, E. Yıldırım

"Çukurova Bölgesine Gelen Gecici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi TUBİTAK Projesi" gerçekleştirilmiştir.

1989

Şemseddin Koçak
"Mevsimlik Tarım İşçi Çocuklarının Eğitimi" konulu yüksek lisans tezi tamamlanmıştır.

1990-95

unicef
her çocuk için

UNICEF Türkiye - Milli Eğitim Bakanlığı

"Çukurova Bölgesi'nde Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çocukları İçin Temel Eğitim Projesi" uygulanmıştır. (The Basic Education Project for Seasonal Agricultural Workers in the Çukurova Region)

1991

unicef
her çocuk için

Çukurova Bölgesi'nde Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çocukları İçin Temel Eğitim Projesi (The Basic Education Project for Seasonal Agricultural Workers in the Çukurova Region).

1990 yılında Tayland'ın Jomtien kentinde düzenlenen Herkes İçin Eğitim Dünya Konferansı /World Conference on Education for All sonunda imzalanan deklarasyonun (Jomtien Declaration and Framework for Action Meet Basic Learning Needs) bir sonucu olarak Milli Eğitim Bakanlığı ile UNICEF Türkiye tarafından "Çukurova Bölgesi'nde Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çocukları İçin Temel Eğitim Projesi" 1991'de uygulamaya konulmuştur. Proje, 1995 yılında sona ermiştir.

1994

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi 1990 yılında imzalamış, 1994 yılında çekinceyi kayıta onaylamıştır.

1998

TBMM, ILO 138 no.lu sözleşmeyi kabul etmiştir.

1999

ILO - HAK-İŞ
"Çocuk İşçiliği ile İlgili Mücadele Kapasitesinin Geliştirilmesi" projesi yürütülmüştür.

1980

Ö. F. Yalçın

"A Research on The Socio-Economic Problems of Seasonal Agriculture Labourers in Çukurova Region. Ankara University Faculty of Agriculture" konulu doktora tezi tamamlanmıştır.

1990

Y. Yaser

"Adana İlinde Mevsimlik Tarım İşçileri için Aile Planlaması" çalışması gerçekleştirilmiştir.

1994

M. Engin Sanal

"Tarım Kesiminde Ücretli Araçlık" konulu doktora tezi tamamlanmıştır.

1995

Dr. Tocettin İnandı

"Diğankent, Salıklı ve Yüzbaşı Sağlık Ocakları Bölgesi'ne Gelen Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çocuklarında Malnütrisyon Prevalansı ve Etkileyen Faktörler" isimli uzmanlık tezi tamamlanmıştır.

1996

Çukurova Tarım Araçları Derneği kurulmuştur.

1999

Teknik Eğitim Vakfı tarafından Karatas ilçesindeki tarım işçisi çocukların mesleki eğitime yönlendirilmesi çalışması gerçekleştirilmiştir.

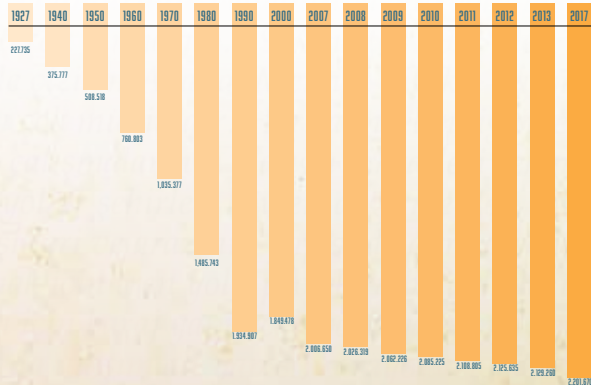
1986

Murat Seker

Asian American Free Labor Institute (AAFLI) ve Tarım İş Sendikası desteğiyle Adana Karatas İlçesinde "Mevsimlik Tarım İşçileri Araştırması" yayımlanmıştır.

ADANA NÜFUSUNUN TARİHSEL DEĞİŞİMİ

2000'li Yıllar

Çukurova'da Yoksulların Rekabeti

2000'li yıllar uluslararası sözleşmelerin, standartların ve özellikle tedarik zincirinin bütün aşamalarında insan hakları ihlallerinin ve çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasına odaklı kapsamlı faaliyetlerin uygulandığı yıllardır. Başta, uluslararası ticarete konu olan tarımsal üretimin uluslararası aktörlerinin (şirketler, sendikalar, hükümet kuruluşları, sivil toplum örgütleri) girişimiyle çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması için girişimler başlatılmıştır.

1900'lü yılların sonu, 2000'li yılların başında Adana Ovası'nda çalışan ve yaşayan mevsimlik gezici tarım işçileri için özellikle sıtma ile mücadele, barınma ortamları ve sağlık koşullarının iyileştirilmesi, çocukların eğitime erişimi konuları sıkça gündeme gelmiş; araştırma, kurumsal kapasite geliştirme, çeşitli konularda model geliştirme ve müdahaleye yönelik faaliyetler, program ve projeler uygulanmıştır. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Ana Bilim dalı uzman doktor adaylarının alan çalışmaları ve uzmanlık tezleri ile çeşitli üniversitelerin yüksek lisans ve doktora tezlerinin konusu mevsimlik tarım işçileri ve onların çocuklarının durumu olmuştur. İşçilerin yaşam alanı durumuna yönelik bir yüksek lisans tezi hazırlanmış ve mekânsal mimari tasarım yarışması düzenlenmiştir. Adana Ovası'nda yaşayan 0-6 yaş grubu çocukların yaşam durumlarının ortaya konulması, çocukların iyi olma halinin tespit edilmesine yönelik araştırmalar desteklenmiştir. Bu dönem aynı zamanda, mevsimlik gezici tarım işçilerine iş bulan ve bunun organizasyonunu yapan tarım araçlarının da örgütlendiği yıllardır (Tablo 3).

2011 yılından itibaren Suriyeli göçmen işçilerin mevsimlik tarım işlerine katılmasıyla birlikte özellikle Adana Ovası'nda işçiler arasında iş bulma konusunda bir rekabet başlamış, bunun sonucunda ücretler zaman zaman düşmüş ve Suriyeli göçmen işçiler ovanın hakim işçileri konumuna gelmiştir.¹²

Tablo 3. 2000'li yıllarda mevsimlik tarım işçileri ve onların çocuklarını odak alan başlıca çalışmalar

2002	Uluslararası Çalışma Örgütü	Türkiye Tarım Sektöründe En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliği Temel Araştırması (Adana İli-Karataş İlçesinde Pamuk Toplamada Çalışan Çocuklar Örneği) (Baseline Survey on Worst Forms of Child Labour in the Agricultural Sector) gerçekleştirilmiştir.
2002	Şule Özbekmezci	"Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal, Ekonomik ve Barınma Sorunları Araştırması" yapılmıştır.
2004	Uluslararası Çalışma Örgütü	Mevsimlik tarım işçileri çocuklarına yönelik Eylem Planı hazırlama projesi uygulanmıştır.
2005-2007	Uluslararası Çalışma Örgütü	"Adana Karataş'ta Mevsimlik Gezici ve Geçici Tarım İşlerindeki En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliğinin Eğitim Yoluyla Sona Erdirilmesi Projesi" uygulanmıştır.

¹² Kavrama dair açıklama için bakınız; Kalkınma Atölyesi (2016) Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine: Türkiye'de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçiler Mevcut Durum Raporu, sayfa 23-25.

2007	Çukurova Tarım Aracıları Derneği	Çukurova'da çalışan mevsimlik tarım işçilerinin ücretlerinin iyileştirilmesi için dernek tarafından tarım işçileri iş bırakma faaliyeti gerçekleştirilmiştir.
2009	Kalkınma Atölyesi - Bernard van Leer Vakfı	"Türkiye'de Mevsimlik Tarım İşçilerinin 0-6 Yaş Arası Çocukların Yaşam Halleri Araştırma Projesi" (Temel Araştırma) tamamlanmıştır.
2010	Adana Valiliği İl Özel İdaresi	"Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi (METİP)" Adana'da uygulanmaya başlanmıştır.
2011	Kalkınma Atölyesi -Hollanda Büyükelçiliği	"Mevsimlik Tarım Göçünden Etkilenen 6-14 Yaş Grubu Çocuklara Yönelik Müdahaleler Programı" uygulanmıştır.
2011	Milli Eğitim Bakanlığı	20 Nisan 2011 tarihli ve 5410 sayılı 2011/25 nolu "Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimleri Genelgesi" yayımlanmıştır.
2012	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	2012/20 No'lu "Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Genelgesi" yayımlanmıştır.
2012	Ceyhan Tarım Elcileri ve İşçileri Derneği	Ceyhan Tarım Elcileri ve İşçileri Derneği kurulmuştur.
2013	Adana Çocuk İşçiliği İzleme Birimi	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, beş ilde "Çocuk İşçiliği İzleme Birimi" kurmuştur. Bu illerden biri de Adana'dır.
2013-2014	Motoi Kusadokoro, Takashi Maru, Ufuk Gültekin	Networks and Intermediaries in Seasonal Agricultural Labor Markets in Turkey (Türkiye'de Mevsimlik İşgücü Pazarında Ağlar ve Aracılar) raporu yayımlanmıştır.
2014	Kalkınma Atölyesi - Hollanda Büyükelçiliği	"Mevsimlik Tarım Göçüne Katılan Çocuklar İçin Yerel Düzeyde Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Projesi" uygulanmıştır.
2014	Hayata Destek Derneği	"Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği 2014 Araştırma Raporu" yayımlanmıştır.
2015	Avrupa Birliği - Milli Eğitim Bakanlığı	"İlköğretim Kurumlarına Devam Oranlarının Artırılması Teknik Destek Projesi" uygulanmıştır.
2016	UNICEF Türkiye-Hayata Destek Derneği	"Çocuk İşçiliği ile Mücadele Programı" başlamıştır.

2016	Türkiye İş Kurumu (İŞ-KUR)	"Özel İstihdam Büroları Yönetmeliği" yayımlanmıştır. Resmi Gazete Tarihi: 11.10.2016 Resmi Gazete Sayısı: 29854
2016	Millî Eğitim Bakanlığı	2016/5 nolu "Mevsimlik Tarım İşçileri İle Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitimi Erişimi Genelgesi" yayımlanmıştır.
2016	Kalkınma Atölyesi - Hollanda Büyükelçiliği	"Türkiye'de Pamuk Tedarik Zincirinin Üst Kademelerinde Çocuk İşçiliği Sorununu İnceleme Amaçlı Aksiyon Bazlı Katılımcı Proje" gerçekleştirilmiştir.
2016	Kalkınma Atölyesi ve GOAL Global – ECHO	"Türkiye'nin Güneyindeki Suriyelilerin ve Göçmenlerin Korunma ve Sağlık Koşullarının İyileştirilmesi Projesi" tamamlanmıştır.
2016	Bilgi Üniversitesi - Bernard van Leer Vakfı - Çukurova Kalkınma Ajansı	"Adana'da Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çocuklarının Yaşam Koşullarının Çocuğun İyi Olma Hali Perspektifinden İyileştirilmesi Projesi" uygulanmıştır.
2017	Başbakanlık	2017/6 sayılı "Mevsimlik Tarım İşçileriyle ilgili Başbakanlık Genelgesi" yayımlanmıştır.
2017	UNICEF Türkiye Ofisi- Kalkınma Atölyesi	"Türkiye'de Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı" başlamıştır.
2017	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	"Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı (2017-2023)" yürürlüğe konmuştur.

2002

Uluslararası Çalışma Örgütü

"Türkiye Tarım Sektöründe En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliği Temel Araştırması" (Adana İl-Karatas İlçesinde Pamuk Toplamada Çalışan Çocuklar Örneği) tamamlanmıştır.

2002

Şule Özbekmezci

"Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal, Ekonomik ve Barınma Sorunları Araştırması" yayımlanmıştır.

2001

TMMB, ILO 182 no.lu sözleşmeyi onaylamıştır.

2005-07

ILO - Milli Eğitim Bakanlığı
Adana Karatas'ta Mevsimlik Gezi ve Geçici Tarım İşçilerindeki En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliğinin Eğitim Yoluyla Sona Erdirilmesi Projesi

ILO-MEB İlgili Genel Müdürlüğü işbirliğiyle, 2005-2007 tarihleri arasında uygulanan proje, Adana Karatas'a aileleriyle birlikte gelen çocukların pamuk tarlalarında çalışmalarını önleyerek ara verdikleri eğitimlerine kaldıkları yerden devam etmelerini sağlamayı hedeflemiştir.

Proje yürütmek üzere Karatas'a 10 km mesafede mevsimlik tarım işçilerinin yoğun olarak yerleşim gösterdiği Yemişli Köyü'nde Sosyal Destek Merkezi kurulmuştur. Proje, çocuk işçisi kullanımının geleneksel olarak kabul gördüğü zorlu bir alanda çocukların eğitime erişimlerine katkı sunarken, diğer yasalara ihtiyaçlarının içinde ailelerin ve çocukların yanına almayı sağlar. Proje Haziran 2007'de Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden, Karatas İlçe Halk Eğitim Müdürlüğü'ne devredilir. Ancak hem finansal hem de yönetsel sorunlardan dolayı proje bir süre sonra tamamlanmış ve merkez kapatılmıştır.

2007

Çukurova Tarım Aracıları Derneği tarım işçileri iş bırakma eylemi gerçekleştirmiştir.

2007

Aysegül Özbe

"Yoksulluğun Yeni Aktörleri: Çukurova'nın Diğer Çocukları" konulu yüksek lisans tezi tamamlanmıştır.

2009

Kalkınma Atölyesi
Bernard van Leer Vakfı

"Türkiye'de Mevsimlik Tarım İşçilerinin 0-6 Yaş Arası Çocukların Yaşam Halleri Araştırma Projesi" tamamlanmıştır.

2010

T.C. Başbakanlık

2010/6 sayılı Mevsimlik Gezi ve Sosyal İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Genelgesi" yayımlanmıştır.

2000

Müge Kantar

"Adana İl Merkezinde ve Kırsal Alanında Yıllara Kadar Devam Eden Ailelerde Toplumsal Cinsiyet" konulu doktora tezi tamamlanmıştır.

2003

"Haydi Kızlar Okula" kampanyası başlamıştır.

2003

Şule Özbekmezci

"Mevsimlik Tarım İşçilerinin Barınma Sorunları ve Yaşam Üniteleri" konulu yüksek lisans tezi tamamlanmıştır.

2004

Tarım aracıları tarım aracılığının meslek olması için dönemin bakanı Ali Coşkun'a bu konuyla ilgili dosya verdi.

2004

Şule Özbekmezci ve Şule Sahil

"Çukurova Yaresindeki Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yerleşim Dokuları ve Yaşam Üniteleri" makalesi yayımlanmıştır.

2004

Uluslararası Çalışma Örgütü

"En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliği: Adana Karatas İlçesinde Mevsimlik Gezi ve Geçici Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi ve Koşulların İyileştirilmesi Eylem Programı" hazırlanmıştır.

2005

Adnan Gümüş

"Çukurova'nın Ötekileri" makalesi yayımlanmıştır.

2008

Özgür Çetinkaya

"Farm Labor Intermediaries in Seasonal Agricultural Work in Adana-Çukurova" konulu yüksek lisans tezi tamamlanmıştır.

www.turkiyeyet.com.tr

2010

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
Mevsimlik Gezi ve Geçici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi (METİP)

2010 yılında Başbakanlık tarafından yayınlanan 2010/6 sayılı Mevsimlik Gezi ve Sosyal İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Genelgesi'nin ardından Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından Mevsimlik Gezi ve Sosyal İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi (METİP) geliştirilmiştir. Bu proje il özel idarelerine aktarılan ödenek ve diğer yerel kaynaklara uygulanmıştır. Projenin uygulanmaya başlandığı 2010 yılından bu yana Adana ilinin de içinde yer aldığı 38 il valiliği tarafından önerilen 65 proje desteklenmiştir. Proje finansmanı için tahsis edilen 96,2 milyon TL, ödenek 72 milyon TL'isi barınma, alt yapı ve sağlık tesis, 5 milyon TL'isi eğitim, 3 milyon TL'isi sağlık, 16 milyon TL'isi diğer harcamalardan oluşmakta olup, söz konusu projeler ilerde valilik bünyesindeki il özel idareleri veya Köylere Hizmet Götürme Birlikleri tarafından uygulanmıştır.

Kaynak: Türkiye Büyük Millet Meclisi (2007) Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarının Anlaşılacak Alınması Gereken Önerilerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu

2010

Meltem Toksöz

"Nomads, Migrants and Cotton in the Eastern Mediterranean: the making of the Adana-Mersin Region 1850-1908" konulu doktora tezi tamamlanmıştır.

2011

Mimarlar Odası Adana Şubesi

"Çukurova Bölgesi'nde Mevsimlik Tarım İşçilerine Yaşam Alanı Tasarımı Ulusal Öğrenci Mimari Fikir Yarışması" sonucları açıklanmıştır.

2011

"Mevsimlik Tarım Göçünden Etkilenen 6-14 Yaş Grubu Çocuklara Yönelik Mudahaleler Programı" uygulanmıştır.

2011

"20 Nisan 2011 tarihli ve 5410 sayılı 2011/25 nolu Mevsimlik Geziçi Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimleri Genelgesi" yayınlanmıştır.

2011

Surinya'da yaşanan insani kriz nedeniyle Adana'ya göç başlamıştır.

2011

Karataş İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Sosyal Destek Projesi'nden (SODES) aldığı bir fon ile "Tarım Çocukları Okul Öncesi Projesi"ni uygulamıştır.

2012

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

"Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Genelgesi (2012/20)" yayınlanmıştır.

2012

Ceyhan Tarım Elçileri ve İşçileri Derneği kurulmuştur.

2013

Japan Society for the Promotion of Science, Asahi Glass Foundation

Motoi Kusadokoro, Takashi Maru, Ufuk Gütekin
"Networks and Intermediaries in Seasonal Agricultural Labor Markets in Turkey" araştırma sonucları yayımlanmıştır.

2013

Adana Valiliği'ne Göç Eylem Planı'na göre Tarım İşçileri Örnek Barınma Merkezleri oluşturulması çalışması başlatılmıştır.

2013

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı beş ilde Çocuk İşçiliği İzleme Birimi kurmuştur. Bu illerden biri de Adana'dır.

2014

6360 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kararını ile mevsimlik tarım işçilerine yönelik hizmetler de Büyükşehir Belediyesinin sorumluluğuna dahil olmuştur.

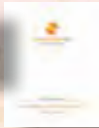
2013

İyi Pamuk Uygulamaları Derneği (IPUD) kurulmuştur.

2014

Hayata Destek Derneği
"Mevsimlik Geziçi Tarım İşçiliği 2014 Araştırma Raporu" yayımlanmıştır.

2014

Kalkınma Atölyesi - Hollanda Büyükelçiliği

"Mevsimlik Tarım Göçüne Katılan Çocuklar İçin Yerel Düzeyde Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Projesi" uygulanmıştır.

2015

"İkögretim Kurumlarına Devam Edenlerin Antrenmanı Projesi" başlanmıştır.

2015

Türkiye Büyük Millet Meclisi

"Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu" yayımlanmıştır.

2015

Acıbadem Üniversitesi Öğrenci Topluluğu ile Medikal Arama ve Kurtarma Derneği (MEDAK)

Adana Ovası'nda sınırlı zaman ve mekanda sağlık taraması gerçekleştirilmiştir.

2015

Kalkınma Atölyesi

"Türkiye'de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçiler Raporu" yayımlanmıştır.

2016

her çocuk için

Hayata Destek Derneği

"Türkiye'de Çocuk İşçiliği Sorunu Raporu" yayımlanmıştır. Unicef - Hayata Destek Derneği "Çocuk İşçiliği ile Mücadele Programı" uygulamaya başlamıştır.

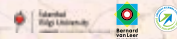
2016

Türkiye İş Kurumu

20 Mayıs 2016 tarihinde yürürlüğe giren 6715 sayılı Kanunla, özel istihdam bürolarına geçici iş ilişkisi sağlama yetkisi verilmiştir. Buna göre, özel istihdam büroların geçici iş ilişkisi sağlamak üzere istihdam ettiği işçilerini yasadaki belirlenen koşullar çerçevesinde işverenlere geçici olarak verebilecektir.

2016

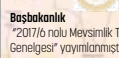

İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Araştırma ve Uygulama Birimi-Bernard Van Leer-Çukurova Kalkınma Ajansı

"Adana'da Mevsimlik Geziçi Tarım İşçilerinin Çocuklarının İyi Olma Hali Perspektifinden İyileştirilmesi Projesi" tamamlanmıştır.

2017

Başbakanlık

"2017/6 nolu Mevsimlik Tarım İşçileri ile Başbakanlık Genelgesi" yayımlanmıştır.

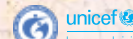
2017

UNICEF Türkiye Ofisi-Kalkınma Atölyesi

"Türkiye'de Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı" başlanmıştır.

2016

her çocuk için

ASAM-UNICEF ortaklığında sığınmacı çocukların hak ve hizmetlere erişimini sağlamak amacıyla Çocuk ve Aile Destek Merkezi kurulmuştur.

2017

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

"Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı (2017-2023) yürürlüğe konulmuştur.

2016

Kalkınma Atölyesi - Hollanda Büyükelçiliği

"Türkiye'de Pamuk Tedarik Zincirinin Üst Kademelerinde Çocuk İşçiliği Sorununu İnceleme Amaçlı Aksiyon Bazlı Katılımcı Proje" tamamlanmıştır.

2016

Milli Eğitim Bakanlığı

"Mevsimlik Tarım İşçileri ile Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitimi Erişimi Genelgesi" yayımlanmıştır.

2016

ECHO-Kalkınma Atölyesi-GOAL Global

"Türkiye'nin Güneyindeki Suriyelilerin ve Göçmenlerin Korunma ve Sağlık Koşullarının İyileştirilmesi Projesi" uygulanmıştır.

Araştırmalar

Yukarıda bahsi geçen zaman dilimleri içerisinde mevsimlik tarım işçileri ve onların çocuklarının sosyo-ekonomik yapısını, çalışma ve yaşam koşullarını ortaya koyan beş araştırma öne çıkmaktadır;

- a** 1986 yılında Asya Amerika Hür Çalışma Enstitüsü tarafından desteklenen, Tarım İş Sendikası'nın himayesinde bir grup akademisyen tarafından gerçekleştirilen saha araştırması, mevsimlik tarım işçilerinin ekonomik ve sosyal konumlarını, çalışma ve yaşam koşullarını, çevre ve insan sağlığını, siyasal ideolojik konumlanmalarını detaylıca ortaya koymaktadır.
- b** 2002 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından desteklenen ve 182 No'lu "En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi" kapsamında Adana Karataş ilçesinde uygulanan Pamuk Hasadında Çalışan Çocuklar Araştırması:¹³ Bu çalışma, Adana'nın Karataş ilçesinde pamuk hasadında çalışan çocukların eğitim, sağlık, çocuk koruma, çalışma ve yaşam ortamlarını detaylı olarak ele alan, 182 sayılı ILO Sözleşmesi kapsamında gerçekleştirilen Türkiye ve dünyadaki ilk araştırma niteliğindedir.
- c** 2002-2003 yıllarında Ankara Gazi Üniversitesi bünyesinde gerçekleştirilen *Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal, Ekonomik ve Barınma Sorunları Analizi*¹⁴ ile bu analizin bir devamı olarak Şule Pekmezci tarafından gerçekleştirilen *Çukurova Yöresindeki Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yerleşim Dokuları ve Yaşam Üniteleri*¹⁵ yüksek lisans çalışması: Bu çalışmalar mevsimlik tarım işçilerinin sosyal, ekonomik ve barınma sorunlarının analizini yaparak yaşamsal sorunlarını ortaya koymaktadır.
- d** 2009 yılında bir Hollanda sivil toplum kuruluşu olan Bernard van Leer Vakfı tarafından desteklenen, Kalkınma Atölyesi ile başlayıp Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürleri Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından tamamlanan Adana Ovası'nda yaşayan mevsimlik tarım işçilerinin 0-6 yaş grubundaki çocuklarının yaşam durumlarını araştırmayı amaçlanan bir alan çalışması gerçekleştirilmiştir.
- e** 2015-2016 yıllarında Hollanda Büyükelçiliği desteğiyle Kalkınma Atölyesi tarafından uygulanan *Türkiye'de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçiler Mevcut Durum Raporu Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine* araştırması:¹⁶ Bu araştırma Adana Ovası'nda mevsimlik tarım işçiliğinde değişen sosyolojik yapıyı, Suriye iç savaşıyla Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Suriyeli göçmenlerin ova-daki tarımsal üretim istihdamında nasıl bir yoğunluk oluşturduğunu, toplumun en yoksulları arasında rekabetin nasıl gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.

¹³ www.ilo.org/ippecinfo/product/download.do?type=document&id=5224

¹⁴ Özpekmezci, Ş., Sahil, Sari (2004), Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal, Ekonomik ve Barınma Analizi, Gazi Üniversitesi Müh. Mim. Fak. Der. Cilt 19, No:4 p. 261-274, Ankara

¹⁵ Özpekmezci, Ş., Sahil, Sari (2004), Çukurova Yöresindeki Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yerleşim Dokuları ve Yaşam Üniteleri, Gazi Üniversitesi Müh. Mim. Fak. Der. Cilt 19, No:4 p. 375-391, Ankara

¹⁶ Kalkınma Atölyesi (2016), Türkiye'de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçiler Mevcut Durum Raporu, Ankara, www.kalkinmaatolyesi.org/v2/tr/yabanci-gocmen-isciler/

Uygulamalar

Adana Ovası'nda mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve yaşam ortamını iyileştirmeye, çocuklara eğitim ve sağlık hizmetlerini sunmaya odaklı program ve projelerden dördü ön plana çıkmaktadır.

a 1982 yılında UNICEF Türkiye tarafından desteklenen ve Sağlık Bakanlığı'nın merkezi ve taşra teşkilatının kurumsal kapasitesini güçlendirmeyi öngören, Adana Ovası'nda yaşayan mevsimlik tarım işçilerinin temel sağlık hizmetlerine erişimi odaklı Temel Sağlık Koruma Projesi (*Primary Health Care Project*): Proje kapsamında 22-30 Kasım 1982 tarihlerinde Çukurova Üniversitesi'nde yaklaşık 170 kişinin katılımıyla düzenlenen seminerde, Adana Ovası'ndaki mevsimlik tarım işçilerinin temel sağlık hizmetleri konusunda bir proje fikri geliştirilmiştir. Toplantıda geliştirilen proje fikrinin uzun dönemli amacı Temel Sağlık Koruma Projesi'nin gerçekleşmesi için Adana'da yaşayan toplulukların bilgi ve bilinç düzeyinin geliştirilmesi olarak belirlenmiştir. Kısa dönemli hedef ise organizasyonel ve yönetsel kapasitenin desteklenerek çok sektörlü iş birliğinin ve medyanın katılımının sağlanması, sağlık personelinin eğitilmesi şeklinde öngörülmüştür. Bu çerçevede Sağlık Bakanlığı başta olmak üzere, ilgili diğer bakanlıklar ve kamu kurumlarının üst düzey yöneticileri, Çukurova ve Hacettepe üniversiteleri araştırma, eğitim ve saha uzmanları ile yerel ve merkezi medya kuruluşları, Adana'da bulunan büyük şirketler ve toprak sahipleri, yerel düzeydeki sağlık personeli, eğitimciler, toplum liderleri ve mevsimlik gezici tarım işçileri başlıca hedef grup olarak tanımlanmıştır. Projenin uygulanmasında temel strateji ise; üst düzey yöneticilere yönelik savunuculuk çalışmaları, yerel düzeyde ise temel faaliyetlerin yer aldığı ve yaygın olarak anlatıldığı iletişim çalışmaları ile yerel personelin bilgi ve bilinç düzeyinin artırılması şeklinde tespit edilmiştir.¹⁷

b UNICEF Türkiye tarafından desteklenen ve Adana İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından uygulanan *Çukurova Bölgesi'nde Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çocukları İçin Temel Eğitim Projesi* (The Basic Education Project for Seasonal Agricultural Workers in the Çukurova Region): 1990 yılında Tayland'ın Jomtien kentinde düzenlenen "Herkes için Eğitim Dünya Konferansı" (World Conference on Education for All) sonunda imzalanan deklarasyonun (Jomtien Declaration and Framework for Action Meet Basic Learning Needs) bir sonucu olarak, Millî Eğitim Bakanlığı ile UNICEF Türkiye Çukurova Bölgesi'nde Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çocukları İçin Temel Eğitim Projesi'ni 1991 yılında uygulamaya koymuştur. Proje, 1995 yılında sona ermiştir. UNICEF Türkiye bu projeye yaklaşık 97 bin ABD doları fon desteği sağlamıştır.

Proje çalışmalarına ihtiyaç analizi yaparak başlanmıştır. Bu kapsamda mevsimlik tarım işçileri, onların çocukları, tarım araçları, tarla/bahçe sahipleri, öğretmen ve okul müdürleri, eğitim yöneticileri, eğitim müfettişleri, kaymakam ve belediye başkanlarıyla görüşmeler yapılmıştır.

Bunun ardından proje ekibi sabah 07.20-19.00 olan eğitim için temel eğitim sınıflarını oluşturmuşlardır. Öğretmenler ve eğitim müfettişleri de temel eğitim faaliyetlerine rehberlik yapması için düzenli müfredatta yer alan amaçları yerine getirmesi için çocukların günlük yaşamı ile ilgili hedefleri ve eğitim alanlarına yönelik olumlu bir tutumun desteklenmesi için bir müfredat tasarlamışlardır. Proje uygulama süresince UNICEF Türkiye Ofisi hem teknik hem de finansal destek sağlamıştır. Özellikle bürokratik süreçlerin uzamasından dolayı öğrencilerin eğitim merkezine

¹⁷ Belen, Ece (2018), Primary Health Care Project Adana Workshop Programme Support Communications Report Second Draft (www.cf-hst.net/unicef-temp/Doc-Repository/doc/doc485737.PDF)

taşınması için araç kiralama, gıda, giysi ve ilaç satın alma işlerini UNICEF Türkiye üstlenmiştir. Proje kapsamında başta Adana Sağlık İl Müdürlüğü olmak üzere çeşitli kamu ve özel sektör kuruluşuyla da iş birliği yapılmıştır.

Proje uygulanırken karşılaşılan başlıca sorunlar ise projede görevlendirilen öğretmenlerin tayinleri, öğretmenlerin ek ders ücretlerinin düşük olması, bürokrasiden kaynaklanan zorluklar nedeniyle malzeme alımlarının zamanında yapılamaması, eğitime katılan çocukların memleketlerine döndükten sonra izlenememesidir.

Herkes için Eğitim Dünya Bildirgesi, MEB'e dezavantajlı bir gruba temel eğitim sunma fırsatı vermiştir. Projenin ulaştığı çocuk sayısı 1993 ve 1995 yılları arasında keskin bir düşüş yaşasa da, proje hedef kitleye temel eğitim sağlamak için önceden tanımlanmış hedeflerinin tamamlandığı kaydedilmektedir. 1991 ile 1995 yılları arasında toplam 1.336 çocuğa temel eğitim verilmiştir. Bu çocukları okula götürmek, anne ve babalarına eğitimin önemini anlatmak, onları eğitimin değerinden haberdar etmek, çocuklara temel okuma-yazma, bilgi alışkanlığı ve sağlık, beslenme gibi konularda yaşam becerileri sağlamak projenin en önemli katkısı olduğu tespiti yapılmıştır.¹⁸

- C** Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) finansal katkısı ve 182 sayılı ILO Sözleşmesi'ne istinaden Adana Karataş ilçesinde Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü iş birliğiyle uygulanan *Adana Karataş'ta Mevsimlik Gezici ve Geçici Tarım İşlerindeki En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliğinin Eğitim Yoluyla Sona Erdirilmesi Projesi*: ILO, Ekim 2002'de Adana Ovası'nda bulunan Karataş ilçesinde kapsamlı bir saha araştırması gerçekleştirmiştir. Amacı pamuk hasadında mevsimlik gezici ve geçici olarak çalışan çocuklar hakkında nicel verilere ulaşmak olan bu araştırma, "*Türkiye'de Tarım Sektöründe En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliği Temel Araştırması (Adana İli Karataş İlçesinde Pamuk Toplamada Çalışan Çocuklar Örneği)*" başlığı ile 2003 yılında raporlaştırılmış ve ILO web sayfasında İngilizce olarak yayımlanmıştır.

Araştırmanın tamamlanmasının ardından, ILO tarafından tarım sektöründe en kötü biçimdeki çocuk işçiliğinin sona erdirilmesine yönelik çerçeveyi oluşturan bir 'destek programı' hazırlanmıştır. Bu program kapsamında "*Tarım Sektöründe En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliği: Adana-Karataş İlçesinde Pamuk Toplama İşinde Çalışan Mevsimlik Gezici ve Geçici Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi ve Koşulların İyileştirilmesi Eylem Programı*" hazırlanmıştır. Program kapsamında şu amaçlara ulaşılması hedeflenmiştir;

- Eylem programının yerel, bölgesel ve ulusal ölçekte uygulanması için altyapının kurulması,
- Eylem programı sonunda pamuk toplama işinde çalışan 1000 çocuğun işgücünden çekilmesi, risk grubunda yer alan 1750 çocuğun işgücüne girmesinin engellenmesi ve pamuk toplamada çocuk çalıştıran 600 hanenin güçlendirilmesi,
- Pamuk toplama işinde çalışan çocuklar sorunu kapsamında il/ilçe düzeyinde duyarlılık yaratılması, yerel kapasitenin geliştirilmesi, yerel kaynakların harekete geçirilmesi,

¹⁸ Güner, Barbaros, Şimşek, Hasan, Yıldırım, Ali (1995), A Case Study of The Basic Education Project For The Children of Seasonal Agricultral Workers in The Cukurova Region in Turkey (unesdoc.unesco.org/images/0022/002219/221968E.pdf)

- En kötü biçimdeki çocuk işçiliği kapsamında tarım sektöründe pamuk hasadında çalışan çocuklar sorunu ekseninde, ulusal kurumların harekete geçirilmesi, duyarlı kılınması ve yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi,
- Sosyal Destek Merkezi'nin (SDM) kurulması; geri çekilme, devretme, sosyal ve finansal sürdürülebilirliğin sağlanması ve yaygınlaştırılması.

ILO - Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü işbirliğiyle, 2005 - 2007 yılları arasında uygulanan bu proje, Adana Karataş'a aileleriyle birlikte gelen çocukların pamuk tarlalarında çalışmalarını önleyerek, ara verdikleri eğitimlerine kaldıkları yerden devam etmelerini sağlamayı hedeflemiştir. Uygulama için Adana-Karataş ilçesine bağlı Yemişli'de Sosyal Destek Merkezi kurulmuştur. Proje, çocuk işgücü kullanımının geleneksel olarak kabul gördüğü zorlu bir alanda, çocukların ilköğretime erişimlerine katkı sunarken; aileler ve çocukların diğer yaşamsal ihtiyaçlarına yönelik destek vermeye çalışmıştır. Proje, Haziran 2007'de Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden, Karataş İlçe Halk Eğitim Müdürlüğü'ne devredilmiştir. Ancak hem finansal hem de yönetsel sorunlardan dolayı proje bir süre sonra tamamlanmış ve merkez kapatılmıştır.¹⁹

- d** 2010 yılında Başbakanlık tarafından yayımlanan 2010/6 sayılı “*Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Genelgesi*”nin ardından Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yürütülen *Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi* (METİP)²⁰ uygulamaya sokulmuştur.

Bu proje il özel idarelerine aktarılan ödenek ve diğer yerel katkılar ile hayata geçirilmiştir. Projenin uygulanmaya başladığı 2010 yılından itibaren, Adana ilinin de içinde yer aldığı 38 il valiliği tarafından teklif edilen 65 yerel proje desteklenmiştir. Proje finansmanı için tahsis edilen 96.2 milyon TL ödeneğin; 72 milyon TL'si barınma, alt yapı ve kolaylık tesisi, 5 milyon TL'si eğitim, 3 milyon TL'si sağlık, 16 milyon TL'si diğer harcamalardan oluşmakta olup, söz konusu projeler illerde valilik bünyesindeki İl Özel İdareleri veya Köylere Hizmet Götürme Birlikleri tarafından yürütülmüştür. Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde kurulan *Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu* çalışmaları sırasında komisyona davet edilen, konuyla ilgili araştırma ve çalışması olan akademisyenler, sivil toplum örgütlerinin temsilcileri ve gönüllü kuruluşların ifadeleri, METİP kapsamında yapılan barınma alanlarının işlevsel olmadığını ve işçiler tarafından kullanılmadığını göstermiştir. Komisyonun saha çalışması yaptığı alanlarda benzer izlenimleri elde ettiği raporlanmıştır. Ayrıca inşa edilmiş olan barınma ve kolaylık alanlarının, ülke içinde göç eden nüfus göz önüne alındığında, nicelik olarak yetersiz olduğu tespit edilmiştir.²¹

¹⁹ Buradaki bilgiler Çameli, Tuba (1997), Kız Çocukların İlköğretime Erişiminde Türkiye'den Örnekler, Kasım 2007, AÇEV, Kader, ERG yayınından derlenmiştir.

²⁰ www.mevsimliktarimiscileri.com/files/dosya/1_5_635195205048992081.pdf 2 Nisan 2017 tarihinde alınmıştır.

²¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Mevsimlik Tarım İşçileri Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, Mart 2015, Ankara (www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss.716.pdf)

Mevsimlik tarım işçilerinin METİP dahilinde veya yerel çabalar sonucunda oluşturulmuş barınma alanlarında ikamet etmeme nedeni olarak, çoğunlukla;

- Çalışma bölgesine uzaklık ile işe gidiş ve geliş süresinde zaman kaybı, (kabala²² tutulan işte çalışılabilecek tüm zamanın değerlendirilmesi açısından kayıp olarak görülmektedir),
- Tarla veya bahçe sahiplerinin işçilerin taşınması konusunda ek maliyetlere katlanmak istememesi,
- İşin özelliği açısından, ürünün korunması ve muhafazası için ani müdahale gerektiren durumlara karşı, işverenin işçileri ürüne en yakın bölgede konaklatmak istemesi,
- İşçilerin arazi sahibinin sunacağı elektrik, temiz su, yakacak gibi imkânlardan yararlanma istekleri,
- İşçilerin sosyalleşme aracı olarak, yöre halkının yoğunluklu yaşadığı yere veya yol güzergahına yakın olma istekleri,
- Yapılan barınakların işçilerin örf ve adetlerine uygun olmayan şekilde yapılmış olması sayılabilir.²³

METİP kapsamında Adana iline 2010 yılında 7,2 milyon, 2011 yılında 887 bin TL olmak üzere, toplam 8,16 milyon TL fon transfer edilerek; mevsimlik tarım işçilerinin başta yaşam ortamları olmak üzere, eğitim ve sağlık koşullarının iyileştirilmesine yönelik çeşitli projeler uygulanmıştır (Tablo 4). Ancak uygulanan projelerin yarattığı olası etkileri konusunda herhangi bir değerlendirme bulunmamaktadır.

Tablo 4. METİP'in Adana ilinde uygulandığı yıllar ve fon miktarının konulara göre dağılımı²⁴

Yıl	Mevsimlik işçi sayısı	Tahsis edilen ödenek (TL)	Altyapı/ barınma/ kolaylık tesisi	Eğitim	Sağlık	Diğer	Uygulama yerleşim yerleri ve sayısı
2010	19.104	7.277.735	4.152.650	261.421	351.725	2.511.939	Ceyhan (16) Karataş (25) Seyhan (19) Yumurtalık (10) Yüreğir, (9).
2011	9500	887.996	291.716	421.280		175.000	Seyhan Karataş

METİP kapsamında Adana iline tahsis edilen ödeneğin yüzde 8,3'ü eğitime, yüzde 4,3'ü sağlığa, yüzde 54,4'ü altyapı ve barınmaya, gerisi de diğer faaliyetlere tahsis edilmiştir.

²² Götürü olarak da nitelendirilen birim miktar veya birim alan ücret tipiyle gerçekleştirilen tarımsal faaliyet demektir

²³ Meclis Araştırma Raporu, Mart 2015.

²⁴ Meclis Araştırma Raporu, Mart 2015.

Örgütlenmeler

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin örgütlenme durumuna yönelik en kapsamlı çalışma, Prof. Dr. Murat Şeker tarafından 1978 yılında gerçekleştirilen *Türkiye’de Tarım İşçilerinin Toplumsal Bütünleşmesi*²⁵ araştırması kapsamında mevsimlik tarım işçilerinin örgütsel tutum ve davranışları ile, yine Murat Şeker ve arkadaşları tarafından 1986 yılında gerçekleştirilen Çukurova’daki araştırma kapsamında mevsimlik gezici tarım işçilerinin siyasal-ideolojik konumlarına²⁶ yönelik bulgulardır. Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma süreleri, bilinç düzeyleri, gezici olmaları, yasal sınırlılıklar ve iş ilişkileri gereği, örgütlenmelerinin önünde en büyük engel olarak görülmektedir.

Mevsimlik tarım işçiliğinde işçilerle işveren arasında iş aracılığı yapan tarım aracıları, 1996 yılında Çukurova Tarım Aracıları Derneği ile 2012 yılında da Adana Ceyhan’da Ceyhan Tarım İşçileri ve Elçileri Derneği²⁷ bünyesinde örgütlenmişlerdir.

Çukurova Tarım Aracıları Derneği’nin hedef kitlesi, Adana ilinde bulunan tüm tarım aracılarıdır. Derneğin çalışmaları, sürekli olarak mahallelerde yaşayan tarım aracıları ve işçilere yönelik olup, 2010 yılından bu yana Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın denetiminde olan “Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği”²⁸ doğrultusunda tarım aracılarını örgütlemekte ve yönlendirmektedir. Dernek, işçi ücretlerinin ve çalışma şartlarının iyileştirilmesi için çalışmalar yürütmektedir. 2007 yılında işçilerin ücretlerine dair örgütledikleri iş bırakma eylemi sonucunda tarım aracıları işçiler için talep ettikleri ücretleri almışlardır.²⁹

Derneğin başkan ve üyeleri tarım işçilerinin durumlarını ve yaşadıkları hak ihlallerini anlatan, kamuoyu oluşturmaya yönelik basın açıklamalarında bulunmaktadır.³⁰ Ayrıca 2013 yılında işçilerin tarla ve bahçelere taşınmasını iyileştirmek için “Anadolu Kaplanları Yolcu Taşıma Kooperatifi”ni kurmuşlardır.

Çukurova Tarım Aracıları Derneği’ne kayıtlı üye sayısı 600 civarındadır. Bunlardan sadece 250’si aktif olarak faaliyetlerde yer almaktadır. Dernek üyeliğinin yıllık aidat bedeli 150 TL’dir. Derneğin hedef kitlesinin tüm tarım aracıları olmasına rağmen; Adana Ovası’ndaki çadırlarda yaşayan tarım aracılarının işçilerin ücret, çalışma saati ve yaşam koşulları ile ilgilenmedikleri dile getirilmektedir. Bu nedenle Dernek, mahallelerde ikamet eden tarım aracıları ve işçiler ile bire bir çalışmalarını sürdürdüğünü belirtmektedir.³¹

Çukurova Tarım Aracıları Derneği, mevsimlik tarım işçileri ve onların çocukları ile ilgili yürütülecek kampanya ya da projelere dair finansal güç ve insan kaynağı potansiyeline sahip olmadığını ifade etmektedir. Çadırlarda yaşayan ailelere insana yakışır iş ve yaşam ortamı sağlanmadığını düşünmektedirler.³² Çukurova Tarım Aracıları Derneği’nin kurumsal kapasitesinin artırılmasına yönelik faaliyetlerin düzenlemesi, mevsimlik tarım işçileri ve onların çocukları ile ilgili projelerin yürütülmesini kolaylaştıracaktır.

²⁵ Şeker, Murat (1986), *Türkiye’de Tarım İşçilerinin Toplumsal Bütünleşmesi*, Değişim Yayınları, Ankara.

²⁶ Şeker, Murat (1987), *Güneydoğu Anadolu Projesi Sosyal ve Ekonomik Sorunlar*, V Yayınları, Ankara.

²⁷ www.haberler.com/ceyhan-da-tarim-calisanlari-ayni-cati-altinda-3415745-haberi/

²⁸ www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/05/20100527-4.htm

²⁹ sendika14.org/2007/11/cukurovada-kazanan-tarim-iscileri-odu/

³⁰ www.yuksekovahaber.com.tr/haber/cukurovada-tarim-iscileri-18356.htm, <http://www.haberler.com/cukurova-tarim-aracilari-dernegi-baskani-alban-100-haberi/> <http://ilkh Haber-gazetesi.com/mobil/news.php?id=10790>

³¹ Proje kapsamında Şubat 2017 ayında Dernek yetkilileriyle yüz yüze yapılan görüşmeden alınan notlardır.

³² Proje kapsamında Şubat 2017 ayında Dernek yetkilileriyle yüz yüze yapılan görüşmeden alınan notlardır.

Genel Değerlendirme

Adana Ovası'nda istihdam edilen mevsimlik tarım işçileri ve onların çocuklarına yönelik eğitim, sağlık, çocuk koruma, yaşam ve çalışma ortamını iyileştirme çalışmaları bağlamında son 200 yıllık tarihsel süreçte bakıldığında;

- a** Kapsamlı uygulamaların son 30 yılda ortaya çıktığı görülmektedir. Yalnızca çocuklara odaklı ilk araştırma ise bundan 15 yıl önce gerçekleştirilmiştir. Ne var ki çocuklar birey olarak değil; ailenin bir parçası olarak ele alınmış ve değerlendirmeler sadece aile veya hanehalkı düzeyinde yapılmıştır.
- b** Mevsimlik tarım işçileri ve çocuklarına yönelik uygulanan program ve projeler genellikle bölge dışından, hatta uluslararası kurumların etkisiyle gerçekleştirilmiş, ulusal ve yerel kurumlar harekete geçirilerek müdahale sağlanmaya çalışılmıştır. Elçilikler, yurtdışından sendikalar, yabancı vakıflar, BM kuruluşları finansal ve teknik destek veya çocukların eğitime erişimlerini sağlamak için destek veren başlıca kuruluşlardır.
- c** Program ve projeler ile ulusal ve yerel kurumsal kapasiteyi geliştirme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ancak kurumsal kapasitenin bir süre sonra ortadan kalktığı, kalıcı olmadığı görülmektedir. Örneğin METİP kapsamında istihdam edilen kişiler günümüzde farklı kurumlarda ve işlerde çalışmaktadır. Ayrıca geçmişte uygulanan program ve projelerle ilgili dokümanlara erişilememektedir.
- d** 1990'lı yılların başına kadar mevsimlik tarım işçilerine odaklı faaliyetler ağırlıklı olarak sağlık sorunlarına, özellikle sıtma ile mücadeleyle yoğunlaşmış, bu yıllardan sonra eğitim, çocuk koruma, çalışma ve yaşam ortamının iyileştirilmesi faaliyetleri gündeme gelmiştir.
- e** Mevsimlik tarım işçilerine yönelik rutin faaliyetlerin, program ve projelerin sürdürülebilirliği ve kalıcılığı kısıtlı olmuş; söz konusu program ve proje bazlı çalışmalar ulusal politikalara yansıtılmadığı görülmektedir. Bu çalışmaların izleme ve değerlendirmesi program ve proje tasarımı sürecinin başından itibaren belirlenmediği, kalıcılığı öngörülmediği ve gerçekleşmediği için sonuçlarının kamusal politikaya dönüşmediği görülmektedir.

BÖLÜM 2

Adana Ovası'nda Çocuk İşçiliğini Önlemeye Yönelik Aktörler; Roller, Sorumluluklar ve Faaliyetler

© Cemre Yaşkeçeli, Çadır bölgesinde kadın ve çocuklar, Kalkınma Atölyesi, Ekim 2017, Adana

Bu bölümde Adana Ovası'nda mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların -çalışan veya çalışmayan- çocuklarına yönelik eğitim, sağlık, çocuk koruma, yaşam ve çalışma ortamının iyileştirilmesi amacıyla doğrudan hizmet veren, faaliyet uygulayan, araştırma, izleme, değerlendirme, model geliştirme ve savunu yapabilecek konumda bulunan kurum ve kuruluşların, yasalar ve kurumun kendisine ait yönetmelik, tüzük, ana sözleşme, vakıf senedi gibi bağlayıcı dokümanlarından hareketle rol ve sorumluluğu bulunan aktörlerin (kurum/kuruluş) haritalandırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda sırayla şu faaliyetler gerçekleştirilmiştir;

- a** Masa başı araştırması ile aktörlerin Adana Ovası'nda mevsimlik tarımsal üretimde çalışan ve Ova'da yaşayan ailelerin çocuklarına yönelik rutin faaliyetleri, program ve projeleri hakkında veri ve bilgi derlemek,
- b** Yüz yüze görüşmeler aracılığıyla kurumların rolleri, sorumlulukları, rutin faaliyetleri, program ve projelerinin detaylarının neler olduğuna, uygulamaların sonuçlarına ve aktörlerin gelecekteki çalışmalarına dair bilgi edinmek (Ek 2: Adana Ovası'nda Çalışan ve Yaşayan Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri ve Onların Çocuklarına Yönelik Aktör Veri Derleme Formu).

Belirlenen 97 aktörden 44'ü ile yüz yüze görüşme yapılmış, 35'i ise konuyla ilgilerinin olmadığını yine kendileri tarafından belirtilmesi ve görüşme yapmak istememeleri nedeniyle görüşülememiş, iki kurumda; Yeni Adana Gazetesi ve Sabancı Kültür Merkezi'nde, arşiv taraması yapılmış, 15 kamu kurumuyla izin

alınamamasından dolayı yüz yüze görüşme yapılamamış, bu kurumların verileri internet ortamından derlenmiştir. Sonuçta, masa başı çalışma dahil toplam 57 kurum hakkında raporlama gerçekleştirilmiştir. Sözkonusu raporlama kapsamında ilgili bölümlerde yer alan veri ve bilgiler kurumlardan, kurumların web sitelerinden alındığı gibi yansıtılmıştır. Kurumların faaliyet durumlarına yönelik puanlandırma çalışması kurumların kendi raporları, web siteleri, kurumlar ile yüz-yüze görüşme notları, medyadaki ilgili haberler ve Kalkınma Atölyesi'nin 15 yıldır Adana Ovası'nda yürüttüğü araştırmalar ve saha deneyimleri ışığında hazırlanmıştır. Bulgular ve puanlandırma çalışması sonuçları 13 Nisan 2017 tarihinde Adana'da ilgili kurum, kuruluş ve uzmanların katılımıyla gerçekleştirilen doğrulama toplantısında katılımcıların geribildirimleri alınarak revize edilmiştir. Ayrıca kurumlardan alınan veri ve bilgiler doğrultusunda bu bölüm için üç ek grafik üretilmiştir. Raporun bu kısmı bu üç grafikte birlikte değerlendirilmelidir.

- ➔ **Adana'da Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Modeli: Ürünler, Hizmetler, Coğrafyalar, Aktörler - Roller ve Sorumluluklar,**
- ➔ **Adana Ovası'nda Mevsimlik Tarımsal Üretimde Çocuk İşçiliğiyle İlgili Kurumlar ve Faaliyet Durumları,**
- ➔ **Adana İlinde Mevsimlik Tarım İşçiliği Aktör İlişki Ağı Haritası**

ADANA'DA MEVSİMLİK TARIMDA ÇOCUK İŞÇİLERİ

Ürünler, Hizmetler, Coğrafyalar, Aileler

ÇOCUK İŞÇİ KİMDİR?
14 yaşın tamamlanmış, ancak 15 yaşın doldurulmuş ve aynı zamanda sekiz yılın temel eğitimi (4 + 4) tamamlanmış, işçiyse, çocuk işçi denir.

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

Çocuk işçiliği, çocukların çalışması için çok genç olmaktan ya da fiziksel, zihinsel, sosyal veya eğitimsel gelişimlerine zarar verebilecek şekilde faaliyetlerle uğraşmalarına denir.

Kaynak: UNICEF

GENÇ İŞÇİ KİMDİR?

15 yaşını bitirmiş, ancak 18 yaşını da tamamlanmamış işçiyse, genç işçi denir.

Çocuk işçiliği ve çalışma şekilleri

Çalışma durumu	İLO 138 sayılı sözleşmede en küçük çalış- ma yaşı	Gelişmekte olan ülkeler ortalaması	Türkiye
Hafif işlerde çalışma yaşı	12 ile 15 yaş arası	12 yaş	14 yaşın tamamlanmış 15 yaşın tamamlanmamış ve bulgularına tamamlan- mamış hafif işlerde en fazla 15 saat günlük, dört saatlik haftada en fazla 35 saat günlük tamamlanmış
Normal işlerde çalışma yaşı	18 yaş	14 yaş	15 yaşın tamamlanmış 18 yaşın tamamlanmamış hafif işlerde en fazla 40 saat 18 yaşın tamamlanmış
Tehlikeli işlerde çalışma yaşı	18 yaş	16 yaş	18 yaşın tamamlanmış

Mevsimsel geçici tarım işçiliği ILO'nun 182 No'lu En Küçük Biliçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi kapsamında Türkiye Cumhuriyeti olarak en küçük biliçimlerdeki işçilik olarak tamamlanmış ve çalışma yapış 18 yaş ve üstü olarak belirlenmiştir.

ADANA VALİLİĞİ

- SEYHAN KAYMAKAMLIĞI
- YÜREĞİR KAYMAKAMLIĞI
- KARATAŞ KAYMAKAMLIĞI
- YUMURTALIK KAYMAKAMLIĞI

ADANA İL JANDARMA KOMUTANLIĞI

- Seyhan Jandarma İlçe Komutanlığı
- Yüreğir Jandarma İlçe Komutanlığı
- Karataş Jandarma İlçe Komutanlığı
- Yumurtalık Jandarma İlçe Komutanlığı

İL / İLÇE K

ADANA İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

- KARATAŞ İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ
- SEYHAN İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ
- YÜREĞİR İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ
- YUMURTALIK İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

ADANA AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR İL MÜDÜRLÜĞÜ

- ADANA SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYAN
- SEYHAN SYDV
- KARATAŞ SYDV
- YÜREĞİR SYDV
- YUMURTALIK SYDV

TARIMSAL ÜRETİMDE TEDARİK ZİNCİRİNİN TEMEL AŞAMALARI

Akademik Kurumlar - Üniversiteler

Adana Tabip Odası

Ziraat Mühendisleri Odası Adana Şubesi

Seyhan / Yüreğir / Karataş / Yumurtalık Ziraat Odaları

Adana Barosu

Sivil Toplum Kuruluşları

Adana Sanayi Odası Adana Ticaret Odası Adana Ticaret Borsası

ARAŞTIRMA

İZLEME

BİLGİLENDİRME

ÇUK İŞÇİLİĞİYLE MÜCADELE MODELİ:

Aktörler - Roller ve Sorumluluklar

SORUMLARI

YEREL YÖNETİMLER

ADANA İL/İLÇE İNSAN HAKLARI KURULLARI

Çocuk İşçiliğiyle İlgili Aktörler

Kamu Kurumları

Adana ilinde mevsimlik tarım işçiliği kapsamında çocuk işçiliğiyle mücadele konusunda yasal olarak rol ve sorumluluğu bulunan başlıca kamu kurumları; valilik, ilçe kaymakamlıkları, bakanlıkların il müdürlüklerinden eğitim, sağlık, göç, aile ve sosyal politikalar, sosyal yardım ve dayanışma vakıfları, güvenlik güçleri, çalışma ve iş kurumu il müdürlüğü ve jandarmadır.

Adana Valiliği

Adana'nın idari yapısına bakıldığında bir büyükşehir belediyesi, on beş ilçe ve 829 mahalle bulunmaktadır. 2013 yılı verileriyle Türkiye'de İllerin Gelişmişlik Düzeyi'nde¹ 9. sırada yer alan Adana, Türkiye'nin altıncı büyük metropoliten alanıdır. Adana ilinin nüfusu, 2016 yılı verilerine göre 2 milyon 183 bin 167'dir.

İlk sanayileşen şehirlerden biri olan Adana'da, Seyhan Barajı'nın inşası ve tarım tekniklerindeki gelişmelerle beraber 1950'li yıllarda tarımsal verimde büyük gelişmeler yaşanmıştır. İlin yüzölçümünün yüzde 35'i tarım alanıdır. Çukurova topraklarında buğday, mısır, pamuk, soya, ayçiçeği, fıstık gibi ürünler ile sera ürünlerinin ekim alanları giderek artmaktadır. Ayrıca bağ ve bahçecilik konularında modern yöntemlerle çalışmalar yapılmakta, üzüm, kiraz gibi meyve üretimi geliştirilmektedir.²

Adana Valiliği bir vali, yedi vali yardımcısı, dört şube müdürü, yedi il müdürüyle çalışmalarını sürdürmektedir.³ Valilik 2010-2011 yıllarında il özel idaresi aracılığıyla mevsimlik gezici tarım işçiliğiyle ilgili METİP çalışmalarını koordine etmiştir. Ayrıca il müdürlüklerinin üst amiri olarak çocuk işçiliği ile mücadele kapsamındaki bütün çalışmaların koordinasyonunu sağlamakla yükümlüdür.

Mevsimlik tarımsal üretimin yıl boyunca yoğun olduğu Adana'nın dört ilçesinde, yerleşik ya da gezici olarak bulunan mevsimlik tarım işçisi aileler ve onların çalışan çocuklarının yaşam ve çalışma koşullarına yönelik hizmet sunumu, Valilik kadar Kaymakamlıkların da görev alanına girmektedir. Merkezi olarak Valilik ve yerelde belediyelerin de yükümlülükleri ve sorumlulukları olsa da, Kaymakamlıklar ilçelerinde bulunan nüfusun hak ve özgürlüklerine yönelik temel hizmetleri sağlayan, denetleyen, izleyen ve planlayan kurumlardır.

Seyhan Kaymakamlığı

Seyhan Kaymakamlığı'nın idari yapısını; kaymakamlık, yazı işleri müdürlüğü, Seyhan Belediyesi, mahalle muhtarları, ilçe milli eğitim müdürlüğü, ilçe nüfus müdürlüğü, ilçe emniyet, ilçe sağlık müdürlüğü, müftülük, ilçe tapu müdürlüğü, ilçe tarım müdürlüğü, ilçe mal müdürlüğü ve Seyhan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Müdürlükleri oluşturmaktadır.⁴

¹ ekonomi.isbank.com.tr/UserFiles/pdf/ar_07_2015.pdf 21 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

² www.adana.gov.tr/genel-bilgiler 21 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

³ www.adana.gov.tr/vali-yardimcilari 21 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

⁴ www.seyhan.gov.tr/ 21 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

Yüreğir Kaymakamlığı

Yüreğir, 1987 yılında ilçe olmuştur. Daha sonra Adana merkezinde bulunan iki ilçe olan Yüreğir ve Seyhan ilçeleri de ikiye bölünerek, Sarıçam ve Çukurova ilçelerini oluşturmuştur. Yüreğir ilçesinin 106 mahallesi bulunmaktadır. Yüreğir Kaymakamlığı'nda yazı işleri müdürü, ilçe işlemler şefi, şef, mühendis, bilgisayar programcısı, veri hazırlama ve kontrol işletmeni, bilgisayar işletmeni, hizmetli, 17 kadrolu kurum personeli, 11 geçici görevli personel olmak üzere, toplam 28 personel bulunmaktadır.⁵

Karataş Kaymakamlığı

Karataş merkezinde dört olmak üzere toplam 43 mahalle bulunmaktadır. Mahalleye dönüşen köyler toplu olarak yerleşmiş ve birbirlerine çok yakındır.⁶ Karataş ilçesinin nüfusu 2016 yılı rakamlarına göre, 21 bin 867'dir.⁷

Yumurtalık Kaymakamlığı

Yumurtalık, Ceyhan'a bağlı bir bucak iken, 1959 yılında ilçe olmuştur. Son dönemde doğrudan Adana'ya ulaşımın sağlanması, hem ilçe merkezinin doğrudan ile bağlanmasını hem de köylerle iletişimini olumlu bir şekilde geliştirmiştir. Yumurtalık ilçesinin toplam nüfusu 18 bin 463'tür.⁸

Adana İl Jandarma Komutanlığı

2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu'na göre Jandarmanın çocuk işçiliğiyle mücadele kapsamında mülki görevleri öne çıkmaktadır. Mülki görevleri; genel emniyet ve asayişin sağlanmasına yönelik hizmetlerin ilgili mevzuata uygun olarak yürütülmesini sağlamak; toplumun asayiş suçundan nasıl korunacağı hakkında halkın bilgilendirilmesi, çocukların ve gençlerin suça yönelmesi ve suçta kullanılmasını önleyici tedbirlerin alınması hizmetlerini yürütmektir; asayiş suçları hakkındaki bilgi ve istatistikleri değerlendirmek, suç analizi yapmak veya yaptırmak ve bunları değerlendirerek asayiş suçlarının önlenmesi için suça mücadele yöntemlerini belirlemektir; suç işlenmesini önleyici faaliyetleri yürütmek; kaçakçılığı engellemek, takip etmek ve soruşturmak; ceza infaz kurumlarının ve tutukevlerinin dış korunmalarını yapmaktır.

⁵ www.yuregir.gov.tr/yuregir-hk-genel-bilgiler 21 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

⁶ www.karatas.gov.tr/default.aspx?gy=10&vt=5&id=33&dil=1 21 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

⁷ www.nufusu.com/ilce/karatas_adana-nufusu 21 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

⁸ www.yumurtalik.gov.tr/yumurtalik 21 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

Mevsimlik tarım işçileri göç ettikleri yerlerde tarım araçları veya muhtarlar tarafından kimlik bildirimine tabi tutulmakta ve kimlikler yörenin jandarma komutanlığı tarafından kaydedilmektedir. Ayrıca, “Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı 2017-2023” kapsamında Jandarma Genel Komutanlığı’nın da görev tanımı yapılmıştır.⁹

Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü

İl müdürlüğü 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’na¹⁰ göre çalışmalarını gerçekleştirir. Adana’da yaklaşık 30 bin personel ile yaklaşık 500 bin öğrenciye eğitim hizmeti sunulmaktadır. Adana ilinin tamamında Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı aktif kamu kurumu okulların sayısı 1137’dir.¹¹ Adana Ovası’nda çadırlarda yaşayan mevsimlik gezici tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitimlerine dair çalışmaları Temel Eğitim Genel Müdürlüğü sürdürmektedir. 2016-2017 Eğitim-Öğretim yılı Aralık 2016 ayında, mevsimlik tarım işçisi ailelerin okula giden çocuklarının sayısı 1230 olarak ifade edilmektedir.

Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü 2015-2019 Stratejik Planı¹² kapsamında, 2014’te yapılan durum analizi çalışmaları sonucu “geçim sıkıntısındaki ailelerin okul çağındaki çocuklarını çalıştırması”¹³ ve “ailelerin ekonomik sıkıntıları ve çocuk işçilerin olması”¹⁴ eğitim ve öğretime erişimdeki tehditler hanesine yazılmıştır.

Karataş İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Karataş İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı olarak çalışmalarını yürütmektedir. Karataş İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2011 yılında Sosyal Destek Projesi (SODES) kapsamında “Tarım Çocukları Okul Öncesine” projesini uygulamıştır. Projede 60 çocuk, tam gün anaokulu eğitimi almış, çocuklara sabah kahvaltı ve öğleyn sıcak yemek dağıtımı yapılmıştır. Projede Karataş Halk Eğitim Merkezi tarafından öğretmenler görevlendirilmiştir. Proje ilçeye bağlı Karagöçer mahallesinde uygulanmıştır. Eğitimler önce çadırlarda başlamış, daha sonra bunun için tasarlanmış karavanlarda devam etmiştir. SODES Projesi sona erdikten sonra, kısıtlı imkanlarla çadırdaki, çocukların eğitimi devam etmiştir. Günümüzde üç eğitim karavanı kapalı halde bulunmakta, düşük bütçeli tadilatlarla yeniden kullanıma hazır hale getirilme imkanı sözkonusudur. Bunun yanı sıra, Mart 2017 ayı itibarıyla Karataş ilçesinde beş farklı güzergahta taşınabilir eğitim yapılmaktadır. İlçe Müdürlüğü tarafından 2016-2017 eğitim öğretim yılı içerisinde, okullarda mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarına 400 battaniye, 50 yatak, giyecek ve yiyecek yardım kolileri dağıtılmıştır.

⁹ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü (2017) Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı 2017-2023, S: 45.

¹⁰ Milli Eğitim Bakanlığı İl ve İlçe Müdürlükleri Yönetmeliği mevzuat.meb.gov.tr/html/ilveil%C3%A7e/yonerge.pdf 02 Nisan 2017 tarihinde alınmıştır.

¹¹ mebbis.meb.gov.tr/KurumListesi.aspx 08 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

¹² Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü (2015) 2015-2019 Stratejik Plan

¹³ Ibid. S: 21.

¹⁴ Ibid. S: 32.

Adana İl Sağlık Müdürlüğü

Adana İl Sağlık Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı'nın taşra teşkilatı olarak görev yapmaktadır ve kendisine bağlı olan ilçe sağlık müdürlükleri aracılığıyla hizmet sunumu gerçekleştirmektedir. İl Sağlık Müdürlüğü, belirtilen il teşkilatının koordinasyonunu yapar ve uyumlu çalışmasını sağlar. Sağlık hizmetleri yönünden ilin durumunu, Bakanlıkça belirlenen aralıklarla, Sağlık Bakanlığı'na rapor etmekle yükümlüdür. Sağlık İl Müdürlüğü sağlık hizmetlerinin yürütülmesi için, kamu ve özel hukuk tüzel kişileri ile gerçek kişilere ait, tüm sağlık kurum ve kuruluşlarının sevk ve idaresinden sorumlu, bu konuda yetkilidir. Finansal kaynakları ve yıllık bütçesi Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenmektedir. Mevsimlik tarım işçileri ve onların çocukları ile ilgili çalışmaların yürütülmesi için Halk Sağlığı Müdürlükleri ile Toplum Sağlığı Merkezleri yetkilendirilmiştir.¹⁵

Adana Toplum Sağlığı Merkezleri

Toplum Sağlığı Merkezi (TSM); bölgesinde yaşayan toplumun sağlığını geliştirmeyi ve korumayı ön plana alarak, sağlıkla ilgili risk ve sorunları belirleyen, bu sorunları gidermek için planlama yapan ve bu planları uygulayan, uygulatan sağlık kuruluşudur. TSM birinci basamak koruyucu, iyileştirici ve rehabilite edici sağlık hizmetlerini, il müdürlüğünün sevk idaresinde organize eder. Bu hizmetlerin verimli şekilde sunulmasını izler, değerlendirir ve destekler, bölgesinde bulunan sağlık kuruluşları ile diğer kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonu sağlar.¹⁶

Mevsimlik tarım işçilerinin sağlık haklarından yararlanabilmesi için Toplum Sağlığı Merkezi ve Bağlı Birimler Yönetmeliği'nde (2015/29258) bu alanda çalışan işçilerden özellikle söz edilmektedir.

TSM'nin mevsimlik tarım işçilerine karşı görevleri;

- Mevsimlik tarım işçilerine yönelik birinci basamak sağlık hizmetlerini planlamak, sunmak veya sunulmasını sağlamak ve bu hizmetleri koordine etmek,
- Mevsimlik tarım işçilerine sunulan sağlık hizmetlerinin kayıtlarını, kurumun belirlediği standartlar doğrultusunda tutmak,
- Bu kayıtları ilgili mevzuat hükümleri doğrultusunda kişinin kayıtlı olduğu aile hekimliği birimi ve TSM ile paylaşmak,
- Mevsimlik tarım işçilerine yönelik sağlık hizmetleri konusunda personel farkındalığı oluşturmak ve gerekli eğitimleri vermek,
- Mevsimlik tarım işçilerine yönelik farkındalık eğitimleri düzenlemek,

¹⁵ www.adanasim.gov.tr/ http://ailehekimligi.gov.tr/sk-sorulan-sorular/halk-cin/731-toplum-sal-merkezi-nedir.html 08 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

¹⁶ ailehekimligi.gov.tr/sk-sorulan-sorular/halk-cin/731-toplum-sal-merkezi-nedir.html 08 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

- Bölgesindeki mevsimlik nüfus hareketlerini ilgili kurum ve kuruluşlarla birlikte takip etmek, görev tanımını içerisinde yer alan tedbirleri almak.¹⁷

Aile Sağlığı Merkezleri'ndeki personellerinin görev ve sorumlulukları arasında, sorumluluk alanlarındaki nüfus hareketlerini (doğum, ölüm, göç, mevsimlik tarım işçileri gibi) bağlı olduğu toplum sağlığı merkezine ve aile hekimine bildirmek yer almaktadır. Bölgesindeki riskli gebeleri tespit etmek ve "Misafir Anne Uygulaması" kapsamına alınması için faaliyetlerde bulunmak; çevre sağlığı konusunda, bağlı olduğu toplum sağlığı merkezi koordinasyonunda halk eğitimleri yapmak, gerektiğinde su, sanitasyon hizmetlerinde görev almak, sorumluluklarından sadece bazılarıdır.

TSM mobil sağlık hizmeti mevsimlik tarım işçileri, mülteciler gibi temel sağlık hizmetlerine kolay ulaşamayan dezavantajlı gruplara, bulundukları mahalde verilecek koruyucu ve geliştirici sağlık hizmetlerini tanımlamaktadır.¹⁸

Yüreğir Toplum Sağlığı Merkezi

Yüreğir Toplum Sağlığı Merkezi'nin 90 personeli bulunmaktadır. Görevli ekipler her hafta bebek ve çocuklara yönelik aşılama çalışmaları için alana çıkmaktadırlar. Ayrıca Yüreğir ilçesinde hastaneye sevk, bilgilendirme çalışmaları ve kontroller yapılmaktadır. İlçe sınırları içerisinde bulunan çadır yerleşimleri ekiplere paylaştırılmış ve sistemde hangi ailenin hangi aile hekiminin sorumluluğunda olduğu belirlenmiştir. Çadır alanlarında düzenli olarak su klorlama ve kontrolü yapıldığı belirtilmektedir. Çadır alanlarında hastalıklar ile ilgili broşür basımı ve dağıtımı, yapılan bir diğer faaliyettir. Yüreğir TSM, ayrıca 2015 yılında Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) tarafından mevsimlik tarım işçilerine yönelik hazırlanan bir belgesel çalışmasına¹⁹ destek sağlamıştır.

Çalışma kapsamında TSM ile yapılan görüşmede, planlanan faaliyetlerin 12 ekip ile Suriyeli göçmen çocuklara çocuk felci (polio) aşılama çalışması ile şark çıbanı, kızamık, el ve ayak hastalıklarının yeniden görülmesi sebebiyle bir aşı kampanyası başlatılması olduğu öğrenilmiştir.

Çadırların yerleşim alanları sürekli değiştiği için zorluklar yaşandığı, ziyaret edilen çadır yerleşiminde sağlık ekiplerinin zaman zaman mevcut durum tespitini engellemek isteyen kişilerin bulunduğu belirtilmektedir. METİP kapsamında mevsimlik tarım işçilerinin durumlarının iyileştirilmesi için kurumlar arası iş birliği başlatılmış, ancak bu iş birliği sürekli hale getirilemediği ifade edilmiştir.

¹⁷ www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&view=article&id=1020:2015-02-05-07-58-50&catid=2:ymelik&Itemid=33&1534-D83A_1933715A=57b61d16dbece0fefe739033add69f576411387e 08 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

¹⁸ https://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&view=article&id=1020:2015-02-05-07-58-50&catid=2:ymelik&Itemid=33&1534-D83A_1933715A=57b61d16dbece0fefe739033add69f576411387e 08 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

¹⁹ www.youtube.com/watch?v=-2kdhg-96Dg

Karataş Doç. Dr. İrfan Özer Toplum Sağlığı Merkezi

Adana Karataş Doç. Dr. İrfan Özer Toplum Sağlığı Merkezi'nde mevsimlik tarım işçilerinin konaklama alanlarına hizmet sağlamakla görevlendirilmiş mobil bir ekip bulunmaktadır. Yüz yüze görüşmenin yapıldığı Şubat 2017 tarihinde bu mobil ekibin doktorunun bulunmadığı tespit edilmiştir.

Mobil sağlık ekibi; aşılama, gebelere demir ilacı dağıtımı, aile planlaması, çevre sağlığı konularında önleyici, tespit edici, yönlendirici çalışmalar yürütmektedir. Mobil ekip hafta içi iki, hafta sonu iki gün alan çalışması yapabilmektedir. Mobil ekibin kullandığı gezici sağlık aracı Karataş Ziraat Odası tarafından merkeze bağlanmıştır. Toplum Sağlığı Merkezi'nde aynı zamanda ağız ve diş sağlığı için gezici mobil bir araç bulunmaktadır, bu araçta basit dolgu ve çekim işlemleri yapılabilir. Çadır alanlarından aile sağlığı merkezlerine giden mevsimlik gezici tarım işçilerine, aile hekimleri "misafir hasta" statüsü ile tedavi uygulamaktadır. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin günlük yerleşimi ve sık sık yer değiştirmelerinden dolayı, mobil sağlık ekibi hastaları takip etme sıkıntısı yaşamaktadır.

Mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocukları ile ilgili; temizlik koşullarının iyileştirilmesi, parazit hastalıklar ile ilgili önlemler alınması, bit ilacı dağıtılması, yaz aylarında sinek ısırıklarına karşı düzenli ilaçlama yapılması planlanmaktadır. Yaz aylarında sinek ısırıkları ve ishalin, kış aylarında ise üst solunum yolu enfeksiyonlarının çok yaygın olarak görüldüğü belirtilmiştir.

Seyhan Toplum Sağlığı Merkezi

Seyhan Toplum Sağlığı Merkezi, mevsimlik gezici tarım işçilerinin çadır yerleşim alanlarına haftada bir mobil sağlık hizmeti ulaştırabildiklerini belirtmiştir. Bu bağlamda, durum tespiti, aşılama, METİP kapsamında genel sağlık kontrolleri yapılmaktadır. Çadır alanlarında gebe tespiti ve aile planlaması çalışmaları da yürütülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına Türkçe aşı kartları, Suriyeli göçmenlere Arapça aşı kartları verilmektedir. Kurumun personel ve araç eksikliği olması sebebiyle, mobil sağlık hizmetini daha yoğun bir şekilde gerçekleştirememektedir.

Adana Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü

633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de mevsimlik tarım işçileri ve çocukları ile ilgili özel ibareler yer almıştır. 2010/06 No'lu "Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Konulu Başbakanlık Genelgesi" ve 2011/25 No'lu "Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimleri Konulu Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün Genelgesi"ne göre, mevsimlik tarım işçilerine ve onların çocuklarına yönelik il müdürlüğünün yapması gerekenler burada belirlenmiştir.

Bakanlığın kuruluşu hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname'ye göre;

"Ülkemizin sosyo-ekonomik yapısı coğrafi şartları gereği birçok vatandaşımız yılın belirli dönemlerinde ikamet ettikleri yerleşim yerlerinden mevsimlik gezici tarım işçisi olarak yurdun farklı bölgelerine göç etmektedirler. Söz konusu işçilerin ve yanlarında getirdikleri çocukların yaşam koşullarının iyileştirilmesi amacıyla; 2010/06 Sayılı Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Konulu Başbakanlık Genelgesi ile; illerden diğer illere aileleri ile birlikte giden vatandaşlarımızın bu süreçte ulaşım, barınma, eğitim, sağlık, güvenlik, sosyal çevreyle ilişkiler, çalışma ve sosyal güvenlik bakımından mevcut sorunlarının tespiti ile bu sorunların giderilmesine yönelik ilgili kurum ve kuruluşların iş birliği yürütüleceği talimatlandırılmıştır.

Genelge ile işçilerin ve ailelerinin bulaşıcı ve salgın hastalıklara karşı, düzenli sağlık taramaları, çocukların gelişimi ve gebelik takipleri periyodik olarak yaptırılacağı, bu hizmetler için gerekirse mobil sağlık ekipleri oluşturulacağı, bunların aileleri ve çocuklarının sosyal hizmetler kapsamında bilgilendirileceği, psikolojik destek verileceği, varsa özürü ve yaşlıların Devletimizin bu kesimler için sunduğu imkân ve hizmetlerden yararlandırılmalarının sağlanacağı, işçilerin zorunlu öğretim çağındaki çocuklarının eğitimlerini devam ettirmek üzere; kendi yörelerindeki veya gittikleri yerlerdeki Yatılı İlköğretim Bölge Okullarına misafir öğrenci olarak alınmaları veya taşınmalı eğitim veya mobil eğitim gibi imkanlardan en uygun olanı seçilerek çocukların okula devamları sağlanacağı ve çocukların okul kıyafetleri ve malzemeleri il/ilçe sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarınca temin edileceği hükmedilmiştir."

Bu hüküm doğrultusunda vali ve kaymakamlığın başkanlığında, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarından uygun görülecek temsilcilerin katılımı ile bir toplantı yapılarak; mevsimlik gezici tarım işçilerinin tespit edilmesi, ihtiyaçlarının belirlenmesi, belirlenen ihtiyaçların imkanlar ölçüsünde giderilmesi ile bu ailelerin yanında bulunan çocukların sağlık, eğitim, giyim, gıda ihtiyaçlarının karşılanması ve çalıştırılmasının sonlandırılması; çocuk işçiliğinin çocuk üzerindeki olumsuz etkileri konusunda anne ve babaların ve çocukların bilinçlendirilmesi; okul çağındaki olanların İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ile iş birliği içerisinde okullara kayıtlarının yaptırılması ve eğitim öğretime devamlarının sağlanması; sağlık problemi olanların Sağlık İl Müdürlüğü ile iş birliği içerisinde tedavilerinin yaptırılması; ihtiyaç duyacakları psiko-sosyal desteğin meslek elemanları aracılığı ile sağlanması, tespit ve çalışmaların Bakanlık teşkilatınca kesintisiz biçimde uygulanması öngörülmektedir.²⁰

2013-2017 yılları için yayınlanan *Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı*'nda çocuk işçiliği bölümünde, çocuk işçiliği önleme çalışmalarında en önemli engellerden birinin, etkili bir izleme sisteminin olmayışından kaynaklandığı tespiti paylaşılmıştır. Çalışan çocukların haklarını korumaya yönelik mevzuatın etkin bir şekilde uygulanabilmesi için bir takip sistemi ihtiyacı olduğu tespit edilmiş ve Çocuk İşçiliği İzleme Sistemi kurularak, yerel izleme birimlerinin oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu eylem planında mevsimlik gezici tarım işçisi çocuklar özelinde belirlenen faaliyet; çocukların eğitim sistemine dahil edilmesi için yerel tedbirler yerine, sistematik tedbirler alınması yönünde olmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı sorumlu kurumlar olarak görevlendirilmiştir. 2014 yılına kadar bu sistemin kurulması hedeflen-

²⁰ www.aile.gov.tr/data/5404eb05369dc3119090f853/cocuk_isciligini_onlenmesi_2012-20.pdf 12 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

miştir. Eylem planında belirtilen performans göstergeleri; alınan yasal ve idari tedbirler, uygulanan yasal yaptırım sayısı ve eğitime döndürülen çocuk sayısıdır.²¹

2005 yılında kabul edilen 5395 sayılı *Çocuk Koruma Kanunu*²² ise “korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemektedir.” Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın ana yükümlü kamu idaresi olduğu Kanun ve *Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi* (2014-2019)²³ ile “çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak” koruyucu ve destekleyici tedbirler, sorumlu ve görevli kurumlar ve mekanizmalar belirlenmiştir.

İl müdürlüğünün yukarıda belirtilen Kanun Hükmünde Kararname ve *Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi* ve *Eylem Planı* kapsamında, mevsimlik tarım işçileri ve onların çocukları ile ilgili herhangi bir çalışmalarının olmadığı belirtilmiştir. Mevsimlik tarım işçileri ile ilgili herhangi bir vaka kendilerine iletildiğinde il müdürlüğü sürece dahil olmaktadır. Müdürlük Çocuk Koruma Kanunu kapsamında ilde kurulan Çocuk Koruma Kurulu’nun sekretaryasını yürütmekte ve her iki ayda bir yapılan koordinasyon toplantılarını düzenlemektedir. İl Müdürlüğüne bağlı olarak 2010 yılında kurulan Oğuz Kağan Köksal Çocuk Destek Merkezi (ÇODEM) 42 çocuk kapasiteli olarak 13-15 ve 16-18 yaş grubundaki çocuklara hizmet vermektedir. Bunların dışında herhangi bir girişim söz konusu değildir.

Adana İli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

Adana Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, 4 Haziran 1986 tarihinde yürürlüğe giren 3294 sayılı “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu” ile kurulmuştur. Vakfın misyonu; birey, aile ve toplum refahını arttırmak amacıyla, dezavantajlı kesimler öncelikli olmak üzere, tüm toplumu hedefleyen katılımcı anlayışla adil ve arz odaklı bütünsel sosyal politikalar üretmek, uygulamak ve izlemektir.

Adana Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı’nda çalışan personel sayısı altıdır. Vakfın hedef kitlesi, Adana ilinde yaşamakta olan fakat ikametgâhı Adana’da bulunmayan ihtiyaç sahibi kişilerdir; başka bir ilden tedavi için gelmiş olan kişiler vs. Adana ili büyükşehir statüsünde olduğundan; Adana’da ikamet eden kişilere ilçelerde bulunan sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları yardım yapmaktadır. Vakıf finansal olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bütçesine bağlıdır.

Vakıf tarafından mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarına SODES kapsamında kitap, ayakkabı yardımı, fiziki şartlarının iyileştirilmesi ve şartlı nakit transferleri yapılmıştır. 2012 ve 2013 yıllarında mevsimlik gezici tarım işçilerine Ramazan ayında iftar yemekleri düzenlenmiş ve çadırlara tek tek Kızılay ile koordine olarak, gıda kolileri dağıtılmıştır.

²¹ cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/55d48d53369dc533086ee7ca/ulusalcocukhaklaristratejibelgesiveeylemplani.pdf 12 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

²² cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/5422bc94369dc316585c0e01/1.5.5395.pdf

²³ [cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/558275b7369dc544742aae8f/KSB%20\(26.02.2014\)%20\(2\).pdf](http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/558275b7369dc544742aae8f/KSB%20(26.02.2014)%20(2).pdf)

Vakıf yetkilileri ile gerçekleştirilen görüşmede, Suriyedeki iç savaş sebebiyle yaşanan göç sonucunda, mevsimlik gezici tarım işçilerinin yüzde 85'ini Suriyeli göçmenlerin oluşturduğu ve Suriyeli göçmenlere farklı yardım uygulamaları olduğu için, tarım işçileri ile eskisi kadar ilgilenememe durumunun meydana geldiği belirtilmiştir.

Çadır yerleşim alanlarında bulunan Suriyeli göçmen sayısındaki artışı gören vakıf bu ailelere çeşitli destekler başlatmıştır. Bunlardan biri olan “Yaşama Tutunuyorum Projesi” kapsamında, Yüreğir ilçesinde çadırdaki yaşayan Suriyeli göçmenlere hijyen ve gıda kolisi dağıtılmış, çadır altlarına yalıtım sağlamak ve haşereyi önlemek için beton halılar verilmiştir. Geçici eğitim merkezlerinde eğitim gören 1200 kişiye gıda kolisi dağıtımı yapılmıştır. “Beslenme ile Sağlıklı Gelecek Projesi” kapsamında, verem hastalarına üç defa gıda kolisi desteği sağlanmıştır. “Sporla Başaracağız Projesi”nde ise şiddet mağduru kadın ve çocuklar sportif faaliyetler konusunda desteklenmiştir.

Adana Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, bazı çadır alanlarında durum tespiti yapmak ve burada yaşayan hane ve kişi sayısını belirlemek için son bir yıl içerisinde çeşitli alan ziyaretlerinde bulunmuştur.

Seyhan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

Seyhan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı 3294 numaralı kanun ile kurulmuştur. Hedef kitlesi, Seyhan ilçesinde ikamet eden, ihtiyaç sahibi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıdır. Vakfın bütçesi Seyhan Kaymakamlığı tarafından karşılanmaktadır. Kanun çerçevesindeki tanımı; “geçinme gücü içinde olan ve toplumdan dışlanma tehlikesiyle karşılaşan kişilerin, yoksul ve az gelirli insanların veya sosyal grupların yaşamlarının güvence altına alınması konusunda devlet tarafından yapılan yardımları” ifade etmektedir. Bu bağlamda sosyal yardım; asgari yaşam düzeyini yakalayamamış ve çeşitli nedenlerle temel ihtiyaçlarını karşılayamayan kişilere, karşılıksız olarak yapılan devlet yardımlarını kapsamaktadır.

Seyhan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın sunduğu hizmetler: nakdi ve ayni yardımlar, şartlı eğitim ve sağlık yardımları, genel sağlık sigortası gelir testi, özür, özür, yakını ve yaşlılık maaş yardımları, eşi vefat etmiş kadın yardımları, asker aileleri yardımları ve evde bakım yardımlarıdır. Kişiler yardım için online olarak ya da muhtarlıklar aracılığıyla başvuruda bulunabilmektedir. Kurumun mevsimlik tarım işçileri alanında herhangi bir çalışması bulunmamaktadır.

Yüreğir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

Yüreğir ilçesinde Aralık 2016 ayında mevsimlik gezici tarım işçilerinin konakladığı çadır yerleşiminde çıkan yangından sonra, Yüreğir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı çadır ve gıda yardımı yapmıştır. Bazı çadır yerleşimlerine de gıda yardımı dağıtımı gerçekleştirmiştir. Bu yerleşimlerde yaşayan 208 öğrencinin taşınmalı okul servisi giderleri ve yemek masrafları Yüreğir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından karşılanmaktadır. 2016 yılında Kadıköy ve Çağırkanlı çadır yerleşimlerinde taşıma, yemek, gıda yardımları ve kıyafet yardımı bir defaya mahsus olarak yapılmıştır.

Kurumdan yardım talep etmek için yapılacak başvuru esnasında, işlem yapılması için kayıtlı bir adres gösterilmesi gerekmektedir. Adana Ovası'nda yaşayan mevsimlik gezici tarım işçilerinin Adana'da ikamet-gâh adresleri bulunmadığı için, yönetmeliğe dayanarak mevsimlik gezici tarım işçilerine ve çocuklarına yardım yapılamamaktadır.

Çukurova Kalkınma Ajansı

Kalkınma ajansları kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kurulmuştur.²⁴

Kalkınma ajansları ulusal düzeyde Kalkınma Bakanlığı'na bağlıdır. Kalkınma Bakanlığı; bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltıcı tedbirleri alır; plânlama, programlama ve projelendirme konularında ajanslara rehberlik ve danışmanlık yapar, plân ve programların uygulanmasını izler ve değerlendirir; ajansların kurumsal performansları ile yürütülen programların performanslarının ölçülmesine dair usûl ve esasları belirleyerek, bunların değerlendirmesini yapar veya yaptırır; bölgesel gelişmeye yönelik iç ve dış kaynaklı fonların ajanslara tahsisi ile bunların kullanımına ilişkin usûl ve esasları belirler; ajanslar arası iş birliğini sağlar ve ortak proje üretimini destekler; ajansların işlevlerini etkili ve verimli olarak yerine getirebilmesi için merkezî düzeyde ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği ve koordinasyonu sağlar; ajansların yıllık çalışma programlarını onaylar.²⁵

Kalkınma ajanslarının mevsimlik tarım işçilerini de ilgilendiren görev ve yetkilerinden bazıları şunlardır:

- Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak,
- Bölge plân ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak, bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Kalkınma Bakanlığı'na bildirmek,
- Bölge plân ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak,
- Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plân ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri izlemek.²⁶

²⁴ Bu bölümdeki bilgiler için kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/28900?AspxAutoDetectCookieSupport=1 09 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

²⁵ kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/28900?AspxAutoDetectCookieSupport=1 09 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

²⁶ kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/28900?AspxAutoDetectCookieSupport=1 09 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

2006 yılında kurulan Çukurova Kalkınma Ajansı, Adana ve Mersin illerinden sorumludur. Ajans, kırsal ve bölgesel kalkınma hedefi ile çalışmalarını sürdürmektedir. Finansal kaynağını devlet bütçesinden, belediyelerden ve ticaret, sanayi odalarının katkı paylarından sağlamaktadır.

Adana ve Mersin illerine yönelik 2015 yılında hazırlanan Sosyal Analiz Raporu'nda öne çıkan, *"Suriyeli sığınmacılar", "eğitim", "mevsimlik tarım işçileri"* gibi konu alanlarında araştırma çalışmalarının yürütülmesine öncelik tanınmasına karar verilmiş ve 2016 Çalışma Programı'na²⁷ *"mevsimlik tarım işçilerinin sosyal ve mekansal bütünleşmelerinin sağlanması"* hedefi dahil edilmiştir.

2016 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Birimi, Bernard van Leer Vakfı ve Çukurova Kalkınma Ajansı ortaklığı ile *"Adana'da (Mevsimlik Gezici) Tarım İşçilerinin Çocuklarının İyi Olma Hali Perspektifinden İyileştirilmesi Projesi"* kapsamında bir alan araştırması yapılmıştır.

Araştırmanın hedefleri; Adana'da (mevsimlik gezici) tarım işçilerinin, 0-8 yaş öncelikli olmak üzere, çocuklarının ihtiyaçlarının tespiti, ihtiyaç belirlemede güvenle uygulanacak bir araştırma modeli tasarımı ve tespitler çerçevesinde kalıcı çözüm önerileri geliştirmek olmuştur. Belirlenen hedef bölgeler; Yüreğir-Kadıköy, Karataş-Karagöçer, Karataş-Tuzla mahallelerindeki çadır yerleşimleridir. Ocak 2017'de Çukurova Kalkınma Ajansı'nın ev sahipliği yaptığı yerel ve ulusal aktörlerin katıldığı bir toplantı ile projenin çıktıları paylaşılmıştır. Projenin araştırma sonuçları Şubat 2017'de yayımlanmıştır.²⁸

Çukurova Kalkınma Ajansı mevsimlik gezici tarım işçiliği üzerine çalışma hedefi Kalkınma Atölyesi Kooperatifi'nin 2013 yılında hazırladığı pamuk hasadında çocuk işçiliği raporuyla belirlenmiştir. Ajans daha sonra İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Birimi'nin çalışmasına ortak olmuştur. Çukurova Kalkınma Ajansı'nın mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam alanlarında gerekli iyileştirmelere yönelik çalışma hedefleri bulunmaktadır.

²⁷ www.cka.org.tr/dosyalar/2016_calisma_programi.pdf

²⁸ Semerci, Pınar Uyan ve Erdoğan, Emre (2017) Adana'da (Mevsimlik Gezici) Tarım İşçilerinin Çocuklarının Yaşam Koşullarının İyi Olma Hali Perspektifinden İyileştirilmesi Projesi Araştırma Sonuçları Özeti, Politika Alanları ve Uygulama Örnekleri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi. www.bilgi.edu.tr/site_media/uploads/files/2017/03/29/goc-merkezi_adana-da-mevsimlik-gezici-tar-m-ilerinin-ocuklar-ozet-rapor.pdf

Meslek Örgütleri

Seyhan Ziraat Odası

Ziraat odaları, 1957 yılında yayınlanan 6964 sayılı Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanunu'nda yazılı esaslar uyarınca meslek hizmetleri görmek, çiftçilerin müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, çiftçilik mesleğinin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak, meslek disiplini ve ahlâkını kollayıp gözetmek, çiftçilikle iştigal edenlerin meslekî hak ve menfaatlerini korumak amacıyla kurulan, tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır.²⁹

Seyhan Ziraat Odası'nın paydaşları diğer ilçe ziraat odaları, Adana Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü'dür. Seyhan Ziraat Odası'na kayıtlı 5010 çiftçi üye bulunmaktadır. Oda, 2000 yılından sonra aktif olarak çalışmalarına başlamış ve kurumsallaşma yolunda faaliyetlerde bulunmuştur. Finansal kaynağı, üye aidatları ve çiftçi destekleri için hazırlanan dosyalardan alınan ücretler olan ziraat odasının aidat sistemi ise, ilçenin gelişmişlik durumuna göre belirlenen dekar başı üyelik ücretidir. Seyhan ilçesi için dekar başına 1 TL üyelik aidatı alınmaktadır.

Yapılan görüşmede mevsimlik gezici tarım işçileri alanında çalışma hedeflerinin olmadığını belirten kurum yetkilisi kişisel olarak, 2016 yılında, Seyhan'ın Yolgeçen Mahallesi civarında bulunan 80 çadıra giysi yardımında bulunmuştur. Görüşmede ayrıca, mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşadığı alanların insana yakışır bir şekilde düzenlenmesi gerektiği ifade edilerek, çalışma ortamları için tarlaların başına gezici tuvaletlerin inşa edilmesi ve devamlı temiz su bulundurulması önerilmiştir.

Karataş Ziraat Odası

Karataş Ziraat Odası 1963 yılında kurulmuş olup; toplam üye sayısı 7000, aktif üye sayısı 2500'dür. Odanın çalışan sayısı dokuzdur. Karataş Ziraat Odası'na ait bir toprak tahlil laboratuvarı bulunmaktadır. Kurumun eğitim ve toplantılar için 50 kişilik bir toplantı salonu mevcuttur. Odanın gelir kaynağı toprak tahlil laboratuvarı, eğitimler ve üye aidatlarıdır.

Kurum Adana Ticaret Odası tarafından yürütülen *Hassas Tarım Projesi*'nde iştirakçi olarak görev almış ve projede Oda'nın toprak tahlil laboratuvarı kullanılmıştır. Yine aynı şekilde *Better Cotton (İyi Pamuk) Projesi*'nde iştirakçi olarak yer almakta, mevcut laboratuvarları projede kullanılmaktadır. Karataş Ziraat Odası, Karataş Toplum Sağlığı Merkezi'ne bir adet gezici sağlık aracı hibe etmiştir. Aracı kullanan sağlık ekibi haftanın belirli günlerinde mevsimlik tarım işçilerinin bulunduğu alanlarda hizmet vermektedir.

Karataş Ziraat Odası, mevsimlik gezici tarım işçilerinin ücret adaletsizliği yaşadıklarını ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Mevsimlik tarım işçileri ve onların çocukları için uygulanabilecek projelerde, projenin tanıtılması, afişleme, toplantı salonu desteği, çiftçiler ile iletişim konusunda iş birliği kurulabileceğini vurgulamıştır.

²⁹ www.yuregiziraatodasi.org.tr/wp-content/uploads/2015/08/NIZAMNAME.pdf 08 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

Yüreğir Ziraat Odası

Adana'da 1987 yılından sonra aktif olarak çalışmaya başlayan Yüreğir Ziraat Odası'nın 22 bin çiftçi üyesi bulunmaktadır. Finansal kaynağı üye aidatlarıdır. Yüreğir Ziraat Odası bir partinin temsilcileriyle beraber, 2016 yılında mevsimlik gezici tarım işçilerinin bulunduğu çadır alanlarını gezmiş ve durum tespitinde bulunmuştur. Ziraat Odası yetkilileri, çadır alanlarında altyapı eksikliğinin giderilmesi ve fiziksel koşulların iyileştirilmesi için yetkililerin görevlerini yapmaları gerektiğini ifade etmiştir. Ne var ki bu alandaki çalışmalar Yüreğir Ziraat Odası hedefleri arasında değildir.

Yumurtalık Ziraat Odası

Yumurtalık Ziraat Odası'nın paydaşları diğer ilçe ziraat odaları, Gıda, Tarım ve Hayvancılık il ve ilçe müdürlükleridir. Yumurtalık Ziraat Odası üye kaydı oluşturmakta, üyelerine çiftçilik belgesi vermektedir. Gelir kaynağı diğerleri gibi üyelik aidatlarıdır. Mevsimlik tarım işçileri ve onların çocuklarına yönelik herhangi bir çalışması ve yakın zamana dair bir hedefi bulunmamaktadır.

Mimarlar Odası Adana Şubesi

6235 Sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) kanununa göre Birlik, bütün mühendis ve mimarları ihtisas kollarına ayırmak ve her kol için bir oda kurulmasına karar vermek ile görevlendirilmiştir. 1954 yılında TMMOB'a bağlı olarak kurulan Mimarlar Odası'nın merkezi Ankara'dadır. Mimarlar Odası, toplum hizmetinde bir meslek örgütü olarak mimarların haklarını koruma ve kollamanın yanı sıra, toplumun sağlıklı bir yaşam çevresine kavuşmasını ilke edinmiştir.³⁰

Mimarlar Odası Adana Şubesi'nin hedef kitlesi Adana ilinde ikamet eden mimarlar olup, 850 kayıtlı üyesi bulunmaktadır. Finansal kaynağı üye aidatları ve mesleki denetimlerden elde edilen gelirlerden oluşmaktadır.

Adana Mimarlar Odası 2011 yılında Türkiye genelinde katılıma açık "*Çukurova Bölgesi'ndeki Mevsimlik Tarım İşçilerine Yaşam Alanı Tasarımı Ulusal Öğrenci Mimari Fikir Yarışması*" düzenlemiştir. Yarışmanın amacı; mimarlık öğrencilerinin, genellikle Mart ile Ekim ayları arasında tarım alanlarında çalışmak üzere diğer illerden geçici olarak Adana'ya gelen ve çalışma dönemi boyunca çadırlarda kısıtlı olanaklarla yaşamak zorunda olan tarım işçilerinin barınma sorunlarına çözüm olarak, daha çağdaş "geçici", "hareketli" ya da "taşınabilir" barınaklar yapılmasına yönelik özgün fikirler üretmeleri yönünde teşvik edilmeleridir. Buradan hareketle; tarım işçilerinin çalışma dönemi boyunca uygun yaşam standardına sahip olabilecekleri; yerleşme alanı üzerinde alternatif ve yenilebilir enerji teknolojilerinin sağlandığı, böylece sürdürülebilir kaynak stratejisinin elde edildiği, yerleşim alanının yakınındaki doğal çevreye uyum sağlandığı, farklı barınak modellerinin irdelendiği veya "geçici", "hareketli" (mobil) , kullanıcılar tarafından "taşınabilir", yine kullanıcılar yardımıyla "inşa edilebilir" ya da yarışmacının farklı düzeyde ortaya koyduğu bu tiplerin

³⁰ www.mimarlarodasi.org.tr/?sayfa=belge&sub=list&bid=15&mid=15 07 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır

karmaşık olarak ele alındığı yapım süreçlerinin denendiği; barınak üretiminden, taşınabilirliğe buradan hareketle dayanıklılığa ve ekonomikliğe kadar ölçütlerin ele alındığı, yeni yerleşim alanı üzerinde yeni barınma ünitelerinin çevreye uygun planlama ve tasarımlar talep edilmiştir. Yarışmada birinci seçilen proje Ayşegül Taşkın ve Gizem Çakır'ın ekibi olmuştur. Ödül alan projeler kitaplaştırılmıştır.³¹

Ne var ki Adana Mimarlar Odası, seçilen projelerin alanda uygulanabilmesine dair ileri bir adım atmamış; uygulamaya yönelik bir girişimde bulunmamıştır. Mevsimlik gezici tarım işçileri alanındaki sorunların farkında olduklarını, bu işçilerin insani olarak yaşam koşullarının iyileştirilmesi gerektiğini belirtmektedirler.

Ziraat Mühendisleri Odası Adana Şubesi

1954 yılında kurulup, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'ne bağlı olarak faaliyet gösteren Ziraat Mühendisleri Odası (ZMO) TMMOB Yasası, 7472 sayılı Ziraat Mühendisliği Yasası, Oda Tüzüğü ve Ziraat Mühendislerinin Görev ve Yetkilerine İlişkin Tüzük hükümleri doğrultusunda mesleki faaliyette bulunmaktadır. Genel Merkezi Ankara'da olan Ziraat Mühendisleri Odası'nın tüm ülke ölçeğinde 27 şubesi, 53 il temsilciliği bulunmaktadır. ZMO, mesleki çalışmalar ve ilgi alanına yönelik çalışmalar yapma yanında, insan hak ve özgürlüklerine saygı, hukukun üstünlüğü ve demokrasinin kuralları içerisinde kalarak toplumun demokratikleşmesi, ekonomik ve toplumsal yapının ulusal yararlar göz önüne alınarak oluşturulması için sorumluluk üstlenilmesi gerektiği görüşündedir. Bu ilkeler çerçevesinde, kamu kurumu niteliğindeki tüzel kişilik olma sorumluluğu ve demokratik örgüt yükümlülüğü, odanın çalışmalarında göz önüne alınması gereken önemli iki asıl unsur olarak kabul edilmektedir.³²

Ziraat Mühendisleri Odası'nın mevsimlik gezici tarım işçileri kapsamında başlıca amaç ve görevleri şunlardır:

- Kırsal nüfusun toplumsal ve ekonomik kalkınmasının sağlanması amacıyla her türlü girişim ve etkinlikte bulunmak,
- Meslekle ilgili her türlü yasal düzenlemeyi, normları, fenni şartname hazırlamak, incelemek, bunlarla ilgili görüş ve önerilerini resmi ve özel kuruluşlara bildirmek.

1977 yılında kurulan Ziraat Mühendisleri Odası Adana Şubesi'nin kayıtlı üye sayısı 2600'dür. Tarımsal danışmanlık, halk sağlığı ilaçlaması, biyosidal eğitimleri veren Adana Şubesi'nin bütçesi, üye aidatları ve eğitim gelirlerinden oluşmaktadır.

Ziraat Mühendisleri Odası Adana Şubesi'nin mevsimlik gezici tarım işçileri konusunda yürütülen herhangi bir çalışması bulunmamaktadır. Öte yandan bu konuyla ilgili çalışma yapmak isteyen ve yapan kurumlara yöreyi tanıtmak amaçlı saha çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 2014 yılında odaya üye bir grup ziraat mühendisi Karataş'a bağlı Karagöçer çadır alanında mevsimlik gezici tarım işçilerine kışlık giysi yardımıyla bulunmuşlardır. 2015 yılında Dervişler Mahallesi'nde kadın tarım işçilerine yönelik 8 Mart Dünya Kadınlar

³¹ www.arkitera.com/etiket/1579/cukurova-bolgesindeki-mevsimlik-tarim-iscilerine-yasam-alani-tasarimi-ulusal-ogrenci-mimari-fikir-yarismasi 07 Şubat 2017 tarihinde alındır.

³² Bu bölüme dair bilgiler için www.zmo.org.tr/odamiz/tanitim.php 15 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

Günü etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. 2014 yılında ZMO Adana Şubesi AFAD iş birliği ile “Mevsimlik Tarım İşçileri” konulu bir fotoğraf sergisi düzenlemiştir.³³

Adana Sanayi Odası

Adana Sanayi Odası 1966 yılında kurulmuştur. Oda, Hacı Sabancı Organize Sanayi Bölgesi’nin kurulmasına yönelik çalışmalar başta olmak üzere, bölge sanayisinin gelişmesi yönünde birçok önemli kararların uygulanmasını gerçekleştirmiştir. Oda, 5174 sayılı yasanın verdiği görevinin yanı sıra, ilin ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerine en büyük destek veren kurumlar arasında yer almaktadır. Adana Sanayi Odası’nın üst kuruluşu Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği’dir.³⁴

Adana Sanayi Odası sorumluluklarını bazıları şu şekilde belirlemiştir;

- Sanayinin ihtiyaç duyduğu her türlü mesleki bilgiyi sağlamak,
- Sanayiye ait her türlü araştırma, inceleme ve istatistiki çalışmaları yapmak; başlıca maddelerin piyasa fiyatlarını takip ederek yayımlamak,
- Uyulması zorunlu mesleki kararları almak; mesleki faaliyetlere ait konularda ilgili birimlere görüş bildirmek,
- Kurslar, seminerler, konferanslar ve çalışma grupları yoluyla eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerinde bulunmak,
- Yerel ve bölgesel fuar ve sergi gibi faaliyetleri düzenlemek; ticari malların niteliklerini belirleyici laboratuvarlar açmak veya iştirak etmek; organize sanayi sitelerinin kurulmasını ve idaresini sağlamak.³⁵

Oda aynı zamanda çocuk işçiliği ile mücadele edebilmek için, çocuk işçi çalıştırdığı tespit edilen üyelerine cezai işlem uygulamayı düşünmektedir. Adana Sanayi Odası mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarının, özellikle Suriyeli göçmenlerden oluşan kesimin emek ve iş gücü olarak sömürüldüğünü, istismara maruz kaldıklarını ve bu durumların tespit edilerek ilgili kurumlarca müdahale edilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Adana Ticaret Odası

Adana Ticaret Odası, 1894 yılında, pamuk ticaretinin yurtdışına yönelik olması ve uluslararası alıcıların baskısı ile ve daha çok pamuk ticaretinin düzenli bir şekilde yapılmasını sağlamak ve denetlemek üzere zamanın Ticaret ve Ziraat Bakanlığı’nın emri ile kurulmuştur. 1966 yılına kadar “Adana Ticaret ve Sanayi Odası” olarak faaliyetlerini sürdüren Oda, 1966 yılında sanayicilerin bir araya gelerek “Adana Sanayi Odası”ni kurmalarıyla “Adana Ticaret Odası” ünvanını almıştır.

³³ www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=23118&tipi=2&sube=2 17 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

³⁴ www.adaso.org.tr/adaso/tarihce 08 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

³⁵ www.adaso.org.tr/adaso/tarihce 08 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

Adana Ticaret Odası'nın misyonu; 5174 Sayılı Kanun ve ilgili mevzuat çerçevesinde verilen görevler ile üyelerinin sorunlarını çözecek, beklentilerini karşılayacak her türlü hizmeti; hızlı, tarafsız, güvenilir bir şekilde, sosyal sorumluluk bilinciyle, bölgesel ve ulusal ekonomiye katkı sağlayacak biçimde, çağdaş standartlarda sunmaktır.³⁶

Adana Ticaret Odası Yönetim Kurulu kararıyla 2016'da Suriyeli göçmenlere barınma, giyinme ve gıda yardımında bulunmuştur. Mevsimlik gezici tarım işçilerine dair kurumsal olarak herhangi bir faaliyette bulunulmamıştır. Ne var ki mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) bir çalışma yürütmeyi planlamaktadır ve bu çerçevede Adana Ticaret Odası da söz konusu projeye ortak olmayı hedeflemektedir.

Adana Ticaret Borsası

Adana Ticaret Borsası, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğine bağlı olarak 1913 yılında kurulmuştur. Anayasanın 135. maddesi uyarınca 5174, 5590 ve 5300 no'lu kanunlara göre çalışmalarını yürütmektedir.³⁷ Adana Ticaret Borsası'nın misyonu; 5174 Sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu'nun verdiği görev, sorumluluklar ve ilgili mevzuatlar çerçevesinde tüm faaliyetlerinde insan sağlığını, çevre ve gıda güvenliğini gözetmek ve üyelerin, bölgenin ve ülkenin gelişimine katkıda bulunmaktır.³⁸

Adana Ticaret Borsası Adana Ovası'nda İyi Pamuk Girişimi (Better Cotton Initiative) ile beraber iyi pamuk uygulamaları kapsamında pamukta çocuk işçiliğini önlemeye yönelik üreticiler ile 2014 yılından beri çalışmalar yürütmektedir.

Adana Barosu

Baro, avukatların kayıtlı olduğu kamu kurumu niteliğindeki bir meslek kuruluşudur. Barolar, yasaların bir meslek kuruluşu olarak kendilerine yüklediği görevlerinin yanında, yargı sisteminin bir parçası olarak avukatların kurumsal örgütü niteliğindedir ve hukukun gelişmesine katkıda bulunurlar. Türkiye Barolar Birliği (TBB), Türkiye'de bütün baroların katılımıyla oluşan, kamu kurumu niteliğinde, tüzel kişiliği haiz bir üst meslek kuruluşudur.³⁹ TBB, yasaların bir meslek kuruluşu olarak kendisine yüklediği görevlerinin yanında, toplumun hukuki sorunlarıyla ilgili görüş ve önerileriyle de Türk hukuk sisteminin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bünyesinde oluşturduğu alt komisyonlarda; yasal düzenlemelerle ilgili çalışma yapmakta, özellikle demokrasi ve insan hakları adına uygulamada ortaya çıkan aksamalara karşı sorumluluk bilinciyle etkin bir biçimde mücadele vermektedir. Türkiye Barolar Birliği, bugün 79 baronun katılımı ile yaklaşık 78 bin avukatı temsil etmektedir. Birliğin merkezi Ankara'dadır.⁴⁰

³⁶ www.adana-to.org.tr/ato/TR/hakkimizda/MisyonVizyon.aspx 09 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

³⁷ www.adanatb.org.tr/EtikKurallar.html 17 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

³⁸ www.adanatb.org.tr/Misyon.html 17 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

³⁹ tr.wikipedia.org/wiki/Baro 22 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

⁴⁰ tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_Barolar_Birli%C4%9Fi 22 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.
www.barobirlik.org.tr/Detay5416.tbb

Adana Barosu'nda bulunan komisyonlar arasında Çocuk Hakları Komisyonu da yer almaktadır.⁴¹ 2016 yılında Adana Barosu çocuk işçiliği ile ilgili bir basın açıklaması yapmıştır. Bu açıklamada 2015'te yaşanan 1730 iş cinayetinde hayatını kaybedenlerin 63'ünün çocuk olduğuna dikkat çekilmiştir. Çocuk işçi ölümlerinin, genel işçi ölümlerine oranının artış gösterdiğine de vurgu yapılmıştır. Baro, son üç yılda iş cinayetlerinde yaşamını yitiren 149 çocuk işçinin 92'sinin tarım, 20'sinin inşaat, 14'ünün ticaret/egitim, 11'inin metal, 6'sının gıda, 6'sının tekstil işkolunda çalıştığını ifade etmiştir. Çocuk işçiliğinin ana istihdam alanının tarım ve inşaat gibi mevsimlik işler olduğunu hatırlatan Baro,

"Tarım sektöründe toplayıcılık başta olmak üzere, birçok işi yüklenen çocuk işçiler, özellikle kız çocukları, sektörün görünmez gücünü oluşturmakta ve daha fazla yıpranmaktadır. İnşaat işlerinde ise erkek çocuklar çalışmaktadır. İnşaat işlerinde çalışan çocuklar sadece hafif, yardımcı işler yapmamakta; bizzat tehlikeli işleri de üstlenmektedirler. Bu durum çocuklar açısından ayrıca bir tehdit oluşturmaktadır. Bütün bunlar da göstermektedir ki, ülkemizde hem çocuk işçiliğiyle mücadele konusunda hem de iş cinayetlerinde yaşamını yitiren çocuklar konusunda ortaya konulan hedeflerin hiçbirinde ilerleme sağlanamamıştır".

Türkiye'de ağır ve tehlikeli işlerde çalışan bir milyondan fazla çocuk olduğuna dikkat çeken Baro,

"Bu çocuklar haftanın 6 günü ya da tamamında, yani tatilsiz ve günde 8 ila 12 saat arasında çalışıyor. Bu çocukların en az 400 bini ise her yıl ilkbahar döneminde okulunu yarıda bırakıp, ailesiyle beraber mevsimlik tarım göçüne katılıyor".

"Çocuk işçiliği sorunu, Türkiye'de mülteci çocukların da bu profile dahil olmasıyla günden güne daha da büyüyor. UNICEF verilerine göre, Türkiye'de yaşayan okul çağındaki 850 bin Suriyeli çocuğun sadece 325 bini okula kayıtlı. Okula gitmeyen mülteci çocukların her biri çocuk işçiliği döngüsünün potansiyel bir parçası konumundadır" değerlendirmesinde bulunmuştur.⁴²

⁴¹ www.adanabarusu.org.tr/eski_site/tarihce.html 22 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

⁴² adanabarusu.org.tr/tr/baromuz/baskandan/citirik-4-4-4-cocuk-isciligini 22 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

Sendikalar

Adana Hizmet-İş Sendikası (Tüm Belediye ve Genel Hizmet İşçileri Sendikası)

Hizmet- İş Sendikası Genel Merkezi Ankara ilinde olup, 1979 yılında kurulmuştur. Ulusal ölçekte HAK-İŞ Konfederasyonu'na bağlı olan sendika, Türkiye'de 20 numaralı Genel İşler İşkolu'nda faaliyet göstermektedir ve ağırlıklı olarak yerel yönetimlerde (belediyelerde) örgütlüdür.⁴³ Sendikanın Adana ilinde 3000 üyesi bulunmaktadır. Bütçesinin tamamını, toplu iş sözleşmeleri yapılan işçilerin maaşlarından yapılan kesintiler oluşturmaktadır. Adana ilinde hizmet işleri alanında yapılan toplu sözleşmelerin dışında, üyelerinin hukuki haklarının kazanımında bireysel olarak danışmanlık, rehberlik ve destek hizmetleri vermektedir.

Hizmet İş Sendikası'nın tüzüğünde bulunan amaç ve ilkelerden bazıları şunlardır:

- *Demokrasinin ve özgür sivil toplum yapılanmasının gereğini kendi varlık sebebi sayar;*
- *İnsanı temel değer alanı kabul eden bir sivil toplum kuruluşu olarak, temel insan hak ve özgürlüklerini savunmak ve geliştirmek için mücadele verir;*
- *Yaşanılan toplumsal çevre ile ilişkilerin geliştirilmesi, sendikal etkinliklerin işyeri sınırlarını aşarak tüm toplumu ve toplumsal sorunları kuşatması, doğal çevrenin korunması, sivil toplum örgütleri ile ortak hedefler için güç birliği imkanlarının geliştirilmesi.*

Sendikanın Adana Şubesi mevsimlik tarım işçilerinin kendi hedef kitlesinin dışında olan bir grup olduğunu belirtmiş ve onların çadır yerleri ve yaşam koşulları ile ilgili herhangi bir çalışmada bulunmamıştır. Bu alanda kalıcı politikalarla sağlanacak köklü çözüm ihtiyacı olduğu vurgulanmıştır.

Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası Adana Şubesi

Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (Eğitim Sen) 1995 yılında kurulan ve şu anda Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu'na bağlı olarak eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri iş kolunda örgütlenen sendikadır. Merkezi Ankara'dadır.⁴⁴

Eğitim Sen'in amaçlarından bazıları şöyledir;

- *Evrensel değerleri gözeterek ve yerel farklılıkları zenginlik olarak kabul eden bir emek örgütü olarak savasız ve sömürsüz bir dünya hedefiyle ülkede ve dünyada her türlü baskıcı yönetime karşı demokrasi ve dayanışma kültürünü savunmak;*
- *İnsan hakları ve temel özgürlüklerin bütünlüğü içinde, din, dil, ırk, cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği, siyasal düşünce farkı gözetmeksizin bütün üyelerinin ekonomik, demokratik, akademik, sosyal, kültürel, hukuksal, siyasal, mesleki özlük hak ve çıkarlarını koruyup geliştirmeyi, üyelerine insanca bir yaşam düzeyi sağlamayı savunmak;*

⁴³ www.hizmet-is.org.tr/v2/hak.asp?durum=2&bl=2&_05 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

⁴⁴ tr.wikipedia.org/wiki/E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M_SEN 07 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

- *Toplumun bütün bireylerinin, temel insan hakları ve özgürlükleri doğrultusunda, herkesin kendi anadilinde, cins ayrımcı olmayan, eşit demokratik, laik, bilimsel, parasız ve kamusal nitelikli eğitim görmesini savunmak;*
- *Sendika uluslararası sözleşmelerde yer alan çocukların hakları ve eğitimi ile ilgili temel hakların ve özgürlüklerin takipçiliğini ve savunuculuğunu yapmak. Olumsuz koşullardaki çocukların eğitimi için çalışmalar yapmak.*⁴⁵

Eğitim Sen Adana Şubesi'nin 2700 üyesi bulunmaktadır. Finansal kaynağı, sendika üyelerinin aylık maaşlarından yapılan yüzde 5'lik kesintilerdir. Adana şubesi demokratik haklar, doğa, ekonomik özgürlük, insan hakları alanında kamuoyu bilinçlendirme çalışmaları yürütmektedir.

Yaşanabilir bir ülke ve insanca bir yaşam oluşturmayı hedefleyen sendikanın Adana Şubesi mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam koşullarına dikkat çeken basın açıklamaları yapmıştır. Karataş Tuzla mahal-lesindeki işçilerin yaşam alanlarını gözlemleme ve çocukları eğitime dâhil etme adına saha çalışmaları düzenlemiştir. Bütçe yetersizliği nedeniyle Eğitim Sen Adana Şubesi, mevsimlik gezici tarım işçilerinin koşullarının iyileştirilmesi konusunda kamuoyu oluşturmakla kendini sınırlamak durumunda kalmıştır. En temel hak olan yaşama hakkı çerçevesinde, yörede yaşayan mevsimlik gezici tarım işçilerinin ısınma ve barınma koşullarının iyileştirilmesi adına, yerel yönetimlerle görüşmeler yapmaya devam etmektedir. Adana Ovası'nda çalışan tarım işçilerinin koşullarının iyileştirilmesi gerektiğini düşünen sendika, bu konuda yapılacak çalışmalara insan kaynağı desteği verebileceğini belirtmiştir.

Türkiye Sağlık ve Sosyal Hizmetleri Kamu Görevlileri Sendikası Adana Şubesi

Türkiye Sağlık ve Sosyal Hizmetleri Kamu Görevlileri Sendikası; Kamu-Sen'e bağlı olup, 1992 yılında kurulmuştur. Bu hizmet kolunda olup, işçi statüsü dışındaki bir kadro veya sözleşmeli personel pozisyonunda çalışan kamu görevlilerinin görev yaptığı kamu kurum ve kuruluşları ile bunlara bağlı işyerlerinde örgütlü olan sendika, Türkiye'de 96 il temsilciliği ve şubeleri ile faaliyet göstermektedir.

Adana ilinde 2600'ü çeşitli hastanelerde, 600'ü Çukurova Üniversitesi Balcalı Hastanesi'nde görev yapmakta olan sağlık görevlileri olmak üzere, 3200 üyesi bulunmaktadır. Finansal kaynağını üye aidatları oluşturmaktadır. Sendika'nın tüzüğünde bulunan amaçların bir kısmı şu şekildedir;

- *Yoksulluk ve yolsuzlukla mücadele etmek ve bu yönde toplumsal duyarlılığın yaratılmasına çalışmak;*
- *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Belgeleri, ILO Sözleşmeleri ile Türkiye'nin onayladığı diğer uluslararası sözleşmelerde yer alan hakların hayata geçirilmesi için çaba göstermek;*
- *Başta çalışma hayatı olmak üzere, her alanda insan hakları ihlallerine karşı duyarlı bir toplum yaratılması için girişimlerde bulunmak.*⁴⁶

Belirtilen bu amaçlar doğrultusunda, mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarına yönelik herhangi bir çalışmaları ya da çalışma planları bulunmamaktadır.

⁴⁵ egitimsen.org.tr/hakkimizda/tuzugumuz/ 07 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

⁴⁶ www.turksagliksen.org.tr/turk-saglik-sen-tuzuk_475.html 05 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

Yerel Yönetimler

Adana Büyükşehir Belediyesi

Adana Büyükşehir Belediyesi'nin görev ve sorumlulukları 2014 yılında il mülki sınırlarını kapsayacak şekilde genişletilmiştir.⁴⁷ Bu kapsamda köy statüsünde olan bütün yerleşimler mahalleye dönüşmüş, ilçe belediyeleri dışındaki bütün belediyeler kapatılmıştır. Kırsal alanlara verilecek farklı hizmetlerin dağılımı ilçe ve büyükşehir belediyesi arasında görev dağılımı yapılmıştır. Mevsimlik gezici tarım işçilerine verilecek hizmetler de buna dahildir.

Adana Büyükşehir Belediyesi mevsimlik gezici tarım işçileri konusunda ilde düzenlenen seminer ve toplantılara katılım sağladığını, Suriyeli göçmenlerin tarım alanında istihdamlarının fazla olması sebebiyle bu alanda çalışan ya da çalışmak isteyen Suriyeli göçmenlere budama, ilaçlama, ekim yapma gibi eğitim ve istihdam programı hazırladığını belirtmektedir. Mevsimlik gezici tarım işçilerine ve onların çocuklarına yönelik yapılacak eğitim faaliyetlerinde gençlik merkezlerinden faydalanılabileceği belirtilmiştir. Adana Büyükşehir Belediyesi mevsimlik gezici tarım işçilerinin çocuklarının kaybedilmiş bir eğitim sürecinin olduğunu, farklı alanlarda meslek edinebilmelerine yönelik eğitim ortamı yaratılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Adana Kent Konseyi

Adana'da Yerel Gündem 21 süreci, Adana Büyükşehir Belediyesi'nde Yerel Gündem 21 Kurulu'nun oluşturulmasıyla başlamıştır. Büyükşehir Belediyesi Meclisi'nde Haziran 2000'de, Türkiye'de Yerel Gündem 21'lerin Geliştirilmesi Projesi'ne katılım kararı alınmıştır. Böylece, Adana Büyükşehir Belediyesi bünyesinde "Yerel Gündem 21 Kurulu" oluşturulmuştur. Bu kurul öncülüğünde başlatılan çalışmalarla 41 sivil toplum kuruluşu ve meslek örgütlerinin katılımı ile "Adana Kent Konseyi Kurucular Kurulu" meydana getirilmiştir. Kurucular Kurulu'nun yürüttüğü hazırlık çalışmaları kapsamında, rehber bilgiler ile Kent Konseyi Tüzüğü ve bağlı yönetmelikleri yayınlanmıştır. Adana Kent Konseyi'nin ilk Olağan Genel Kurul toplantısı, 2001 yılında 600'ün üzerinde kuruluş temsilcisinin katılımıyla yapılmıştır. Genel Kurul Toplantısı'nda "Sürdürülebilir Gelişme İlkesi" çerçevesinde uygulanmak üzere, on bir maddelik "Adana Kent Konseyi İlk Hedefler Bildirgesi" oy birliği ile kabul edilmiştir.⁴⁸ Belirlenen on bir madde şu şekildedir; yapıcı diyalog ve dayanışma; semt danışma merkezleri; üretim platformları; Seyhan vadisi rekreasyon düzenlemeleri; ortak akıl ve kamuoyu desteği; ortaklıklar kurarak çalışma; Adana milletvekilleri ve kent sorunları; afet senaryosu; kamuoyuna düzenli bilgi verilmesi; estetik kurul ve "kente karşı suç"; kentli kültürü.⁴⁹

Adana Kent Konseyi tarafından kabul edilen kentli hakları bildirgesinin kapsamında güvenlik, kirlenilmiş sağlıklı bir çevre, istihdam, konut, dolaşım, sağlık, spor ve dinlence, kültür, kültürlerarası kaynaşma, kaliteli bir mimari ve fiziksel çevre, işlevlerin uyumu, katılım, ekonomik kalkınma, sürdürülebilir kalkınma,

⁴⁷ www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf (Alıntı tarihi 6 Ağustos 2017)

⁴⁸ www.adanakentkonseyi.org.tr/belediyemiz-TARİH-Ccedil-E 06 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

⁴⁹ www.adanakentkonseyi.org.tr/belediyemiz-ILK-HEDEFLER-BILDIRGESI 06 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

mal ve hizmetler, doğal zenginlikler ve kaynaklar, kişisel bütünlük, belediyeler arası iş birliği, finansal yapı ve mekanizmalar, eşitlik, tarihsel dokunun korunması ve eğitim konuları bulunmaktadır.

Adana Büyükşehir Kent Konseyi Kozalar/Platformlar kolunda çevre, tarım ve orman, eğitim ve sağlık, kentleşme ve planlama, turizm ve tanıtım kozalarından oluşmaktadır. Meclisler kolunda çocuk, engelli, gençlik, kadın ve öğrenci meclislerinden oluşmaktadır. Meclisler ve kozalar/platformlar yürütme kuruluna, yürütme kurulu genel kurula, genel kurul yüksek istişare kuruluna bağlıdır.

Adana Kent Konseyi çatısı altında çeşitli çalışma grupları oluşturulmaktadır. Konsey bünyesinde 2013 yılında “Çocuk İşçiliği ile Mücadele ve Çalışan Çocukları İzleme Komitesi” kurulmuştur. Adana Çocuk İşçiliği İzleme Birimi, Kalkınma Atölyesi’nin de desteği ile 2014 yılında “Dünya’da Türkiye’de Adana’da Çocuk İşçiliği Nedir? Nasıl Çözülür?” başlıklı bir araştırma raporu yayımlamıştır. Bu çalışmanın içeriğinde mevcut durumun analizi, rakamlarla çocuk işçiliği ve eylem planı yer almaktadır.⁵⁰

Şubat 2017’de Adana Kent Konseyi, Adana ilinde mevsimlik gezici tarım işçilerinin çocukları ile ilgili kamu kuruluşları, sivil toplum örgütleri, dernekler, odalar ve üniversiteleri davet ederek bir yuvarlak masa toplantısı düzenlemiştir. Bu toplantıda Kalkınma Atölyesi mevsimlik gezici tarım işçileri ve çocuklarla ilgili bir sunum yapmış ve ilgili kurumların çözüme dair neler yapabilecekleri değerlendirilmiştir. Adana Kent Konseyi mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarının yaşam ortamlarının iyileştirilmesi, sağlık hizmetlerine eksiksiz ulaşabilmeleri ve çocukların eğitimlerine devam etmesi konusunda politikalar oluşturulmasında etkin rol oynamayı hedeflemektedir.

Adana Seyhan Belediyesi

Seyhan İlçe Belediyesi 1986 yılında kurulmuştur. 1500 belediye çalışanının 600’ü kadrolu olup, İlçe Belediyesi’nin yıllık bütçesi 453 milyon TL’dir. Seyhan Belediyesi’nin hedef kitlesi ilçe sınırları içerisinde yaşayan halktır.

Seyhan Belediyesi’nin 2011-2017 yılları arasında gerçekleştirdiği bazı projeler şöyledir;

- Seyhan’daki Sığınmacıların Durum Tespiti ve İlçe Veri Sistemi Oluşturulması,
- Seyhan’da Kazanılan Çocuklar,
- Seyhan’da Açan Çiçekler,
- Başınıza Çorap Örüyoruz,
- Şiddet Gören Kadınların Rehabilitasyonu,
- Kadınların Aşçılık Eğitimi ile İstihdamda İlk Adımı Projesi,
- Seyhan da Okul Öncesi Güçleniyor

Yukarıda belirtilen projelerin dışında, çadır yerleşimlerinde yaşayan ailelere uluslararası bir sivil toplum kuruluşu olan GOAL Global iş birliğiyle soba ve insani yardım dağıtımı, Seyhan halk kart ile yoksulluk

⁵⁰ www.kalkinmaatolyesi.org/v2/wp-content/uploads/2014/10/Adana_cocuk_izleme.pdf 06 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

sınırının altında yaşayan vatandaşlara her ay market ve giyim alışverişi yapılabilecek kartların dağıtımını da gerçekleştirilmiştir.⁵¹

Adana Yüreğir Belediyesi

Yüreğir ilçesi ve belediyesi 1989 yılında kurulmuştur. Belediye sorumluluk alanları kapsamında 37 meclis üyesi, 7 encümen üyesi, 5 başkan yardımcılığı ve 20 müdürlükle hizmet vermektedir. Yüreğir Belediyesi'nin misyonu; mahalli müşterek ihtiyaçları karşılayarak, Yüreğir ilçesine daha çağdaş bir görünüm kazandırmaktır.⁵²

Belediye, Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı'nın (KEDV) Adana'da Suriyeli kadınlara yönelik uyguladığı meslek edindirme projesinin mekanını sağlamıştır. İlçe Belediyesi, 2016'da Solaklı, Yamaçlı ve Koza mahallelerinde çadırlarda yaşayan mevsimlik gezici tarım işçisi ailelere kışlık kıyafet, ayakkabı, elektrikli soba ve battaniye yardımıyla bulunmuştur.

Yüreğir Belediyesi, mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam alanlarını iyileştirmeye yönelik alt yapı çalışmalarına devam ettiğini ifade etmektedir. Bu konuda yapılacak çalışmalar için yeterli bütçe ve insan kaynağına sahip olduğunu ve bu kaynaklarını daima kullanacağı yönünde görüş belirtmiştir.

Adana Karataş Belediyesi

Karataş Belediyesi 1957 yılında kurulmuştur.⁵³ Belediyeler Kanunu'nun 14. maddesine göre belediyelerin bazı görev ve sorumlulukları şu şekilde belirtilmiştir.

- çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık hizmeti sunmak,
- Okul öncesi eğitim kurumları açabilir, kamuya ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımını yapabilir veya yaptırabilir, her türlü araç, gereç ve malzeme ihtiyaçlarını karşılayabilir,
- sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilir ve işletebilir,
- Gıda bankacılığı yapabilir. Belediye, kanunlarla başka bir kamu kurum ve kuruluşuna verilmeyen mahallî müşterek nitelikteki diğer görev ve hizmetleri de yapar veya yaptırır.

Hizmetlerin yerine getirilmesinde öncelik sırası, belediyenin malî durumu ve hizmetin ivediliği dikkate alınarak belirlenir. Belediyenin görev, sorumluluk ve yetki alanı belediye sınırlarını kapsar. Belediye meclisinin kararı ile mücavir alanlara da belediye hizmetleri götürülebilir.⁵⁴ Karataş Belediyesi'nin mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarına yönelik gerçekleştirmiş olduğu ve gerçekleştirmeyi planladığı herhangi bir faaliyeti veya projesi bulunmamaktadır.

⁵¹ www.seyhan.bel.tr/projeler.asp?Proje=Tamam 2 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

⁵² www.yuregir.bel.tr/Sayfa/15/VIZYON_VE_MISYON 09 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

⁵³ www.karatas.bel.tr/Karatas.aspx?id=2 15 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

⁵⁴ www.karatas.bel.tr/Belediyemiz.aspx?id=7 15 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

Üniversiteler

Çukurova Üniversitesi

Çukurova Üniversitesi, 1973 yılında başka üniversitelere bağlı olan ziraat ve tıp fakültelerinin birleştirilmesi sonucu kurulmuştur. Günümüzde üniversite bünyesinde 16 fakülte, 5 yüksekokul, 13 meslek yüksekokulu, bir devlet konservatuvarı ile üç enstitü bulunmaktadır.⁵⁵

Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, mevsimlik gezici tarım işçilerinin üreme, genel sağlık durumları, çocuk gelişimine yönelik alan çalışmalarında bulunmuş ve bu konularla ilgili uzmanlık tezleri hazırlatarak doktor adaylarına saha çalışmaları yaptırmıştır. Aynı şekilde Ziraat Fakültesi ve Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Bölümü öğretim elemanları ve araştırma görevlileri de konuya dair makaleler yayımlamış ve Adana Kent Sorunları Sempozyumu veya Tarım Ekonomisi Kongresi gibi etkinliklerde sunmuşlardır.

Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi

Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi 2011 yılında kurulan bir devlet üniversitesidir. Bünyesinde 9 fakülte, Yabancı Diller Yüksekokulu ve Sosyal Bilimler Enstitüsü ile Fen Bilimleri Enstitüsü bulunmaktadır.⁵⁶ Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi'nin mevsimlik tarım işçileri ve onların çocuklarına yönelik araştırma ya da tespit çalışmaları bulunmamaktadır.

Diğer üniversiteler

İstanbul Bilgi Üniversitesi 1996 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Bölge dışından bir üniversite olmasına karşın üniversitenin Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından Bernard van Leer Vakfı desteği ve Çukurova Kalkınma Ajansı iş birliği ile 2016 yılında Adana'da (*Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çocuklarının Yaşam Koşullarının İyi Olma Hali Perspektifinden İyileştirilmesi*) konusunda bir araştırma projesi uygulanmıştır. Projede dört çadır bölgesinde incelemelerde bulunulmuştur. Projenin çıktıları 2017 yılında Çukurova Kalkınma Ajansı'nın ev sahipliğinde Adana ilinde düzenlenen bir toplantıda yerel kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütleri ile paylaşılmıştır. Ayrıca merkez 2010 yılından itibaren mevsimlik gezici tarım işçiliğiyle ilgili çalışma yapan akademisyenler, kişiler, sivil toplum kuruluşları ve diğer kurumların katılımıyla oluşturulan Mevsimlik İşçi Göçü İletişim Ağı'nın (MİGA)⁵⁷ koordinasyonunu yapmaktadır.

Acıbadem Üniversitesi Medikal Arama Kurtarma Derneği'nin (MEDAK) üniversite bağlantısını oluşturur ve öncelikle eğitim, toplumu bilinçlendirme ve sosyal sorumluluk projeleri esaslı faaliyetler gösterir.⁵⁸ ME-

⁵⁵ www.cu.edu.tr/tr/detay.aspx?pageld=800 17 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

⁵⁶ tr.wikipedia.org/wiki/Adana_Bilim_ve_Teknoloji_%C3%9Cniversitesi 17 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

⁵⁷ goc.bilgi.edu.tr/migahakkinda.html 2 Mart 2017 tarihinde alınmıştır.

⁵⁸ www.medak.org.tr/ 28 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

© Cemre Yaşkeçeli, Kalkınma Atölyesi, Ekim 2017, Adana

DAK Öğrenci Topluluğu, 2015 yılının Temmuz ayında Acıbadem Üniversitesi Kredi Kayıt Bürosu'nun desteğiyle Adana'da mevsimlik tarım işçilerinin sağlık sorunlarını konu alan bir araştırma ve müdahale çalışması yürütmüştür. Bu çalışmanın amacı mevsimlik gezici tarım işçilerini daha görünür kılabilmek ve sağlık sorunlarına dikkat çekebilmektir. Adana'da uygulanan proje süresince 75'i kız 68'i erkek olmak üzere toplam 143 çocuk sağlık taramasından geçirilmiş; 31'i kadın 24'ü erkek olmak üzere toplam 55 yetişkin mevsimlik gezici tarım işçisi ise şikâyeteye bağlı olarak muayene edilmiştir. Şikâyeteye bağlı muayene edilen yetişkinlerin yaş ortalamaları 36 iken, bu kişilerin sadece yüzde 43,6'sı eğitim görmüş, eğitim gören kişilerin arasında ise her dört kişiden yalnızca biri zorunlu olan 8 yıllık ilköğretimi tamamlamıştır. Sağlık taraması yapılan yetişkinlerin yüzde 34'ünün herhangi bir sağlık güvencesi bulunmamaktadır. Bölgede yaşayan ve mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan Suriyelilerin sadece yüzde 21'inin valilik tarafından verilen geçici kimlik kartları bulunmaktadır. Proje kapsamındaki mevsimlik tarım işçileri grubunda konuşulan diller Arapça, Kürtçe ve Türkçe iken, bu grubun yüzde 41,8'i hiç Türkçe bilmemektedir. Ailelerin ortalama çocuk sayıları dört iken, cevap alınabilen 26 kadının ilk doğum yaşları ortalama 19 olarak belirlenmiştir. Ailelerin yalnızca yüzde 10'u aile planlaması yöntemlerinden herhangi birini kullanmış ya da kullanmaktadır. Muayene edilen yetişkinlerin yüzde 69'unun gerekli aşılarının olduğu, ancak bu kişilerin sadece yüzde 31,5'inin aşı kartına sahip oldukları tespit edilmiştir. Okul çağındaki çocukların sadece yüzde 78'i okula kayıtları bulunmaktadır. Ailelerin ise yüzde 47'si çekirdek, yüzde 53'ü geniş ailedir. Çocukların yüzde 69'u aşılarını daha önce olmuş, bunların ise sadece yüzde 27'si tetanoz aşılarını tam doz olmuşlardır.⁵⁹

⁵⁹ Sen Oradaysan Biz De Oradayız... www.hayaledingerceklestirelim.com/Content/documents/sen-oradaysan-bizde-oradayiz.pdf 2 Mart 2017 tarihinde alınmıştır.

Sivil Toplum Kuruluşları

Çukurova Tarım Aracıları Derneği

Çukurova Tarım Aracıları Derneği, 1996 yılında Adana ilinde kurulmuştur. Hedef kitlesi Adana ilinde bulunan tüm tarım aracılarıdır. Derneğin çalışmaları genel kapsamda mahallelerde sürekli ikametgaha sahip olan tarım aracıları ve işçiler olup, 2010 yılından bu yana Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın sorumluluğunda olan "Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği"⁶⁰ doğrultusunda tarım aracılarını örgütlemeye çalışmaktadır. Çukurova Tarım Aracıları Derneği işçi ücretlerinin ve çalışma şartlarının iyileştirmesi için faaliyetler gerçekleştirmektedir. 2007 yılında işçi ücretlerinin artırılması amacıyla işe gitmeme kapsamında bir faaliyet gerçekleştirmiştir.⁶¹

Dernek, mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocukları ile ilgili oluşturulabilecek kampanya ya da projelerde finansal ve insan kaynağı potansiyeline sahip olmadığını belirtmiştir. Çadır yerleşimlerinde yaşayanların yaşam ve çalışma şartlarının iyi olmadığını, bu insanları istihdam eden tarım aracılarının da çözümü zorlaştırdığını ifade etmektedirler.

Çukurova Tarım Aracıları Derneği'nin kapasitesinin artırılması için örgütsel faaliyetlerin düzenlemesi, mevsimlik tarım işçileri ve onların çocukları ile ilgili projelerin yürütülmesini kolaylaştıracaktır.

Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı

Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV), eğitimin her şeyin başı olduğuna yürekten inanan bir grup sanayici, yönetici ve akademisyenin girişimi ile "devlet tarafından verilen temel eğitime destek olmak" amacıyla 1995 yılında kurulmuştur. İlköğretim çağındaki çocuklara okul dışı eğitim desteği vermeye odaklanan TEGV, yıllar içinde Türkiye'nin eğitim alanında faaliyet gösteren en büyük sivil toplum kuruluşlarından biri haline gelmiştir.⁶² TEGV oluşturduğu özgün eğitim programlarını ülke sathında kurduğu Eğitim Parkları, Öğrenim Birimleri, Ateşböceği Gezici Öğrenim Birimleri ve 'Sosyal Etkinliklere Destek Protokolü' kapsamında ilköğretim okullarında, gönüllüleri aracılığı ile hayata geçirmektedir.

TEGV'in Adana ilinde bulunan Süleyman Özgentürk Öğrenim Birimi yaklaşık olarak 14 yıldır Havuzlubahçe Mahallesi'nde ve çevrede bulunan okullarda eğitim destek faaliyetlerini yürütmektedir. Karataş ilçesinde mevsimlik tarım işçilerinin bulunduğu çadır yerleşimlerinde, Ateşböceği Gezici Öğrenim Birimi Eylül 2013–Haziran 2014 tarihleri arasında belirlenen dört yerleşkede çeşitli etkinlikler gerçekleştirmiştir. Adana Valiliği'nin onayı ve Karataş Kaymakamlığı'nın desteği ile ilçede bulunan mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşadıkları yerleşkeler ziyaret edilerek, Ateşböceği Gezici Öğrenim Birimi'nin konuşlanabileceği alanlar tespit edilmiştir. Çocuk yoğunluğu ve fiziksel alt yapı açısından değerlendirilen yerleşkeler arasından; Tuz-

⁶⁰ www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/05/20100527-4.htm 8 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

⁶¹ sendika14.org/2007/11/cukurovada-kazanan-tarim-iscileri-odu/ 08 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

⁶² tegv.org/hakkimizda/tarihce/ 22 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

la, Tabaklar Köyü, Bahçeköy ve Kadıköy yerleşkeleri Ateşböceği'nin yerleşmesi için uygun alanlar olarak değerlendirilmiş ve etkinlik takvimi oluşturulmuştur. Ateşböceği'nin yerleşmesi açısından uygun bulunmayan Karagöçer, Nalkulak, Tabaklar, Yemişli, Bebeli, Adalı, Yeşilköy ve Kaldırım yerleşkelerinde yaşayan çocuklar taşınmalı olarak Ateşböceği'nin bulunduğu noktada etkinliklere dahil edilmiştir.

Proje kapsamında;

- *İlkokul 1-3. sınıflara uygulanan etkinlikler*; birlikte öğren (kişisel gelişim- duyguları tanıma); eğlen, öğren, hijyen (sağlık ve öz bakım etkinliği); ağız ve diş sağlığı etkinliği; birlikte öğren (sayı sayma ve nesne-sayı eşleştirme); birlikte öğren (şekilleri tanıma, ayırt etme, eşleştirme); eğitici kutu oyunları; belgesel film izleme; okuma saati.
- *İlkokul 2-4 sınıflara uygulanan etkinlikler*; kendime yolculuk (kişisel gelişim etkinlikleri); çevre etkinliği; eğlen, öğren, hijyen (sağlık ve öz bakım etkinlikleri); eğitici kutu oyunları; belgesel film izleme; okuma saati.
- *Tüm sınıf düzeyleri için*, bilgisayar ve teknoloji okur-yazarlığına yönelik olarak "Bilgi Benim İşim" etkinliği uygulanmıştır.

Proje süresince etkinliklere katılan 1556 çocuğa okuma kitabı ve kırtasiye seti hediye edilmiştir. Standart Ateşböceği etkinliklerine ek olarak, çocuklara yönelik sinema gösterimi, fotoğrafçılık, uçurtma şenliği, sokak oyunları, eğlenceli bilim gibi sosyal etkinlikler de gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Çukurova Üniversitesi Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı Başkanlığı'nın katılımıyla, yetişkinlere yönelik sağlık semineri gerçekleştirilmiştir.

Ateşböceği ile gerçekleştirilen bu etkinliklerin ardından, sanat atölyesi olarak dizayn edilen Düş Gezgini Ateşböceği ile, Eylül 2015–Ekim 2016 tarihleri arasında Karataş Tuzla yerleşkesi ve çevresinde bulunan Tuzla İlkokulu, Tuzla Ortaokulu, Tabaklar İlkokulu ve Atilla İlkokulu'nda mevsimlik gezici tarım işçilerinin çocuklarına yönelik yeni bir proje hayata geçirmiştir. Bu proje kapsamında 1483 çocuk ile sanat etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Böylece, mevsimlik gezici tarım işçileri projesi kapsamında, Karataş'ta toplam 3039 çocuğa ulaşılmıştır.

Düş Gezgini Ateşböceği Eğitim Programı, ilköğretim çağı çocuklarının, sanatsal bilgi ve becerilerinin artırılmasına ve sanata yönelik olumlu tutum kazanmalarına katkıda bulunmayı, temel sanat kavramları ile ilgili farkındalıklarını geliştirmeyi, sanat yoluyla yaratıcılık, sorumluluk, iletişim, takım çalışması gibi yaşam becerilerinin güçlendirilmesine destek olmayı amaçlamaktadır. İlkokul birinci sınıftan ortaokul dördüncü sınıfa kadar her çocuk Düş Gezgini Ateşböceği'nin çalışmalarına katılabilmektedir. Düş Gezgini Ateşböceği'nin eğitim programı 40'ar dakikalık 6 dersten oluşmaktadır.

Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği

Atatürk ilke ve devrimlerini korumak, geliştirmek, çağdaş eğitim yoluyla çağdaş insan ve çağdaş topluma ulaşmak amacını güden Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD), ülkenin "çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkması" ülküsü için bilgi, beceri ve deneyim birikimiyle, gönüllü çalışan bir sivil toplum örgütüdür.

Dernek 1989 yılında kurulmuştur.⁶³ ÇYDD 2014 yılında Adana Kent Konseyi'nin, Çocuk İşçiliği ile Mücadele ve Çalışan Çocukları İzleme Komitesi öncülüğünde “*Dünya’da, Türkiye’de ve Adana’da çocuk işçiliği nedir? Nasıl çözülür?*” araştırmasının hazırlanmasında iş birliği yapılan kurumlardan biridir. Derneğin Adana ve Çukurova şubeleri, mevsimlik gezici tarım işçileri alanında uygulanacak projelere finansal olarak katkı veremeyeceğini, fakat gönüllüleri ile insan kaynağı desteği sağlayabileceğini belirtmiştir. Derneğin Adana şubesi, mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarının fiziki koşullarının insani değerlerden uzak olduğunu ve bu durumun iyileştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD)

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) 1995 yılında Ankara’da kurulmuştur. SGDD’nin temel amacı, Türkiye’de yaşayan mülteci ve sığınmacıların karşılaştıkları sorunlara çözümler üretmek, temel ihtiyaçlarını karşılamada yardımcı olmak ve temel hak ve hizmet erişimlerinde destek sağlamaktır. Kuruluşundan bu yana, SGDD çatışma bölgelerinden gelen mülteci ve sığınmacılara psiko-sosyal destek sağlamaktadır. Bunların yanı sıra, farkındalık artırıcı çalışmalar yaparak ilgili makamların dikkatini mülteci ve sığınmacıların sorunlarına çekmeyi amaçlamaktadır. Bugün SGDD, 50’den fazla ilde 60’ı aşkın çalışma ofisinde, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, saha çalışanları, çocuk koruma görevlileri, aile danışmanları, sağlık eğitimcileri, beslenme uzmanları, tercümanlar, sosyal yardım uzmanları, destek personeli, engelli uzmanları, barış görevlileri, program koordinatörleri ve program sorumlularından oluşan yaklaşık 1500 personeli ile çalışmalarını sürdürmektedir.⁶⁴

SGDD’nin Adana ilinde merkez ofisi, “Çok Yönlü Destek Merkezi” ve “Çocuk ve Aile Destek Merkezi”nde 50 çalışanı bulunmaktadır.⁶⁵ Dernek, Adana’da kayıtlı olan Suriyeli nüfusun yüzde 40’ına ulaştıklarını belirtmektedir. Dernek bünyesinde Suriyeli göçmen aile ve çocuklara insani yardım, danışmanlık, psiko-sosyal destek verilmektedir. Çocuklar için yapılan etkinlikler; dil kursları, yüzme havuzu, sinema gibi etkinliklerdir. Dernek, Adana Ovası’nda Çavuşlu, Karagöçer, Bahçelievler ve Yeşil Bağlar mahallelerinde bulunan çadır yerleşimlerdeki Suriyeli göçmenlere kıyafet desteğinde bulunmuştur. SGDD’nin mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik özel bir hedefi olmasa da, mevsimlik gezici tarım işçilerinden merkezlerine başvurup hizmet talep edenlere hizmet sunulmaktadır. Uygulanan proje ve faaliyetler, derneğin Ankara’da bulunan genel merkezi tarafından kararlaştırılmaktadır.

Sosyal Suriye Grupları Derneği

Sosyal Suriye Grupları Derneği (SSG) Türkiye’de resmi olarak 2016 yılından bu yana Hatay, Adana ve Mersin illerinde merkezleri bulunmakta ve faaliyetlerini sürdürmektedir. SSG, bölgede sığınmacı ve mültecilerin artan ihtiyaçları karşılamanın önemini, uluslararası insancıl yasaların, insan haklarının temel ilkelerinin bilincini yaymaya ve yaşanan acılara yönelik Orta Doğu’nun duyarlılığını arttırmak için çalışmaktadır. Sığınmacılar ve mültecilerin insani hak ve hürriyetlerini sağlamak amacıyla onlara insani ve danışmanlık

⁶³ www.cydd.org.tr/sayfa/hakkimizda-2/ 07 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

⁶⁴ sgdd.org.tr/about-us/ 15 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır

⁶⁵ sgdd.org.tr/where-we-work/ 15 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

hizmetleri sunmaktadır. SSG, Suriye krizinden etkilenen en savunmasız nüfusa yönelik tüm hizmetlerine onların tam insan haklarını almalarına yardımcı olacak şekilde çalışmaktadır.⁶⁶

SSG'nin Adana Şubesi'nde 30 çalışanı bulunmaktadır. Çalışanların tamamı Suriye'den göç etmiş göçmenlerdir. Adana Şubesi, Sarıçam Kampı'nda yaşayan Suriyeli göçmenlere meslek eğitim programı düzenlemiştir. Sarıçam Kampı Kilis'e taşındıktan sonra, Adana iline dağılmış olarak yaşayan Suriyeli göçmenlerden kendilerine başvuru yapanlara mesleki eğitimler vermeye devam etmektedir. Mesleki eğitimler ressamlık, berberlik, terzilik, bilgisayar programcılığı eğitimleridir. Bu eğitimlere katılan kişilere dernekle yüz yüze görüşme yapılan tarihte ortaklık kurdukları kurumun finanse etmesiyle beraber günlük olarak yedi ABD doları ödeme yapılmaktadır.

GOAL Global-Türkiye

GOAL Global 1977 yılından bu yana 50 ülkede çalışmalar yürütmüş ve yürütmeye devam eden İrlanda-Dublin'de kurulu olan bir insani yardım kuruluşudur. GOAL Global kurulduğu günden bu yana imkansızlıklar içinde yaşayan insanlara toplamda 910 milyon Euro yardımda bulunmuştur.

GOAL Global Suriyeli mültecilerin sağlık ve korunma şartlarını iyileştirebilmek için Adana ilinde Temmuz 2016'da bir ofis açmıştır. Avrupa Komisyonu İnsani Yardım ve Sivil Koruma Ofisi (European Commission's Directorate-General for Humanitarian Aid and Civil Protection-ECHO) Avrupa Birliği İnsani Yardım Fonu desteği ile finanse edilen dönemsel projede 12 kişilik bir ekip kurmuştur. 2016 yılında Kalkınma Atölyesi ile *Türkiye'nin Güneyindeki Suriyeli Sığınmacıların Sağlık ve Korunma Şartlarının İyileştirilmesi Projesi* kapsamında Adana Ovası'nda bulunan mevsimlik tarım işçilerinin mevcut durumu tespit edilmiş ve acil ihtiyaç sahibi 1150 haneye insani yardım desteği sağlanmıştır. Kalkınma Atölyesi'nin uyguladığı proje faaliyetleri; haritalama, bilgilendirme, araştırma ve gıda dışı malzeme dağıtımı adımlarından oluşmuştur. Kuruluş ayrıca, Adana ilinde, il merkezine yakın mahallelerde yaşayan Suriyeli sığınmacılara soba, yatak, battaniye, çocuk bezi dağıtımı yapılmıştır. GOAL Global Adana çalışmalarını Ocak 2017'de sonlandırmıştır.

Adana İlim Kültür, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Adana Umut-Der)

Kısa adı Adana Umut-Der olan derneğin genel merkezi Adana ilindedir. 35 üyesi olan derneğin finansal kaynağı bireysel ve kurumsal bağışçılardır. Dernek belirtilen amaçları doğrultusunda Adana il sınırları içerisinde tespit edilen yoksulluk sınırının altındaki 400 aileye her ay düzenli olarak gıda, giyim, yakacak, okul araç gereçleri yardımı yapmaktadır. Kardeş Aile Projesi ile 20'ye yakın refah seviyesi yüksek aile; ihtiyaç sahibi olan ailelerin ihtiyaçlarına yönelik yardımda bulunmaktadır.

Adana Umut-Der, mevsimlik gezici tarım işçisi ailelerin yaşadığı çadır alanlarını birçok kez ziyaret etmiştir. Bu ziyaretler sırasında çadır alanlarında yoksulluğun hakim olduğunu; mevsimlik gezici tarım işçilerinin tarım araçları ve tarla sahipleri tarafından istismar edildiğini; çocukların eğitim imkanlarından uzak oldukları için daima çalışmak zorunda kaldıklarını; çadır alanlarında kapsamlı bir altyapı çalışması yapılması gerektiğini tespit etmiştir.

⁶⁶ ssg.org.tr/about-us/ 07 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

Kızılay Adana Şubesi

Kızılay, Adana ili genelinde afet yönetimi, kan bağıışı, şube oluşturma, valilik talimatı ile insani yardım dağıtımı faaliyetlerinde bulunmaktadır. Adana ilinde çalışan personel sayısı 135'tir. Tüzüğünde *"toplum yararı için eğitim, sağlık ve sosyal refah gibi alanlarda sahip olduğu programlarla, hastalıkların önlenmesi, sağlık koşullarının iyileştirilmesi ve insan ızdırabının dindirilmesi için kamu otoriteleriyle iş birliği yapar"* madde⁶⁷ bulunan Kızılay bu doğrultuda Adana Valiliği ve AFAD'dan gelen talimatlar doğrultusunda bazı çadır yerleşimlerinde yaşayan mevsimlik gezici tarım işçisi aileler için Aralık 2016 ve Ocak 2017 aylarında insani yardım dağıtımı yapmıştır.

Kent merkezlerinde yaşayan Suriyelilerin ihtiyaçlarına cevap verebilmek amacıyla Türk Kızılayı ve Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC) iş birliğinde 2015'te hayata geçirilen Toplum Merkezi Projesi kapsamında Temmuz 2017'de Adana Emek Mahallesi'nde bir Toplum Merkezi açılmıştır. Merkezde yetişkin ve çocuklara yönelik Türkçe, İngilizce, Arapça dil eğitimi, meslek kursları verilmesi, psiko-sosyal destek sağlanması, seminerler, sosyal ve kültürel etkinliklerin düzenlenmesi hedeflenmektedir.

Adana Çocuk ve Kadın Hakları Derneği

Adana Çocuk ve Kadın Hakları Derneği (ÇKHD) 2014 yılında kurulmuştur. Dernek, çocuk ve kadın hakları, toplumsal cinsiyet konularında toplum bilincini yükseltmek için seminerler, bilgilendirme toplantıları ve eğitim çalıştayları düzenlemektedir. Anket ve saha çalışmaları yaparak çocuk ve kadınların eğitim, sosyal güvence ve yaşadıkları şiddetin il boyutundaki durumunu ortaya çıkarmak, istatistikler sonucu valiliğe, yerel yönetim ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na güncel durumu düzenli olarak bildirmektedir.⁶⁸

Dernek, 2016'da mevsimlik gezici tarım işçisi ve onların çocuklarına yönelik insani yardım desteğinde bulunmuş, fakat dağıtımda organizasyon eksikliği sebebi ile sorunlar yaşamıştır. ÇKHD'nin başlıca gelecek hedefleri; çocuklara karşı uygulanan her türlü şiddetin engellenmesi için Adana ili genelinde yerel yönetimler, Valilik, Emniyet, Baro iş birliğiyle projeler üretmek; sokak çocukları ve çalışan çocuklar konusunda kalıcı çözümler getirecek iş birliği protokolleri ve projeleri oluşturmak; yardıma muhtaç, engelli ve mevsimlik gezici tarım işçilerinin çocuklarına devlet desteğini götürecek saha çalışmalarını yapmak; Adana ili genelinde çocuk ve kadın sorunları profilini her alanda ortaya çıkaracak anket çalışmaları yapmak ve sonuçları ilgili bakanlık, Adana Valiliği ve yerel yönetimler ile paylaşmak; kadın ve çocuk hakları konusunda tüm toplumda farkındalık yaratacak çalışmaları ve çözüm önerilerini gerçekleştirmek şeklinde belirlenmiştir.

Adana Kadın ve Çocuk Hakları Derneği, mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların yaşadıkları alanlara tuvalet ve banyo çözümlerinin getirilmesi ve çocukların eğitimlerine ara vermeden devam etmeleri gerektiğini belirtmektedir.

⁶⁷ www.kizilay.org.tr/Upload/Editor/files/1235049841_Tuzuk_19_02_2009.pdf 3 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

⁶⁸ www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=654764067888530&id=654758854555718 07 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

İnsan Hakları Derneği Adana Şubesi

İnsan Hakları Derneği (İHD) 1986 yılında 98 insan hakları savunucusu tarafından kurulmuştur. Derneğin amacı, “insan hak ve özgürlükleri” konusunda çalışmalar yapmaktır. İnsan Hakları Derneği Adana Şubesi olarak mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik 17-30 Temmuz 2014 tarihlerinde Karataş ilçesi Tuzla mahallesindeki çadır yerleşimlerinde yaşayan tarım işçileri ziyaret edilmiş, işçilerin barınma, çocukların eğitim vs. sorunları konusunda kamuoyu yaratmak amaçlı incelemelerde bulunulmuş ve durumun bir belgesel haline getirilmesine karar verilmiş, belgesel çalışmalarına başlanmıştır. Dernek, mevsimlik gezici tarım işçilerinin ücretlerinin çiftçiler ve tarım aracıları tarafından düzenli ödenmediğini, alacaklarından çok fazla kesinti yapıldığını ve bazı durumlarda alacaklarını alamadıklarını belirtmiştir.

Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV)

Vakıf, 1986 yılında dar gelirli kadınların yaşam kalitelerini ve ekonomik durumlarını iyileştirmelerine destek olmak ve yerel kalkınmada liderliklerini güçlendirmek amacıyla kurulmuştur. KEDV, dar gelirli kadınların yoksullukla mücadeledeki uzmanlıklarını kullanma, ailelerini ve toplumu geliştirme anlayışıyla çalışmakta, tüm projelerinde onları ve çevrelerini geliştirmekte, yerel yönetimler ve toplumdaki diğer aktörlerle iş birliği yapmaktadır.⁶⁹ KEDV Adana ilinde, Suriyeli göçmen kadınların istihdam edilebilirliklerini artırmaya yönelik mesleki eğitim alanında bir program uygulamaktadır. Yüreğir Halk Eğitim Merkezi, Yüreğir Belediyesi ve KEDV iş birliği ile 600 Suriyeli sığınmacı kadına trikotaj, çocuk bakım, bilgisayar, dikiş nakış, pastacılık, aşçılık meslek kursları verilmektedir. Kursun kayıt belgelerin arasında ikametgah yer aldığı için çadır yerleşimlerinde yaşayan mevsimlik gezici tarım işçisi Suriyeli göçmen kadınlar bu kurslara katılma talebinde bulunmuş olmalarına rağmen, katılamamışlardır. Vakfın Adana ilinde mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarına yönelik planladığı bir çalışma bulunmamaktadır.

Mavi Çocuk Utku Umut Işıkları Derneği

Dernek, 2013 yılında Adana’da beyindeki tümörün alınması için ameliyat edilen, ancak dokuz gün sonra yaşamını kaybeden 6 yaşındaki Ali Utku Yücel anısına 2014 yılında kurulmuştur. Dernek başkanlığını görevini Ali Utku Yücel’in babası Kemal Yücel yapmaktadır. Mavi Çocuk Utku Umut Işıkları Derneği, anne ve babaların, çocuklarını fark etmeleri ve onlara gereken ilgi ve alakayı göstermeleri konularında çalışmalar yürütmektedir. Suça sürüklenen çocukların durumlarına el uzatmak amacıyla çözümler bulmaya gayret etmektedir. Derneğin 112 üyesi ve 1900 gönüllüsü bulunmaktadır. Derneğin finansal kaynağı aidatlar ve bağışlardır. Hedef kitlesi Adana ilinde bulunan dezavantajlı çocukların tamamıdır.

2017 yılı itibarıyla tamamlanan çalışmalarından, konteyner kreş ve okul öncesi eğitim projesi, Köprügözü mahalle yolu üzerindeki Çavuşlu köprüsünde ve Aydınlar- Tabaklar yöresinde bulunan çadır yerleşim alanlarında gerçekleştirilmiştir. Bütçe yetersizliğinden dolayı projeye devam edilememiştir. Derneğin devam eden tek projesi kıyafet toplama ve dağıtma projesidir. Dernek, çocuk işçiliği alanında çalışmalar planlamaktadır.

⁶⁹ www.kedv.org.tr/hakkimizda/ 07 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

Demirkuş Sanat ve Sosyal Proje Araştırmaları Derneği

2016 yılında kurulan Demirkuş Sanat ve Sosyal Proje Araştırmaları Derneği, tüm farklılıkların tanındığı, anlaşıldığı ve kabul gördüğü, çok kültürlü bir toplumun oluşmasına, sanat, bilim ve sosyal projeler yoluyla katkı vermeyi amaçlayan bir sivil toplum kuruluşudur. 36 üyesi olan derneğin düzenli bir mali kaynağı bulunmamaktadır. Bütçesini bağışlar ve kazandığı belgesel ödülllerinden elde etmektedir.

Birlikte yaşama kültürünün oluşturulması hedefi çerçevesinde, 2011 yılında Türkiye'ye gelmiş, yoğun olarak Adana Ovası'na yerleşmiş, aynı zamanda mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan Suriyeli göçmenler ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalarla mevsimlik gezici tarım işçilerinin sağlık, güvenlik ve yaşam koşulları, görseller aracılığıyla kamuoyuna aktarılmaktadır. Kadınların yaşadığı sorunları anlatan "Tuvalet" kısa filmi; Suriye'den ölüm korkusuyla kaçıp, bilmedikleri topraklarda hayata tutunmaya çalışan "Meryem" belgeseli⁷⁰ çekilmiştir. Ayrıca çadır yerleşimlerinde temel ihtiyaçlarını gidermek için kıyafet kampanyası düzenlenmiş ve 98 çadırdaki 649 kişiye kıyafet yardımı ulaştırılmıştır. Planlanan projeler; mülksüz tarım işçilerinin⁷¹ görünmez emeklerini, Tuzla – Karagöçer örneği üzerinden görünür hale getirmek için bir belgesel çalışmasıdır.

Bernard van Leer Vakfı

Bernard van Leer Vakfı 1949 yılında kurmuştur. Son 50 yılda geniş bir araştırmacı ve bilim insanı ağıyla çalışan Bernard van Leer Vakfı, bir yandan çocukların ihtiyaçlarını daha doğru bir şekilde karşılamak amacıyla yürütülen projeleri desteklerken diğer yandan da devletlerin çocuklar ve ebeveynlere sağladıkları hizmetlerin ulusal düzeyde erişilebilir ve sürekli olması için çalışmalar yapmaktadır.⁷² Vakıf, kuruluşundan bugüne kadar 50'den fazla ülkede faaliyet göstermiş ve bugüne kadar; *"Sosyal ve ekonomik olarak dezavantajlı konumdaki çocukların olanaklarını arttırmak"* hedefiyle çıktığı yolda dünya genelindeki faaliyetlerinde 500 milyon ABD dolardan fazla yatırım yapmıştır.⁷³

Türkiye'deki çalışmalarına 1989 yılında başlayan Bernard van Leer Vakfı akademisi, sivil toplum ve yerel yönetimlerle işbirlikleri yaparak yoksul ailelerin çocuklarına yönelik şiddetin azaltılmasını hedefleyen projeleri desteklemiştir. Bernard van Leer Vakfı'nın Türkiye ortaklarından bazıları; İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, Kültür Kenti Vakfı ve Beyoğlu Belediyesi, Çocuklar Aynı Çatı Altında Derneği'dir. Vakfın desteğiyle, İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi ile Çukurova Kalkınma Ajansı iş birliğiyle yürütülen projede; Çukurova Bölgesi'ndeki mevsimlik gezici tarım işçilerinin çocuklarının ihtiyaçları konulu bir araştırma yapılmıştır. Projede mevsimlik gezici tarım işçileri ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayacak yerel kaynakları mobilize etmek amacıyla ortak çalışmalar yürütülmektedir.⁷⁴

⁷⁰ www.youtube.com/watch?v=IlJq6AEkiDs 28.02.2017 tarihinde alınmıştır.

⁷¹ www.youtube.com/watch?v=HVWpYjliuWs 28.02.2017 tarihinde alınmıştır.

⁷² bernardvanleer.org/tr/about-us/ 28.02.2017 tarihinde alınmıştır.

⁷³ bernardvanleer.org/tr/about-us/ 28.02.2017 tarihinde alınmıştır.

⁷⁴ bernardvanleer.org/tr/country/turkey/ 28.02.2017 tarihinde alınmıştır.

Kalkınma Atölyesi Kooperatifi

Kalkınma Atölyesi Kooperatifi 2004 yılında sosyal kalkınma alanında çalışmalar yapmak isteyen ve farklı mesleki disiplinlerden gelen bir grup genç tarafından kurulmuş bir sosyal işletmedir.⁷⁵ Sosyal kalkınma alanında hak temelli araştırmalar, projeler, savunuculuk çalışmaları yapan bir sivil toplum kuruluşu olan Kalkınma Atölyesi, 2014 yılından beri yoğunlukla mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi, bu sektördeki çocuk işçiliği ile mücadele, kırsal ve kentsel alanda yoksulluk ve yoksunluğun azaltılması, doğal çevrenin korunması ve geliştirilmesi, kadının toplumsal konumunun güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet dengeli kalkınma, bölgesel ve uluslararası kalkınma iş birliklerinin geliştirilmesi, sürdürülebilir kalkınma modellerinin tasarlanması ve uygulanması için çalışmaktadır.

Kalkınma Atölyesi'nin çeşitli iş birlikleriyle mevsimlik gezici tarım işçiliğiyle ilgili olarak gerçekleştirdiği çalışmalar şunlardır;

- Tarım sektöründeki en kötü biçimdeki çocuk araştırması (Adana ili Karataş ilçesinde pamuk toplamada çalışan çocuklar örneği);
- Türkiye'de mevsimlik tarım işçilerinin 0-6 yaş arası çocuklarının yaşam halleri araştırma projesi;
- Mevsimlik tarım göçünden etkilenen 6-14 yaş grubu çocuklara yönelik müdahaleler programı;
- Ordu ilindeki fındık toplama işleri çerçevesinde mevsimlik çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin ortadan kaldırılması projesi;
- Batı Karadeniz illerinde fındık hasadında yer alan mevsimlik gezici tarım işçileri, tarım işçilerinin çocukları tarım araçları ve bahçe sahipleri temel araştırması;
- UTZ Certified grup davranış kuralları ve fındık modülü kontrol noktaları için temel araştırma ve boşluk analizi raporu;
- Türkiye'de uluslararası mevsimlik tarım göçünün mevcut durumu politika önerileri ve Avrupa Birliği ülkeleri ile iş birliği projesi;
- Pamukta çocuk işçiliğinin önlenmesi: Türkiye'de pamuk tedarik zincirinin üst kademelerinde çocuk işçiliği sorununu inceleme amaçlı aksiyon bazlı katılımcı proje;
- Türkiye'deki Çukurova Bölgesi'nde mevsimlik gezici tarım işçiliğinde yer alan göçmen nüfusun korunma ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasına dair haritalandırma çalışması;
- Türkiye'nin güneyindeki Suriyelilerin ve göçmenlerin korunma ve sağlık koşullarının iyileştirilmesi projesi.

Kalkınma Atölyesi'nin mevsimlik tarım göçünden etkilenen çocuklara (6-14 yaş grubu) yönelik müdahaleler, mevsimlik tarım göçünde yerel kapasiteyi geliştirme, fındık hasadının oyuncularını, yabancı göçmen işçiler konularında çeşitli yayınları bulunmaktadır.⁷⁶

⁷⁵ www.kalkinmaatolyesi.org/v2/tr/hakkimizda/kurulus-oykusu/ 28.02.2017 tarihinde alınmıştır.

⁷⁶ www.kalkinmaatolyesi.org/v2/tr/yayinlar/brosurlerimiz/ 28.02.2017 tarihinde alınmıştır.

Kurumların raporları, web siteleri, kurumlarla yapılan yüz yüze görüşmeler, medyadaki ilgili haberler, Kalkınma Atölyesi'nin 15 yıldır Adana Ovası'nda yürüttüğü araştırmalar ve saha deneyimine dayanarak hazırlanmıştır. Ayrıca 13 Nisan 2017 tarihinde Adana'da ilgili kurumların temsilcileriyle yapılan Doğrulama Toplantısı'nda katılımcıların geri bildirimleriyle nihai haline getirilmiştir.

———— Kurumlar arası ilişkiyi göstermektedir.

-

**KALKINMA
ATÖLYESİ**

**ÇOCUK İŞÇİLİĞİYLE
MÜCADELE PROGRAMI**

Bu çalışma UNICEF'in teknik ve finansal desteğiyle gerçekleştirilmiştir.

Çocuklara Yönelik Temel Faaliyetler

Eğitim Faaliyetleri

Adana Ovası'nda mevsimlik tarım işçisi çocuklara veya aileleriyle birlikte Ova'daki çadır yerleşimlerinde yaşayan diğer çocuklara yönelik eğitime erişim veya altyapı çalışmaları temel eğitim ve okul öncesi eğitime odaklanmaktadır. Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve ilçe milli eğitim müdürlükleri aracılığıyla gerçekleştirilen bu eğitim arzi çalışmaları kapsamında, sınırlı sayıdaki yerleşimlerde taşınabilir eğitim veya çocukların yürüyerek eğitim alanlarına ulaşmaları ile eğitime kazandırılmışlardır. Ne var ki sayısal olarak net bir veri mevcut değildir. Tespit ve izleme çalışmaları da bulunmamaktadır.

Mevsimlik tarımsal üretimde istihdam edilen veya aileleriyle göç ederek çadır yerleşimlerinde yaşamak durumunda kalan çocukların eğitime yönelik Başbakanlık ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan aşağıdaki genelgeler, bu konumda olan çocukların eğitime erişimleri ve devamları için nelerin yapılması gerektiğini kapsamlı olarak ele almaktadır. Ancak bu alanda yapılan tüm araştırmalar ve tespitler bu çocukların eğitime yeterince katılmadığını göstermektedir.

- 2010/06 No'lu Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Konulu Başbakanlık Genelgesi
- 2011/25 No'lu Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimleri Konulu Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün Genelgesi
- 2016/05 Mevsimlik Tarım İşçileri İle Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitimi Erişimi Genelgesi⁷⁷
- 2017/6 nolu Mevsimlik Tarım İşçileriyle ilgili Başbakanlık Genelgesi

Kamu kurumlarının faaliyetlerinin dışında gerçekleştirilen diğer eğitim çalışmaları ise yalnızca proje bazlı uygulanmış olup, projelerin tamamlanmasıyla bitmiştir. METİP kapsamında başlatılan okul öncesi eğitim çalışmaları devam etmemektedir. Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) tarafından Ova'da yaşayan çocuklara yönelik okul dışı eğitim desteği de yine benzer şekilde projenin tamamlanmasıyla sonlandırılmıştır.

Adana Ovası'nda bulunan mevsimlik tarım işçisi çocuklar ve aileleriyle birlikte yaşayan çocukları odak alan araştırmalar çocukların eğitim durumunu ortaya koymakta, çözüm önerileri sunmaktadır. Ancak bu öneriler genellikle yalnızca raporlarda kalmakta, kalıcı ve sürdürülebilir ileri adımlar atılamamaktadır. Eğitime yönelik çalışmalar ise çoğunlukla çocukların ihtiyacı olan defter, kalem, kitap ve benzeri eğitim araç-gereci dağıtımından ibarettir.

Sağlık Faaliyetleri

Adana Ovası'nda mevsimlik tarımsal faaliyete katılan çocuklara birinci derecede sağlık hizmeti, Ova'daki çadır yerleşiminin bağlı bulunduğu mahallenin aile hekimi tarafından 'misafir hasta' statüsünde verilmektedir. Benzer şekilde Suriyeli göçmenler de, birinci derecede sağlık hizmetlerini buradan almaktadırlar.

⁷⁷ tegm.meb.gov.tr/meb_ys_dosyalar/2016_03/28043457_genelge.pdf 2 Mart 2017 tarihinde alınmıştır.

Mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarına yönelik koruyucu sağlık hizmetleri Toplum Sağlığı Müdürlükleri (TSM) tarafından yürütülmektedir. TSM'lerin sağlık çalışmaları Toplum Sağlığı Merkezi ve Bağlı Birimler Yönetmeliği'nde⁷⁸ yer verilen mevsimlik tarım işçileriyle ilgili görevleri kapsamında gerçekleştirilmektedir. TSM'de görevli sağlık personelinin her hafta, aşılama amacıyla alana çıktığı, hangi çadır yerleşiminin hangi aile hekimine bağlı olduğunun belirlendiği, su klorlama ve kontrollerinin yapıldığı, ayrıca basılı materyallerle ve sözlü olarak bilgilendirme sağlandığı ifade edilmektedir. Şark çıbanı, çocuk felci, kızamık, el ve ayak hastalıklarının yeniden görülmeye başlanmasından dolayı aşı kampanyası başlatıldığı belirtilmektedir. Alan çalışmalarında araç, malzeme, insan kaynağı ve özellikle Suriyeli göçmenlerle iletişim kurma sıkıntısı yaşandığı, ayrıca işçilerin yaşadığı ortamda sağlık personelinin güvenlik sorunlarının bulunduğu, personelin çalışmasına uygun ortamın yaratılmadığı tespiti söz konusudur. Mevsimlik tarım işçilerinin hareketliliğinden dolayı çocuk ve hasta izlemede de sorunlar yaşandığı ifade edilmiştir.

Kamu kurumları dışında, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı aday uzman doktorlarının bir kısmı, uzmanlık tezlerini mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocukları üzerine hazırlamaktadır. Ayrıca yine aynı ana bilim dalındaki aday uzman doktorların alan çalışmalarının bir kısmının mevsimlik gezici tarım işçilerinin yoğun olduğu Adana Ovası'ndaki ilçelerde yapıldığı belirtilmiştir.

Acıbadem Üniversitesi MEDAK Öğrenci Topluluğu bölge dışından gelip, Adana Ovası'ndaki mevsimlik gezici tarım işçilerinin sağlık sorunlarıyla ilgilenmiş; sosyal sorumluluk projesi kapsamında, sınırlı alanda sınırlı süreyle sağlık taraması ve uygulaması gerçekleştirmiştir.

Çocuk Koruma Çalışmaları

Çocukların yaşam hakkı başta olmak üzere, her türlü tehlikelerden korunmasına yönelik çalışmalar kapsamında temel rol ve sorumluluğu olan kamu kurumu, Adana Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'dür. Müdürlüğün aşağıda yer alan Kanun Hükmünde Kararname, Başbakanlık genelgeleri, iş birliği protokolü, eylem planı ve bakanlık genelgeleri kapsamında rol ve sorumluluğu bulunmaktadır.

- 633 Sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname,
- 2010/06 No'lu Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Konulu Başbakanlık Genelgesi,
- 2005/05 No'lu Sokakta Yaşayan/Çalışan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli konulu Başbakanlık Genelgesi,
- 2011/25 No'lu Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimleri Konulu Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğünün Genelgesi,
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı arasında imzalanan 17/02/2012 tarihli İş birliği Protokolü,

⁷⁸ www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/02/20150205-5.htm 2 Mart 2017 tarihinde alınmıştır.

- 2012/20 sayılı Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Genelgesi,
- 2013-2017 yılları için yayınlanan Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı,
- 2017/6 nolu Mevsimlik Tarım İşçileriyle ilgili Başbakanlık Genelgesi.

Adana Ovası'ndaki çocukların korunmasına yönelik herhangi bir çocuk koruma programı bulunmamaktadır. İl Müdürlüğü'ne herhangi bir vaka ihbarı gelmediği sürece, müdürlük Ova'da rutin herhangi bir çalışma yapmamaktadır. Bunun dışında meslek örgütleri, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler de Adana Ovası'nda çocuk koruma konusunda herhangi bir çalışma yapmamaktadır. Çocuk koruma bağlamında, il ve ilçe sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları insani yardım çalışmaları gerçekleştirmektedir. Ova'da özellikle çocuk ihmal ve istismarına yönelik hiçbir tespit, izleme, müdahale, önleme ve koruma çalışması bulunmamaktadır.

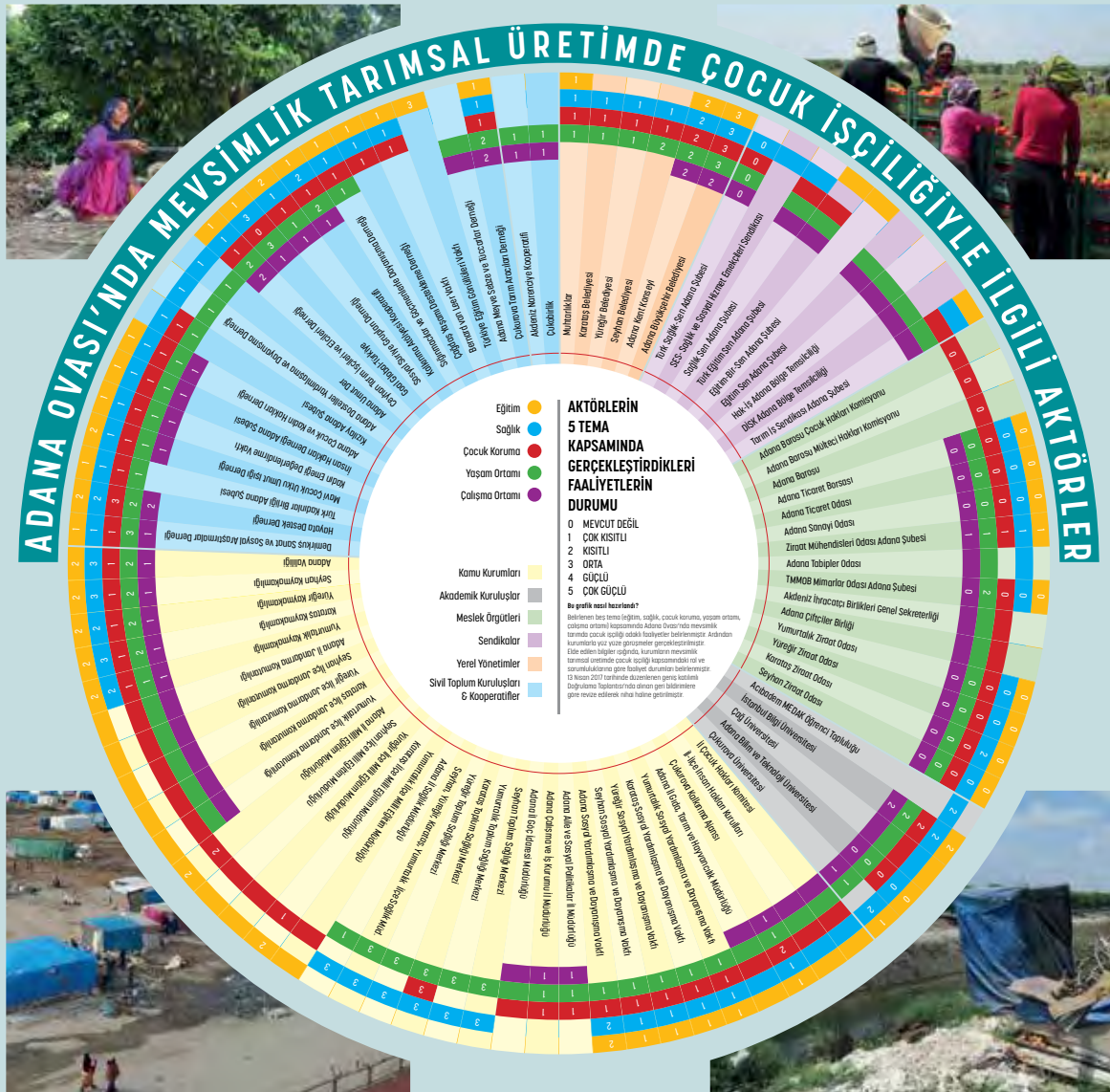
Yaşam Ortamı İyileştirme Çalışmaları

Adana Ovası'nda mevsimlik tarım işçilerinin yaşam ortamlarının iyileştirilmesine yönelik geçmişte uygulanan konaklama, içme ve kullanma suyuna yönelik faaliyetler konusunda rapor veya belgelere ulaşılamamıştır. Bu konudaki en kapsamlı çalışma, 2010-2012 yıllarında METİP bünyesinde gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na hitaben bir milletvekilinin Adana Ovası'ndaki mevsimlik tarım işçilerine yönelik gerçekleştirilen faaliyetler konusunda ilgili bakanlığa verdiği yazılı soru önergesine alınan yanıtı göre, yaşam ortamını iyileştirme çalışmaları kapsamında aşağıdaki çalışmalara yer verilmektedir;

- Çadır yerleşimlerinin bulunduğu yerlere mucur dökülmesi sağlanmış,
- Elektrik sorununun çözümü için en yakın yerleşim bölgesinden veya çiftliklerden elektrik temin edilmiş,
- Su sorununun çözülmesi için en yakın yerleşimden şebeke suyu, bunun olmaması durumunda ise, proje kaynaklarından temin edilmek suretiyle, su tankları veya tulumbar aracılığıyla su sağlanmış,
- Proje kaynaklarından yerleşim yerlerine tuvalet, banyo, çamaşır ve bulaşık yıkama yerleri gibi kolaylık tesisleri kurulmuş,
- Büyükşehir ve ilçe belediyelerin hizmet sınırlarında yer alan bölgelere belediye kaynaklarıyla, diğer yörelerde ise proje imkanlarıyla ilaçlama faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.⁷⁹

İlgili bölümde detaylarına yer verilen Ankara Gazi Üniversitesi bünyesinde Adana Ovası'nda yaşayan mevsimlik tarım işçilerinin barınma olanakları üzerine hazırlanan araştırma ve Mimarlar Odası Adana Şubesi'nin 2011 yılında Adana Ovası'nda yaşayan mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam alanlarına yönelik ulusal öğrenci mimari fikir yarışması barınma sorunlarının çözümüne yönelik önerilere yer vermektedir. Ne var ki bu öneriler fikir aşamasından öteye geçememiştir.

⁷⁹ www.tbmm.gov.tr/d24/7/7-26677c.pdf 2 Mart 2017 tarihinde alınmıştır.

Bu çalışma UNICEF' in teknik ve finansal desteğiyle gerçekleştirilmiştir.

KURUMSAL FAALİYET DEĞERLENDİRME DURUMU

0 Mevcut Değil

Kurumun ilgili temalarda faaliyet uygulamadığını veya uygulama planının bulunmadığını göstermektedir.

1 Çok Kısıtlı

Kurumun ilgili temalarda çok az faaliyet uyguladığını, faaliyetle sonucunda değişimin ortaya

2 Kısıtlı

Kurumun ilgili temalarda az faaliyet uyguladığını, faaliyetler sonucunda değişimin henüz ortaya çıkmadığını

3 Orta

Kurumun ilgili temalarda az faaliyet uyguladığını, faaliyetler sonucunda değişimin görülmeye başladığını

4 Güçlü

Kurumun ilgili temalarda yoğun faaliyet uyguladığını ve faaliyetlerin sorunu çözme aşamasında olduğunu göstermektedir.

5 Çok Güçlü

Kurumun ilgili temalarda uyguladığı faaliyetler sonucunda değişimin ortaya çıktığını göstermektedir.

Genel Değerlendirme

Sözleşmeler, yasalar, genelgeler kâğıt üzerinde kalıyor...

Adana Ovası'ndaki yerleşimlerden sorumlu olan Adana Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyelerinin rutin çöp toplama ve ilaçlama çalışmaları sınırlı sayıdaki yerleşimde yapılmakla birlikte, bazı yerleşimlerde bunların hiçbir şekilde gerçekleşmediği görülmektedir. Mevsimlik tarımsal üretime katılan aileler ve onların çocukları için örgün eğitim hizmeti sunmanın kolay olmadığı bilinmektedir. Adana Ovası'na, hangi aylarda, kaç çocuğun, hangi çadır yerleşimine geleceği kesin olarak bilinmemekte, buna yönelik izleme ve veri derleme çalışmaları yapılamamaktadır. Bundan dolayı, taşınmalı veya başka yöntemlerle eğitime erişim olanağı sunabilmek için mekânsal, finansal ve insan kaynaklarının planlanmasının yapılması kolay olamamaktadır. Ayrıca mevsimlik tarımsal üretimde çalışan ailelerin çok büyük kısmı, çocuklarının kazandığı gelire muhtaç olduğundan ve kız çocuklarının ev hizmetlerinde çalışması zorunlu görüldüğünden; eğitim hakkının sağlanması, yalnızca eğitimden sorumlu müdürlüğün üstesinden geleceği bir durum değildir. Tüm bu mevcut durum ve yaşanan gerçeklik dikkate alındığında, ne bu konuda rol ve sorumluluğu olan kamu kurumları ne de eğitim alanı dışında görevleri bulunan kamu kurumları, Adana Ovası'ndaki çocukların eğitim talebini ve/veya ihtiyacını karşılayabilecek durumdadırlar. Bu nedenle çocukların -başta eğitim- hakkını sağlamaya yönelik uluslararası sözleşmeler, ulusal yasalar, yönetmelikler ve genelgeler yeterince uygulanamamaktadır. Benzer şekilde çocukların sağlık ve korunma hakları da sağlanamamaktadır. Bu hakların ihlaline dair herhangi bir yaptırım da söz konusu değildir. Özellikle, Başbakanlık, Milli Eğitim Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yayımlanmış olan ve çocukların eğitim, sağlık ve çocuk koruma odaklı genelgelerinin yerelde ve pratikte pek karşılığı bulunmamaktadır. Çocukların çalışmasının engellenmesine yönelik izleme, denetleme ve önleme rol ve sorumluluğu olan kamu kurumlarının sistemli, sorunu çözme odaklı bir planlaması ve/veya uygulamasının olmadığı da görülmektedir.

Yükümlülük olan hizmetler, projelerle gerçekleştiriliyor...

Adana Ovası'nda tarımsal üretime katılan aileler ve çocukların eğitim, sağlık, çocuk koruma ve çocukların işten el çektilmesine yönelik çalışmalar; birbiriyle ilişkilendirilmemiş, birbirinden habersiz, eş güdüm içerisinde olmayan, kısa süreli ve sınırlı kapsamı olan projelerle gerçekleştirilmektedir. Projelerle istenilen değişime dair ileri adımların atılması yetersizdir. Ayrıca, çıktıların yerel ve ulusal politikaya dönüşmesi, çoğunlukla mümkün olamamaktadır. Adana Ovası adeta proje laboratuvarı niteliğinde olup; aynı alanda benzer çalışmaları yapan, ancak geçmişin deneyimlerinden ve edinilen derslerden yararlanmayan kurumların yer aldığı bir coğrafya konumundadır. Projelerde iş birliği ve etkileşim hemen hemen yok denecek düzeydedir.

İnsan kaynağı, finansal kaynak ve örgütsel kapasite yeterli değildir...

Adana Ovası'nda çocuklara odaklı hizmet sunmaya yönelik, başta kamu kurumları olmak üzere, rol ve sorumluluğu bulunan bütün kurumlarda eğitim, araştırma, uygulama, izleme, denetleme, cezalandırma, model geliştirme kapsamında insan kaynağı yetersizdir. Çünkü Adana Ovası'nda gerçekleştirilen projelerin önemli bir kısmı, il ve hatta ülke dışından gelen kurumlar tarafından gerçekleştirilmekte, bundan dolayı da

'yerel kurumsal kapasite' oluşmamaktadır. Sorunun çözümünde genellikle bölge dışından finansal kaynaklara bel bağlanmakta, ulusal ve yerel düzeyde sürdürülebilir kaynak arayışında bulunulmamakta ve kaynak oluşturmaya dair yaratıcı çözümler üretilmemektedir.

Meslek örgütleri, sendikalar, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler konuya ilgisiz...

Başta mevsimlik gezici tarım işçilerine ve onların çocuklarına doğrudan veya dolaylı istihdam olanağı sağlayan toprak sahiplerinin örgütü konumunda bulunan ziraat odaları ve çiftçiler birliği olmak üzere, tarım ürünlerinin ihracat, sanayi ve ticaretine dair çalışmalar yapan sanayi, ticaret odaları, ticaret borsası ve ihracatçı birliklerinin, Adana Ovası'ndaki üretimde çocukların çalıştırılmaması konusunda faaliyetleri bulunmamakta ve yakın geleceğe dair hedefleri veya planlarında konuya yer verilmemektedir.

Mimar ve mühendisler, tabipler, baro, işçi ve memur sendikaları, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin de Adana Ovası'nda çalışan çocuklarla ilgili önleme, koruma ve azaltmaya yönelik herhangi bir program ve projeleri bulunmamaktadır. Zaman zaman ve çoğunlukla, sorunun medyada gündeme gelmesiyle gerçekleştirdikleri geçici ve etkisi çok zayıf çalışmaları söz konusudur.

Araştırma ve geliştirme çalışmalarında ileri adım atılmıyor...

Adana Ovası'nda çalışan mevsimlik tarım işçileri ve onların çocuklarını odak alan araştırma çalışmaları, genellikle il dışından gelen kişi ve kurumlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda bölgede bulunan üniversitelerin konuya ilgisi oldukça zayıftır. Araştırmaların sonuçları yerel düzeyde bir değişime ve/veya etkiye yol açmamaktadır. Örneğin işçilerin yaşadıkları çadır yerleşimlerinin insana yakışır hale getirilmesinde barınma, su, banyo, tuvalet, sanitasyon, çamaşır yıkama, yemek yapma, ısınma ve aydınlatma gibi konulara dair, yöreye, kültüre ve insan haklarına uygun çözümler geliştirme konusunda modeller, seçenekler geliştirilememiştir. Özellikle barınma, su, tuvalet, banyo ve elektrik konusunda karşılaşılan sıkıntıların çözümü, çocuk koruma özelinde bakıldığında, acil önem arz etmektedir.

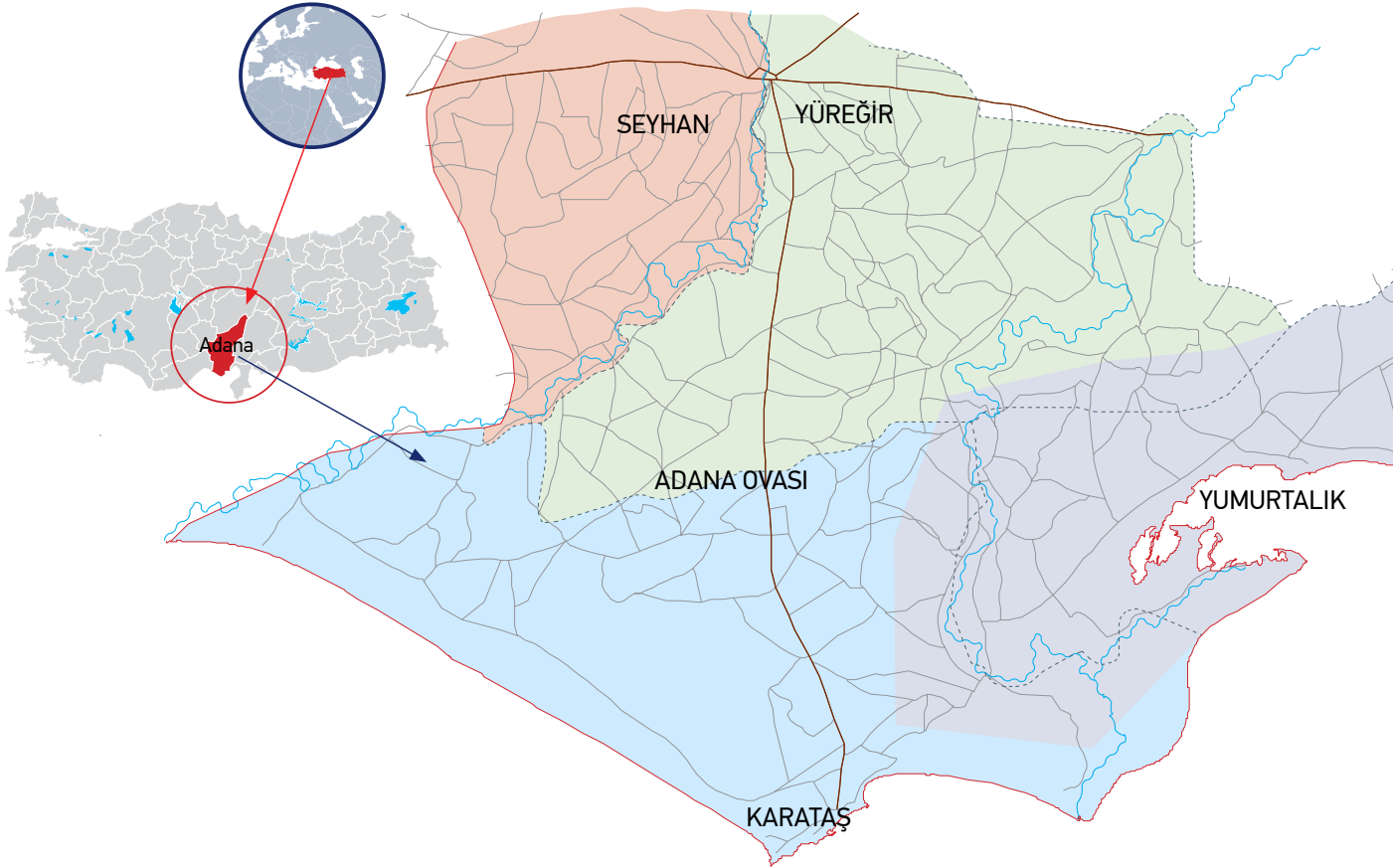
Kapsamlı, kapsayıcı, uzun vadeli ve çok ortaklı çözümler bulunamıyor...

Adana Ovası'nda mevsimlik gezici tarım işçiliğinin yaklaşık 200 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. Çocuklar da aileleriyle bu sürece çalışarak veya onların yanında göç ederek katılmakta, göç sürecinin ve çalışıyor olmanın tüm olumsuzluklarından etkilenmektedirler. Çocukların temel eğitim, sağlık, yaşama ve barınma hakları; fiziksel, psikolojik ve cinsel istismar, ihmal ve sömürüye karşı korunma hakları bağlamında kapsamlı, kapsayıcı, uzun vadeli ve çok ortaklı çözümler üretilmemekte, sorunlar tespit edildiği şekliyle kalmaktadır. İki yüzyıllık tarihte toplumsal dönüşümlere bağlı olarak değişen göç hikayelerinde, pro-aktif yaklaşım yerine, sorunlar ortaya çıktıktan sonra tanımlama, çözüm geliştirme ve kısmi uygulamalar söz konusudur.

BÖLÜM 3

Adana Ovası'nda Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri

Giriş

Bu araştırma Seyhan, Yüreğir, Yumurtalık ve Karataş ilçe sınırlarını kapsayan, Adana Ovasi'nde bulunan mevsimlik tarım işçileri çadır yerleşimlerinde yaşayan nüfusun sayısını, Adana'ya nereden geldiklerini, çocukların yaş grubu, eğitim düzeyi ve genel durumunu ortaya koymak; çocukların eğitim, sağlık ve çadır yerleşimlerinde karşılaştıkları olası riskleri belirlemek; yaşam ortamında altyapı ile çalışma ortamına ulaşım ve diğer temel ihtiyaçları tespit etmek; hizmet sunan kurumların sundukları hizmetleri ve mekanları, hedef gruplarını belirlemek amacıyla Kürtçe ve Arapça bilen üç kişilik bir alan ekibi ve araştırma uzmanı tarafından geliştirilen bir form (Ek 3) aracılığıyla alan çalışması yapılarak, veriler derlenmiş ve mevcut durum ortaya konulmuştur.

Alan çalışması 2017 yılının Şubat ayında gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın başlıca aşamalarında;

- a** alan çalışması hakkında Adana Valiliği'ne bilgi verilmiş, alan ekibinin kişisel bilgileri valiliğe iletilmiştir,
- b** alan çalışması için kullanılacak mevcut durum formu, alan ekibiyle birlikte geliştirilmiş ve form; alanda iki çadır yerleşiminde test edilmiştir,

- c** çadır yerleşimlerinin konumları geçmiş proje deneyimlerinden de hareket edilerek yeniden tespit edilmiş, numaralandırılmış, Adana Ovası haritasına işlenmiş, yeni çadır yerleşimleri alan çalışması esnasında tespit edilmiştir,
- d** çadır yerleşimleri hakkında bilgi almak amacıyla iletişime geçilecek tarım aracı ve/veya çadır yerleşimi sorumlusu ve/veya grup lider(ler)i tespit edilmiş, iletişim kurulmuş ve araştırmacının amacı kendilerine açıklanmıştır,
- e** alan ekibi, çadır yerleşimlerini ziyaret ederek, mevcut durum formlarını mevcut durumu en doğru düzeyde yansıtacak bir şekilde doldurmuştur,
- f** alan ekibi, çadır yerleşimlerine hizmet veren eğitim, sağlık, çocuk koruma ile görevli kurumları ve yerel yönetimleri de ziyaret ederek; bu kurumların verdikleri hizmetleri yüz yüze görüşmelerle tespit etmeye çalışmıştır,
- g** soru formları önce excel ortamına, daha sonra SPSS veri tabanına aktarılarak, basit bir analize tabi tutulmuştur,
- h** analiz sonuçları Adana Ovası haritasına aktararak görselleştirilmiş ve bu verilerden eğitim, sağlık ve çalışma ve yaşam ortamı iyileştirme konularında proje fikirleri geliştirme sürecinde yararlanılmıştır. Raporun bu bölümü araştırma kapsamında hazırlanan üç adet harita ile birlikte değerlendirilmelidir.

Alan çalışması esnasında bazı zorluklar ve kısıtlılıklarla karşılaşmıştır;

- a** Tarım alanında faaliyet gösteren bazı sendika ve kooperatifler, görüşme içeriği kendilerine aktarıldıktan sonra, mevsimlik gezici tarım işçiliği konusunun kendilerini ilgilendirmedeği gerekçesiyle görüşmeyi reddetmişlerdir.
- b** Mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşadığı bazı çadır yerleşimlerinin kalabalık, dağınık ve düzensiz olması, çadır sayısı, genel ve çocuk nüfusunun belirlenmesine ve haritaya işaretlenmesinde zorluklar yaşatmıştır.
- c** Çadır yerleşim alanlarında Türkçe, Arapça, Kürtçe olmak üzere üç farklı dilin kullanılıyor olması iletişim konusunda güçlükler doğurabilmektedir.
- d** Anket uygulaması için ziyaret edilen çadır alanlardaki mevsimlik gezici tarım işçilerinin alan uzmanları ile temasında zaman zaman kuşku içinde oldukları gözlenmiş ve bundan dolayı mevcut durumla ilgili bilgi toplamada sıkıntılar yaşanmıştır. Bu beklenen bir durumdur.

Çadır Yerleşimlerine ait Temel Verileri

© Cemre Yaşkeçeli, Kalkınma Atölyesi, Ekim 2017, Adana

Çadır Yerleşim Sayısı ve Uzaklıklar

Adana Ovası'nda mevsimlik gezici tarım işçilerinin kendi imkanlarıyla kurdukları 59 çadır yerleşimi tespit edilmiştir. Bunların 17'si Karataş, 5'i Seyhan, 14'ü Yumurtalık ve 23'ü Yüreğir ilçesindedir. Çadır yerleşimlerinin bağlı olduğu mahallelere ortalama uzaklığı 0,85 km'dir. İlçelere olan ortalama uzaklık ise 26,7 km'dir. Adana kent merkezine olan ortalama uzaklık ise 36,7 km'dir (Tablo 5). Bu uzaklıklar onların eğitim, sağlık, alışveriş vb. hizmetlere erişmelerini ve bu hizmetlerden yararlanmalarını olumlu veya olumsuz olarak etkilemektedir. Özellikle temel ihtiyaçlar en yakın ilçe veya il merkezinden karşılanmaktadır. Karşılanamadığı durumlarda ihtiyaçlar tarım aracı veya çadır yerleşimine gelen mobil esnaf aracılığıyla birim fiyatların üzerinde bir bedelle sağlanmaktadır.

Tablo 5. Adana Ovası'ndaki çadır yerleşim sayısı ile yerleşimlerin mahalle, ilçe ve il olan ortalama uzaklığı

Çadır yerleşimlerinin		mahallege ortalama uzaklığı (km)	ilçeye ortalama uzaklığı (km)	ortalama uzaklığı (km)
	sayısı (adet)			
Karataş	17	0,6	34,1	44,2
Seyhan	5	1,2	21,2	21,2
Yumurtalık	14	1	26,9	56,7
Yüreğir	23	0,6	24,7	24,7
Toplam	59	0,85	26,7	36,7

Çadır Sayısı, Dağılımı ve Nüfus Verileri

2017 yılının Şubat ayı itibarıyla, Adana Ovası'ndaki 59 çadır yerleşim yerindeki 4.234 çadırdaki toplam 23 bin 920 kişi yaşamaktadır. Bu çadırların yüzde 78,8'i (3.337 çadır) Suriyeli göçmenlere, geriye kalan 897 çadır (yüzde 21,2) ise Türkiye vatandaşlarına aittir. Bu çadırlarda yaşayanlardan 18 bin 806'sı Suriyeli göçmen, 5.114'ü Türkiye vatandaşıdır. Çadırlarda ortalama 5,6 kişi yaşamaktadır (Tablo 6).

Tablo 6. Adana Ovası'ndaki toplam çadır sayısı ve hanehalkı verileri

	Çadır sayısı				Hanehalkı tahmini verileri (kişi)			
	Suriyeli	Türkiyeli	Toplam	Dağılım %	Suriyeli	Türkiyeli	Toplam	Çadır başına ortalama kişi
Karataş	1.617	466	2.083	49,2	9.217	2.654	11.871	5,7
Seyhan	232	60	292	6,9	1.328	348	1.676	5,7
Yumurtalık	276	149	425	10	1.573	849	2.422	5,7
Yüreğir	1.212	222	1.434	33,9	6.688	1.263	7.951	5,5
Toplam	3.337	897	4.234	100	18.806	5.114	23.920	5,6

Çadır yerleşimlerinin en küçüğünde bir, en büyüğünde 470 adet çadır bulunmaktadır. Araştırmanın yapıldığı ayda bir adet çadır bulunan yerleşim yerinde 8 kişi, 470 çadırın bulunduğu yerleşim yerinde ise, (2223 Suriyeli, 456 Türkiyeli olmak üzere) toplam 2679 kişi yaşamaktadır. Araştırmanın yapıldığı ayda bir adet çadır bulunan yerleşime, yakın zamanda Şanlıurfa'dan mevsimlik gezici tarım işçilerinin geleceği ve çadırlarını bu yerleşime kuracakları, yerleşim nüfusunun artacağı belirtilmiştir. Çadır yerleşimlerindeki ortalama çadır sayısı 72'dir.

Çadırların gruplara göre dağılımına bakıldığında, 20 çadır ve daha az olan 16 yerleşimde çadırların ve toplam nüfusun yüzde 4,3'ü konaklarken, 81 çadır ve üstü çadır olan yerleşimlerde ise çadır sayısı ve toplam nüfusun yüzde 68'i konaklamaktadır (Tablo 6.1).

Tablo 6.1. Adana Ovası'nda çadır yerleşimlerinin gruplara göre dağılımı (sayı)

Çadır yerleşim grubu	Yerleşim sayısı (adet)	Çadır sayısı			Nüfus durumu		
		Suriyeli	Türkiyeli	Toplam	Suriyeli	Türkiyeli	Toplam
1-20 çadır	16	107	74	181	610	425	1.035
21-40 çadır	17	312	167	479	1.786	955	2.741
41-60 çadır	8	240	162	402	1.367	923	2.290
61-80 çadır	4	191	104	295	1.088	592	1.680
80 ve üstü çadır	14	2.487	390	2.877	13.954	2.220	16.174
Toplam	59	3.337	897	4.234	18.805	5.115	23.920

Ova'daki çadır yerleşimlerinin 26'sında yıl içinde nüfusunun arttığı, 19'unda ise nüfusun sabit kaldığı, 14'ünde ise tarımsal ürüne bağlı olarak değişim gösterdiği beyan edilmektedir (Tablo 7).

Tablo 7. Yıl içinde nüfus değişiminin olduğu çadır yerleşim sayılarının ilçelere göre dağılımı (adet)

Çadır yerleşimlerinde nüfus değişimi olan yerleşim sayısı					
	Artıyor	Azalıyor	Sabit kalıyor	Ürüne göre değişiyor	Toplam
Karataş	7	0	4	6	17
Seyhan	3	0	0	2	5
Yumurtalık	7	0	6	1	14
Yüreğir	9	0	9	5	23
Toplam	26	0	19	14	59

Çadır Yerleşimlerinde Yaş Grubuna Göre Çocuk Sayısı

Çadır yerleşimlerinde bulunan çocuk sayısını, eğitim kategorisi dikkate alınarak, 6-9 ilkokul, 10-13 ortaokul, 14-17 lise yaş gruplarına göre tahmini olarak tespit etmek amacıyla, çadır yerleşimindeki çocuk sayısı bu yaş grubuna göre yaklaşık on kişiye bu soru sorulmuş ve böylece çadır yerleşiminin ortalama verisine ulaşmaya çalışılmıştır. Ancak, soru sorulan kişiler çocukların yaş gruplarına göre dağılımının tahminini yapmakta zorlanmış; bu nedenle toplam çocuk sayısının tek yaşlara göre eşit dağılım gösterdiği varsayılarak yaş gruplarındaki çocuk sayısı eşit kabul edilmiştir. 59 çadır yerleşiminde 9 bin 730 çocuğun yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu çocukların yüzde 79'u (7.671) Suriyeli göçmen çocuklar, geriye kalan yüzde 21'i (2.059) ise Türkiyeli çocuklardır (Tablo 8).

Tablo 8. Çadır yerleşimlerinde yaş gruplarına ve vatandaşlığa göre tahmini çocuk sayısı

		0 - 5		6 - 9		10 - 13		14 - 17		Toplam		Genel Toplam
		SY	TR	SY	TR	SY	TR	SY	TR	SY	TR	SY+TR
Karataş	808	233	970	279	970	279	970	279	3.718	1.070		4.788
Seyhan	116	30	139	36	139	36	139	36	533	138		671
Yumurtalık	138	74	165	89	165	89	165	89	633	341		974
Yüreğir	606	111	727	133	727	133	727	133	2.787	510		3.297
Toplam	1.668	448	2.001	537	2.001	537	2.001	537	7.671	2.059		9.730

Eğitim Durumu

Ova'nın çadır yerleşimlerindeki Suriyeli göçmen çocuklardan 367'si ilkokula, 152'si ortaokula, beşi ise liseye gitmektedir. Suriyeli göçmenlerden ilkokula gitmesi gereken tahmini çocuk sayısının yalnızca yüzde 18'i, ortaokula gitmesi gereken çocukların yalnızca yüzde 7,5'i, lise çağında olan çocuklardan yalnızca yüzde 2'si eğitime katılmaktadır (Tablo 9). Eğitime katılabilen çocukların okula devam durumu hakkında herhangi bilgi edinilememiştir.

Türkiyeli çocuklardan ise ilkokul çağındaki çocukların yüzde 81'i, ortaokul çağındaki yüzde 46'sı, lise çağındaki çocukların ise yalnızca yüzde 7'si Adana Ovası'nda eğitime katılmaktadır (Tablo 9). Bu çocukların okula devam durumu hakkında herhangi bir veriye erişilememiştir.

Tablo 9. Adana Ovası'nda çadır yerleşimlerinde yaşayan çocukların eğitime katılım durumu (sayı)

	İlkokul			Ortaokul			Lise			Genel Toplam
	SY	TR	Toplam	SY	TR	Toplam	SY	TR	Toplam	
Karataş	106	190	296	43	151	194	5	30	35	525
Seyhan	15	27	42	8	11	19	0	1	1	62
Yumurtalık	10	120	130	0	40	40	0	1	1	171
Yüreğir	236	100	336	101	44	145	0	1	1	482
Toplam	367	437	804	152	246	398	5	33	38	1240

Çadır yerleşim yerlerinde konuşulan dillere bakıldığında, yüzde 81'inde Arapça, yüzde 40'ında Kürtçe, yüzde 22'sinde Türkçe konuşulduğu görülmektedir. Yalnızca Yüreğir ilçesinde bir çadır yerleşiminde yaşayan Dom'lar diğer diller yanında Domari dilini konuşmaktadır (Tablo 10).

Tablo 10. Adana Ovası'nda çadır yerleşimlerinde konuşulan dillerin oransal dağılımı (%)

	Arapça		Kürtçe		Türkçe		Domari
Karataş		71		31		41	0
Seyhan		77		1		34	0
Yumurtalık		63		34		37	0
Yüreğir		81		40		22	4

% 81

İLKOKUL ÇAĞINDAKİ TÜRKİYE'Lİ
ÇOCUKLARIN % 81'İ EĞİTİME
KATILMAKTADIR.*

% 46

ORTAKUL ÇAĞINDAKİ TÜRKİYE'Lİ
ÇOCUKLARIN % 46'SI EĞİTİME
KATILMAKTADIR.*

% 7

LİSE ÇAĞINDAKİ TÜRKİYE'Lİ
ÇOCUKLARIN % 7'Sİ EĞİTİME
KATILMAKTADIR.*

* Haritada yer alan yer grupları zarfında okul çağındaki (6-17 yaş) çocukları kapsamaktadır.

BU HARİTA NASIL HAZIRLANDI?

Kalkınma Atölyesi saha uzmanları tarafından geliştirilen *sağa veri toplama formu*, 2017 yılının Şubat - Mart aylarında ziyaret edilen 59 çadır yerleşiminde beyana dayalı doldurulmuştur. Bu formlar ile elde edilen veriler haritaya yansıtılmıştır.

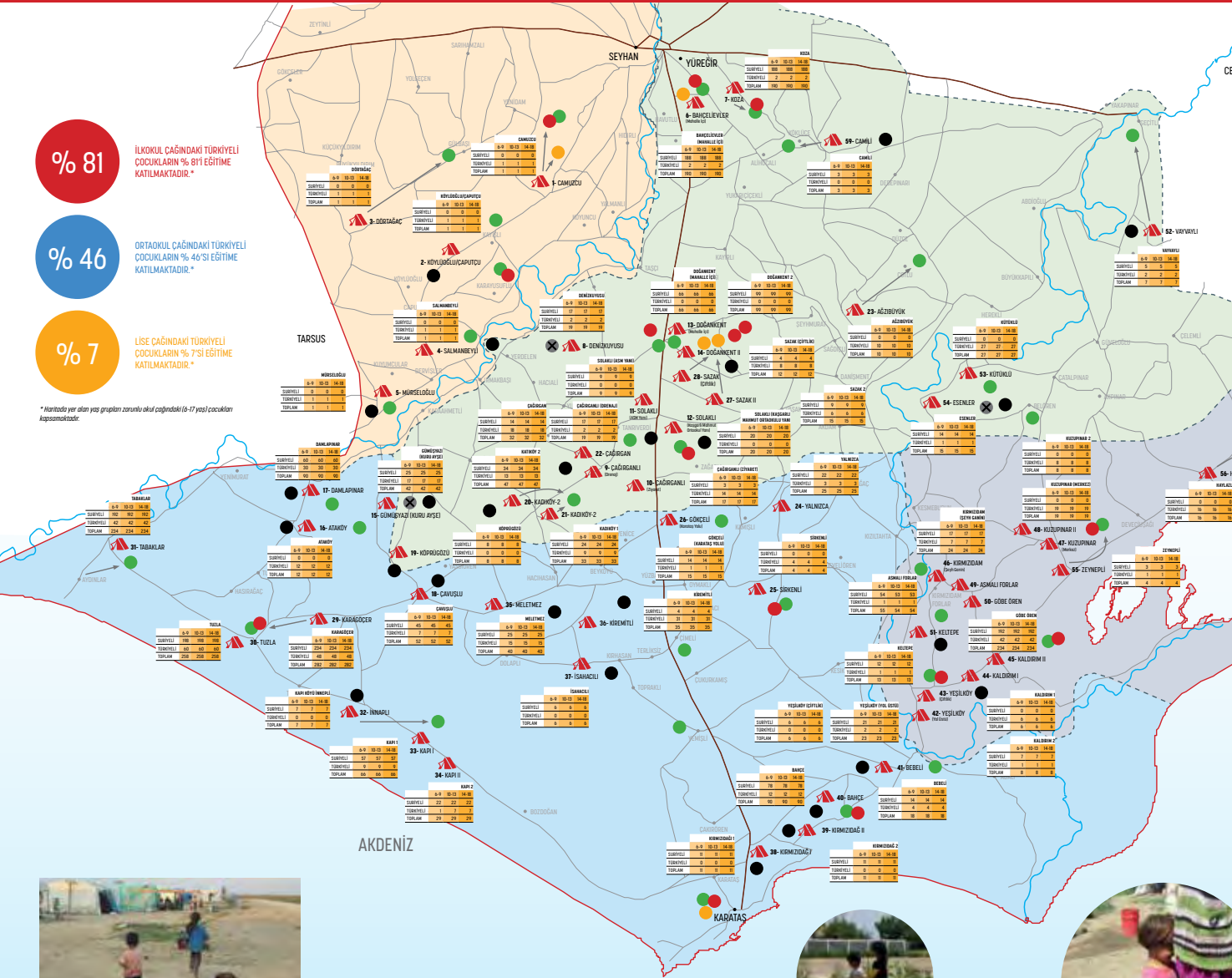
Legant

Çadır grubunda çocukların
yaş grubuna göre dağılımı

Yaş Grubu	0-6	7-12	13-17	TOPLAM
İlkokul	0	0	0	0
Ortaokul	0	0	0	0
Lise	0	0	0	0

Çadır grubunda okula giden bulunmamaktadır

→ İlkokul sonrası eğitim (Çadır yerleşimindeki çocukların gratağı göstermektedir)

ADANA OVASI'NDA EĞİTİM HİZMETLERİ VE ÇOCUK SAYISI MEVCUT DURUM HARİTASI

Adana Ovası'nda çadır yerleşimlerinde yaşayan çocukların eğitime katılım durumu

İlçe adı	Suriyeli çocuklar				Türkiyeli çocuklar				Genel toplam			
	İlkokul	Ortaokul	Lise	Toplam	İlkokul	Ortaokul	Lise	Toplam	İlkokul	Ortaokul	Lise	Toplam
Karatas	106	43	5	154	190	151	30	371	296	194	35	525
Seyhan	15	8	0	23	27	11	1	39	42	19	1	62
Yumurtalık	10	0	0	10	120	40	1	161	130	40	1	171
Yüreğir	236	101	0	337	100	44	1	145	336	145	1	482
Toplam	367	152	5	524	437	246	33	716	804	398	38	1240

Çadır yerleşimlerinde yaş gruplarına ve vatandaşlığına göre tahmini çocuk sayısı

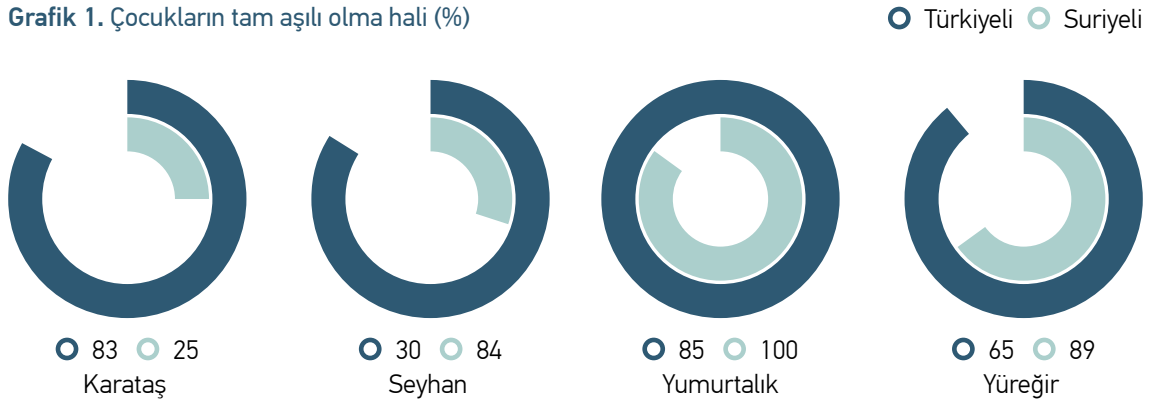
İlçe adı	Suriyeli çocukların yaş grupları					Türkiyeli çocukların yaş grupları					Genel toplam	
	0-5	6-9	10-13	14-17	Toplam	0-5	6-9	10-13	14-17	Toplam		
Karatas	808	970	970	970	3718	233	279	279	279	1070	4788	
Seyhan	116	139	139	139	833	30	36	36	36	138	671	
Yumurtalık	138	165	165	165	633	74	89	89	89	341	974	
Yüreğir	606	727	727	727	2787	111	133	133	133	510	3297	
Toplam	1668	2001	2001	2001	7671	448	537	537	537	2059	9730	
Dağılım %	79					21					100	

Sağlık Hizmetlerine Erişim

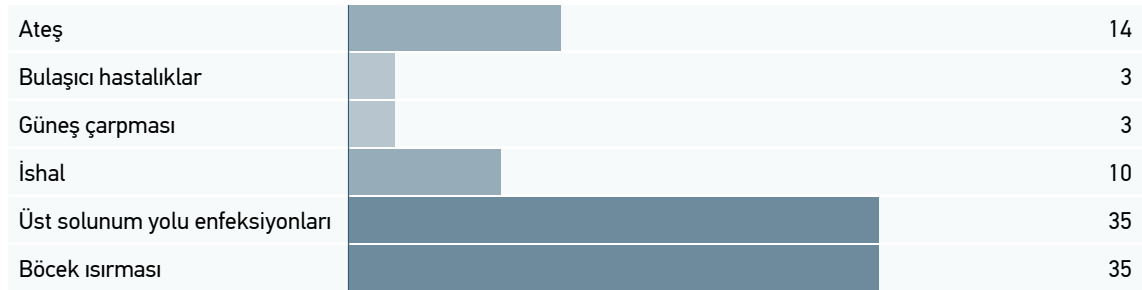
Çadır yerleşimlerinde çocukların tam aşı olma durumuna yönelik veriler, çocuklarla aynı yerleşim yerlerinde yaşayanlara sorularak derlenmiştir. Bu verilere göre, en az Seyhan ve Karataş'taki Suriyeli göçmen çocukların tam aşı olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'deki çocukların tam aşı olma oranının ortalama yüzde 80'den daha yukarıda olduğu ifade edilmiştir (Grafik 1). Adana Sağlık İl Müdürlüğü ve Toplum Sağlığı Merkezleri'nin bu konudaki verilerine erişilememiştir.

Grafik 1. Çocukların tam aşı olma hali (%)

Adana Ovası'nda en sık görülen sağlık sorunlarının başında, yüzde 35'lik bir oranla böcek ısırması, sivrisinek sokması ile üst solunum yolu hastalıkları gelmektedir. İshal ve ateşli hastalıklar da en sık görülen hastalıklara dahildir (Grafik 2).

Grafik 2. Adana Ovası'nda en sık görülen hastalıklar (%)

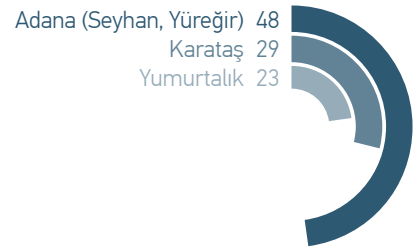

Çadır yerleşimlerine, birinci basamak sağlık hizmetleri, toplum sağlığı merkezlerinin planlanmasıyla Aile Sağlığı Merkezleri (ASM) tarafından aile hekimleri aracılığıyla verilmektedir. Tuzla ASM on bir, Solaklı ASM dokuz ve Yeşilköy ASM altı çadır yerleşimine birinci derecede sağlık hizmeti vermektedir (Tablo 11).

Tablo 11. Çadır yerleşimlerine hizmet veren Aile Sağlık Merkezleri

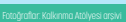
Sağlık hizmeti alınan Aile Sağlık Merkezleri (ASM)	ASM'nin hizmet verdiği çadır yerleşim sayısı	Sağlık hizmeti alınan Aile Sağlık Merkezleri (ASM)	ASM'nin hizmet verdiği çadır yerleşim sayısı
Doğankent ASM	1	Karataş TSM	4
Doğankent ASM	3	Karayusuflu ASM	4
Abdioğlu ASM	1	Küçük Yumurtalık ASM	2
Alihocalı ASM	2	Sirkenli ASM (Cuma)	1
Camuzcu ASM	1	Solaklı ASM	9
Esenler Sağlık Evi	1	Tuzla ASM	11
Geçitli ASM	1	Yamaçlı ASM	2
Göbeören ASM	1	Yeşilköy ASM	6
Kadıköy ASM	2	Yumurtalık ASM	1
Kaldırım ASM	5	Yunusoğlu ASM	1

Çadırlarda yaşayan mevsimlik gezici tarım işçilerinin dörtte biri oranında çadır yerleşimi ikinci basamak sağlık hizmetlerini Karataş ve yine dörtte biri Yumurtalık devlet hastanesinden, geriye kalanlar ise Adana merkezinde Seyhan ve Yüreğir ilçelerinden temin ettiklerini ifade etmiştir (Grafik 3).

Grafik 3. İkinci basamak sağlık hizmeti (%)**Tablo 12.** Çadır yerleşimlerinde çocukların engellilik durumu (sayı)

	Fiziksel	Zihinsel	Görme	İşitme	Toplam
Karataş	25	17	2	1	45
Seyhan	6	1	0	0	7
Yumurtalık	2	4	0	0	6
Yüreğir	16	17	1	1	35
Toplam	49	39	3	2	93

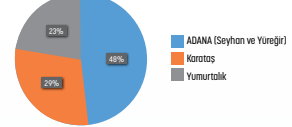
Çadır yerleşimlerinde yaşayan 93 çocuk engelli olarak belirtilmiştir. Bu çocukların 49'u fiziksel, 39'u zihinsel, üçü görme, ikisi işitme engellidir. Engelli çocuklar Karataş ve Yüreğir ilçelerinde yoğunlaşmaktadır (Tablo 12).

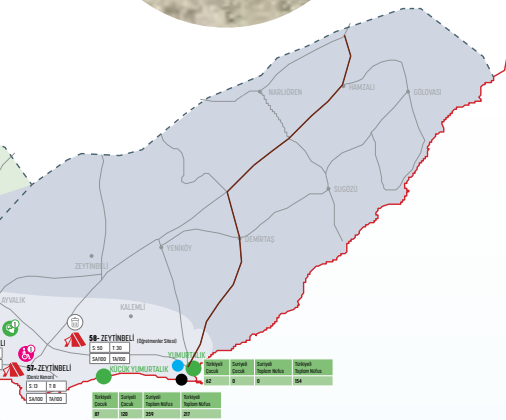
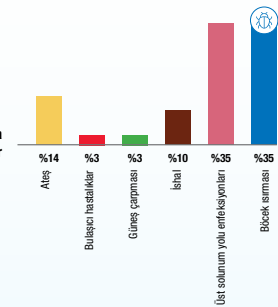
ADANA OVASI'NDA NÜFUS, ENGELLİLER VE SAĞLIK HİZMETLERİ MEVCUT DURUM HARİTASI

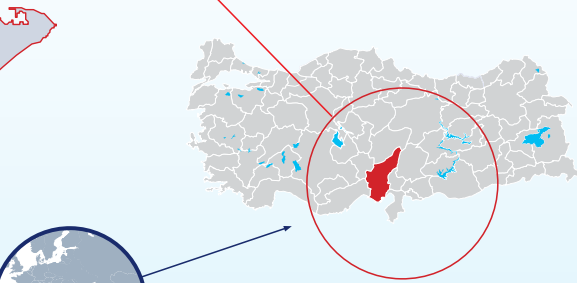
İkinci basamak sağlık hizmetinin alındığı merkezler

Adana Ovası'nda en sık görülen hastalıklar

AKDENİZ

Sağlık hizmeti alınan Aile Sağlık Merkezleri (ASM)	ASM'nin hizmet verdiği çadır yerleşim sayısı
Doğankent ASM-1	1
Doğankent ASM-2	3
Abdülkadir ASM	1
Altınca ASM	2
Cemazet ASM	1
Esenler Sağlık Evi	1
Geyikli ASM	1
Göbekten ASM	1
Kadıköy ASM	2
Kaldırım ASM	5
Karataş TSM	4
Karapınar ASM	4
Küçük Yumurtalık ASM	2
Sirkent ASM (Cumai)	1
Solaklı ASM	9
Tuzla ASM	11
Yamaç ASM	2
Yoruk ASM	6
Yumurtalık ASM	1
Yumurtalık ASM	1

Yaşam Ortamı Altyapı Durumu

© Cemre Yaşkeçeli, Kalkınma Atölyesi, Ekim 2017, Adana

Adana Ovası'nda bulunan çadır yerleşimlerdeki çadırların hemen hemen tamamı plastik brandadan imal edilmiştir (Tablo 13).

Tablo 13. Çadır yerleşimlerdeki çadırların yapısının ilçelere göre dağılımı (%)

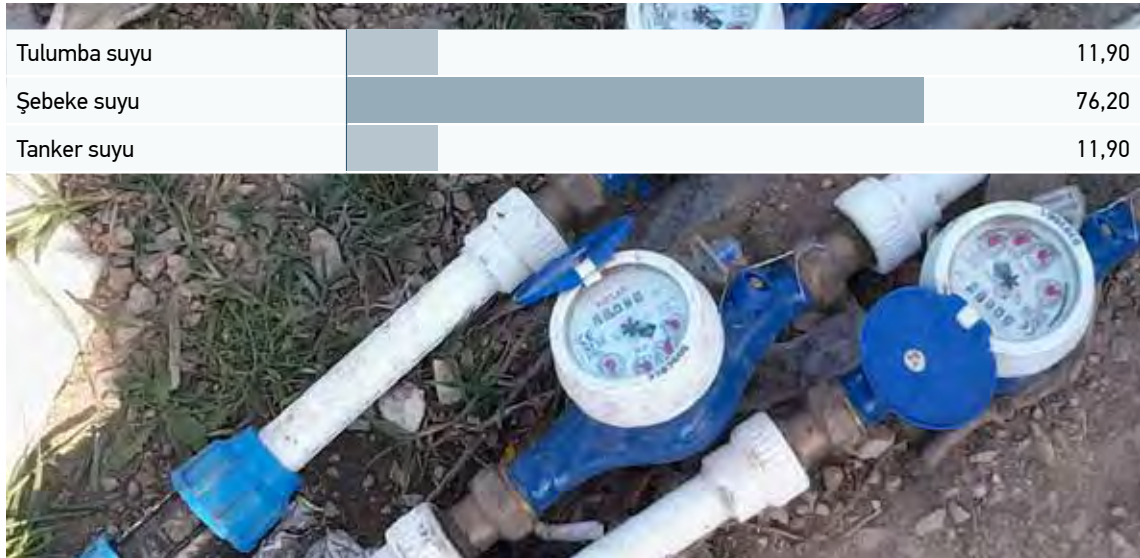
	Plastik branda	Plastik naylon	Bez	Konteyner
Karataş	93	5	2	1
Seyhan	100	0	0	0
Yumurtalık	100	0	0	0
Yüreğir	96	3	1	0

Dağılım

Çadır yerleşimlerinde içme ve kullanma suyu yüzde 66 oranında şebeke suyundan temin edilmektedir. Yerleşimlerin yüzde 12'sinde içme suyu tulumbadan, yüzde 12'inde ise tanker suyuyla karşılanmaktadır (Grafik 4). Suların kalitesine dair herhangi bir veriye ulaşılamamıştır.

Grafik 4. Çadır yerleşimlerinde içme ve kullanma suyu durumu (%)

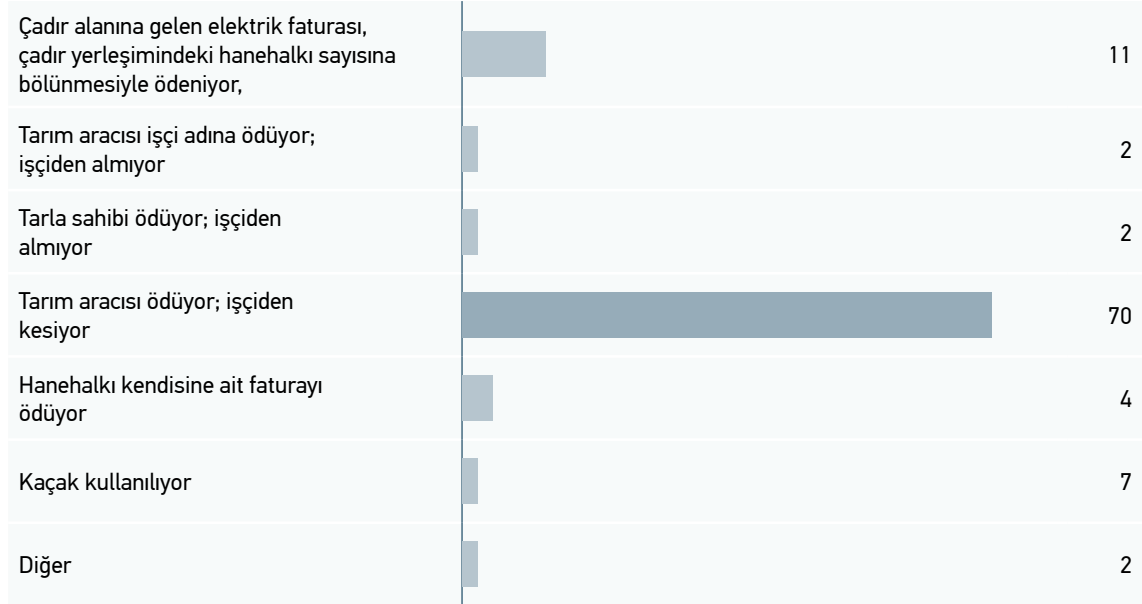
Çalışma ortamında işçilerin yüzde 94'ü içme suyunu tankerlerden, yüzde 4'ü şebeke suyundan, yüzde 2'si ise tulumbadan karşılamaktadır. Bahçe veya tarlada kullanma suyu için ise işçilerin yüzde 54'ü tankerden, yüzde 44'ü kanal suyundan, yüzde 2'si ise şebeke suyundan yararlanmaktadır. Hiçbir tarla ve bahçede işçiler için tuvalet bulunmamaktadır.

Çadır yerleşimlerinin yüzde 15'inde elektrik bulunmamaktadır. Yüzde 32'sinde ise zaman zaman elektrik mevcut olup; yüzde 53'ünde ise sürekli ve düzenli elektrik temin edilebilmektedir (Grafik 5). Çadır yerleşiminde bazı aileler elektrik gereksinimlerini kendi imkanlarıyla satın aldıkları güneş panellerinden karşılamaktadır.

Grafik 5. Çadır yerleşimlerinde elektrik durumu (%)

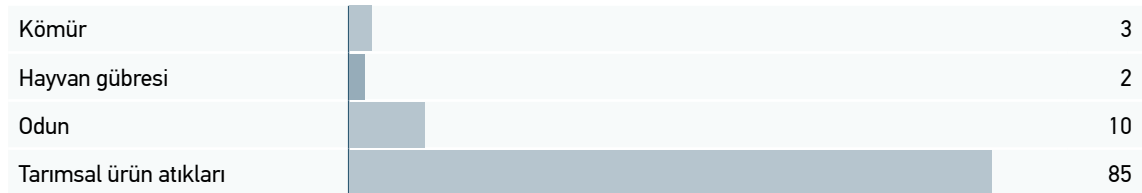

Elektrik bulunan çadır yerleşimlerinin yüzde 70'inde elektrik faturasını tarım aracı ödemekte, işçilerin ücretlerinden kesmektedir. Yüzde 7'sinde ise kaçak elektrik kullanımı söz konusudur. Yüzde 11'inde ise çadır yerleşimine gelen fatura, hanehalkı sayısına bölünerek ödenmektedir. (Grafik 6).

Grafik 6. Çadır yerleşimlerinde elektrik bedelinin ödenmesi (%)

Çadırlardaki elektrik faturalarının aylık ortalama tutarı 65 TL'dir. Bu da aşağı yukarı, bir işçinin 1,5 günlük çalışma bedeline karşılık gelmektedir.

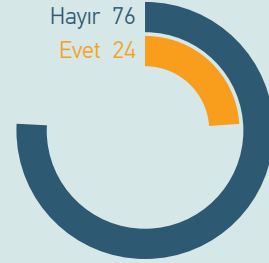
Çadır yerleşimlerindeki hanelerin yüzde 98'i ısınmak amacıyla teneke soba kullanmakta, geriye kalan yüzde 2'lik kısım ise kömür sobası kullanmaktadır. Isınmak amacıyla çadırların yüzde 85'i tarımsal atık, yüzde 10'u yakacak odun, yüzde 3'ü kömür, yüzde 2'si ise hayvansal atıklardan yararlanmaktadır (Grafik 7).

Grafik 7. Çadır yerleşimlerinde ısınmak amacıyla kullanılan kaynaklar (%)

Çadır yerleşimlerinin yalnızca yüzde 24'ünde çöpler toplanmakta, geriye kalan yüzde 76'sında çöpler toplanmamaktadır (Grafik 8). Bu nedenle çadır yerleşimlerinde, genellikle çöplerden kaynaklanan hastalık riskleriyle karşı karşıya kalınmaktadır. Özellikle yaz aylarında çöpler koku yaymakta, sineklerin ve böceklerin üremesine sebebiyet vermektedir. Ayrıca çöpler genellikle drenaj kanallarına ve çadır çevresine atılmakta, zaman zaman ise yakılarak azaltılmaya çalışılmaktadır.

Grafik 8. Çadır yerleşimlerinde çöplerin toplanması (%)

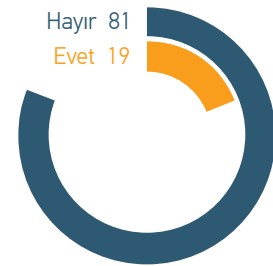
Çöplerin toplandığını beyan eden çadır yerleşimlerinin yüzde 50'sinde çöplerin haftada bir, yüzde 29'unda on beş günde bir, yüzde 14'ünde her gün, yüzde 7'sinde ise ayda bir toplandığı ifade edilmiştir (Grafik 9). Adana Karataş anayolu üzerinde ve sadece ilçe merkezlerine yakın çadır yerleşimlerinde çöplerin toplandığı görülmektedir.

Grafik 9. Çöpleri toplanan çadır yerleşimlerde çöplerin toplanma sıklığı (%)

Günde bir	14
Haftada bir	50
On beş günde bir	29
Ayda bir	7

Adana Ovası yaz aylarında sıcaklığın yüksek, nem oranının fazla olduğu bir coğrafyadır. Ayrıca hem sulama hem de drenaj kanallarının varlığı, başta sivrisinek olmak üzere birçok böcek ve haşerenin yaşamaları için ortam oluşturmaktadır. Bu nedenle çadır yerleşimlerinin iç ve çevresinde ilaçlama yapılması suretiyle böcek ve haşere etkisinin azaltılması gerekmektedir. 59 çadır yerleşiminden yalnızca yüzde 19'unda (11 çadır yerleşimi) ilaçlama yapıldığı beyan edilmiştir (Grafik 10).

Grafik 10. Çadır yerleşimlerinin ilaçlanma durumu (%)

Grafik 11. İlaçlama yapılan çadır yerleşimlerinin ilaçlanma sıklığı (%)

İlaçlama yapıldığı beyan edilen çadır bölgelerinin sadece yüzde 18'inde (3 çadır yerleşimi) düzenli ilaçlama yapılmaktadır (Grafik 11).

YHAN

YHAN

YHAN

YHANYHAN

Çadır Yerleşimi Risk Durumu

Adana Ovası'nda bulunan çadır yerleşimleri genellikle ana veya tali yol kenarı, ana sulama kanalı veya drenaj kanalı kıyısına kurulmaktadır. Bir kısmı da mahallelerin yakın çevresinde yer almaktadır. Bu yerleşimlerin özellikle çocuklar için başta yaralanma, sağlık ve yaşam durumu olmak üzere, yaşam koşulları olası risklerini belirlemek amacıyla 11 kriter ortaya konulmuştur (Tablo 14) ve bu kriterlerin puanlaması için, "1" en düşük puan, "9" en yüksek puan olacak şekilde çadır yerleşimi bazında genel bir değerlendirme yapılmıştır. Eğer çadır yerleşiminin kriterle herhangi bir ilgisi bulunmuyorsa "sıfır" puan verilmiştir. Çadır yerleşiminin aldığı toplam puan 99 üzerinden değerlendirilmiş ve aşağıdaki gibi gruplandırılmıştır;

- 0-20 puan ise "çok az riskli" çadır yerleşimi,
- 21-40 puan ise "az riskli" çadır yerleşimi,
- 41-60 puan ise "orta riskli" çadır yerleşimi,
- 61-80 puan ise "riskli" çadır yerleşimi,
- 81-99 puan ise "çok fazla riskli" çadır yerleşimi olarak tanımlanmıştır.

Tablo 14. Çadır yerleşimlerinin risk durumunu belirlemeye yönelik kriterlerin tanımları ve açıklamaları

Riskler	Tanımı
Drenaj kanalı kenarı	Çadır yerleşiminin drenaj kanalına olan uzaklığına göre puanlama yapılmıştır. Eğer çadır yerleşimi drenaj kanalı kenarında ise en yüksek, çocukların yürüyerek gidemeyeceği uzaklıkta ise sıfır puan verilmiştir.
Ana yol kenarı	Ana yol; çevredeki yolların kendisine açıldığı, trafik yoğunluğunun fazla olduğu yollardır. Çadır yerleşiminin ana yol kenarına olan uzaklığına göre puanlama yapılmıştır. Eğer çadır yerleşimi ana yol kenarının hemen yakınında ise en yüksek, çocukların yürüyerek gidemeyeceği uzaklıkta ise sıfır puan verilmiştir. Ana yoldan kasıt Seyhan ve Yüreğir'den Karataş'a, Tuzla'ya veya Yumurtalık ilçesine giden yollardır.
Tali yol kenarı	Tali yol; ana yola bağlanan ve trafik bakımından daha az yoğun olan yol anlamına gelmektedir. Çadır yerleşiminin tali yol kenarına olan uzaklığına göre puanlama yapılmıştır. Eğer çadır yerleşimi tali yol kenarının hemen yakınında ise en yüksek, çocukların yürüyerek gidemeyeceği uzaklıkta ise sıfır puan verilmiştir. Tali yollardan kasıt Adana Ovası'nda mahalleler arasındaki asfalt veya toprak yollardır.
Ana sulama kanalı kenarı	Adana Ovası'nda sulama amacıyla kullanılan büyük sulama kanalları mevcuttur. Bu kanallardan sular hızla akmaktadır ve kanallar insan boyundan daha yüksektir. Çadır yerleşiminin ana sulama kanalına olan uzaklığına göre puanlama yapılmıştır. Eğer çadır yerleşimi ana sulama kanalının hemen bitişiğinde ise en yüksek, çocukların yürüyerek gidemeyeceği uzaklıkta ise sıfır puan verilmiştir.
Nehir kenarı	Adana Ovası'nda iki büyük nehir bulunmaktadır; Ceyhan ve Seyhan. Çadır yerleşiminin bu nehirlerle olan uzaklığına göre puanlama yapılmıştır. Eğer çadır yerleşimi nehrin bitişiğinde ise en yüksek, çocukların yürüyerek gidemeyeceği uzaklıkta ise sıfır puan verilmiştir.
Deniz kenarı	Adana Ovası'nın güneyi Akdeniz'dir. Akdeniz'in ovaya çok uzun bir kıyısı mevcuttur. Özellikle Karataş ve Yumurtalık ilçeleri denize kıyısı olan ilçelerdir. Çadır yerleşiminin denize olan uzaklığına göre puanlama yapılmıştır. Eğer çadır yerleşimi deniz kenarının hemen yakınında ise en yüksek, çocukların yürüyerek gidemeyeceği uzaklıkta ise sıfır puan verilmiştir.
Çadır yerleşiminde çöpün varlığı	Çadır yerleşiminde çöplerin toplanmamasına en yüksek puan, her gün düzenli toplanması durumunda ise sıfır puan verilmiştir.
Sokak aydınlatmasının varlığı	Çadır yerleşiminde sokak aydınlatmasının olmaması, yerleşimin en yüksek riskli puanı, sürekli aydınlatmanın olması ise sıfır puanı almasıyla sonuçlanmıştır.
Doğal afet riski	Çadır yerleşiminin bulunduğu yerin yağmurdan etkilenmesi, sel, şiddetli rüzgar (hortum), yıldırım düşmesi gibi doğal afetlere açık olma durumuna göre puanlama yapılmıştır. Doğal afet riski yüksekse en yüksek, yoksa sıfır değerini almıştır.
Sürünge, kemirgen ve böcek varlığı	Çadır yerleşiminin bulunduğu yerde sürünge, kemirgen ve böcek durumunun varlığına göre puanlama yapılmıştır. Bunların varlığı en yüksek riskli puanın, hiç olmaması ise sıfır puanın alınmasına sebep olmuştur.
Diğer riskler	Yukarıda belirtilen konuların dışında çadır yerleşiminin, ovanın ortasında, yerleşim yerlerinden uzakta ve yalıtılmış olması, tali sulama kanalı kenarında olması, çevresinde bataklık, sanayi tesisi sıvı, toz veya gaz atıklarının olması gibi risklerin yer alma durumuna göre puanlama yapılmıştır.

Çadır yerleşimlerinin risk durumuna bakıldığında 59 yerleşimin tamamında sürüngen, kemirgen ve böcek varlığı ile çöp sorunu olduğu ve bunların sırasıyla 58 ve 50 yerleşim yerinde yüksek risk faktörü olduğu görülmektedir. Ayrıca sokak aydınlatmasının olmaması, çadır yerleşimlerinin drenaj kanalı, ana yol ve tali yol kenarında kuruluyor olması da, oldukça riskli yerleşimler olduğunu göstermektedir. Doğal afet risklerinden yağmurdan etkilenme, su basması, rüzgar etkisi gibi faktörler de hemen hemen bütün çadır yerleşimlerinde risk faktörü oluşturmaktadır (Tablo 15).

Tablo 15. Risk kriterlerine ve puanlarına göre çadır yerleşimi sayısı

Riskler	Risk puanlarına göre çadır yerleşimi sayısı									Toplam çadır yerleşimi sayısı
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Drenaj kanalı kenarı	-	-	-	-	-	1	1	-	28	30
Ana yol kenarı	1	-	2	1	-	1	6	1	22	34
Tali yol kenarı	-	-	1	2	-	-	3	-	31	37
Ana sulama kanalı kenarı	-	-	1	2	-	-	1	-	6	10
Nehir kenarı	-	-	1	-	-	1	-	-	1	3
Deniz kenarı	-	1	2	1	1	1	-	-	1	7
Çadır yerleşiminde çöpün var olması	-	1	-	2	-	1	3	2	50	59
Sokak aydınlatmasının olmaması	-	-	1	-	3	-	1	-	50	55
Doğal afet riski	-	1	2	4	5	2	3	2	22	41
Sürüngen, kemirgen ve böcek varlığı	-	-	-	-	-	-	1	-	58	59
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	5	5

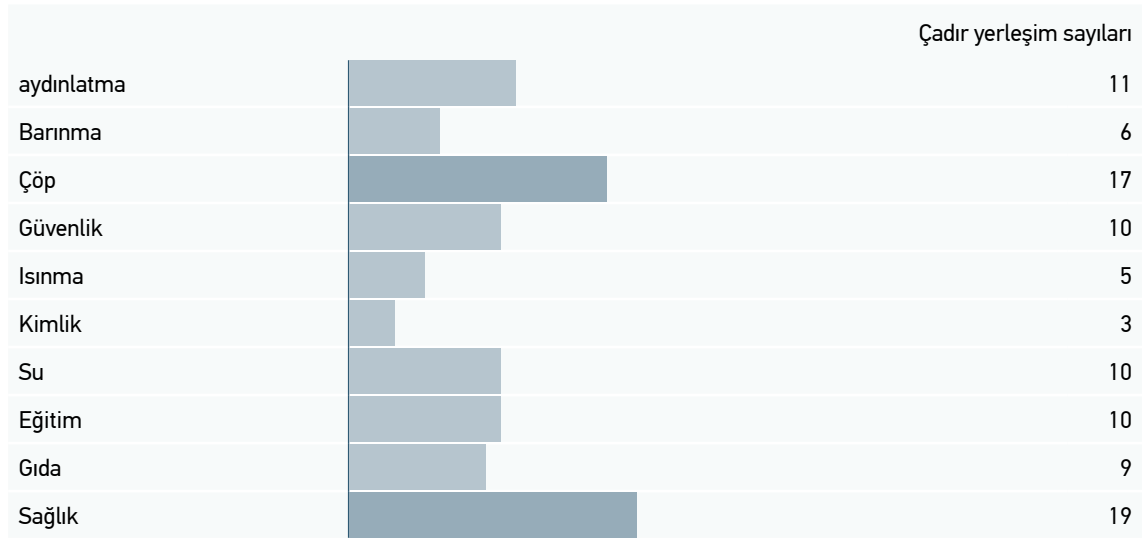
Çadır yerleşimlerinin risk gruplarına göre dağılımına bakıldığında ise 41 yerleşimin orta derece risk altında olduğu görülmektedir. 12 çadır yerleşimi az riskli, 6 çadır yerleşimi ise riskli konumdadır (Tablo 16).

Tablo 16. İlçelere ve risk gruplarına göre toplam çadır yerleşimi sayısı

Risk grupları	Karataş	Yüreğir	Yumurtalık	Seyhan	Toplam çadır yerleşimi sayısı
0-20 puan; çok az riskli çadır yerleşimi	0	0	0	0	0
21-40 puan; az riskli çadır yerleşimi	0	9	3	0	12
41-60 puan; orta riskli çadır yerleşimi	12	14	11	4	41
61-80 puan; riskli çadır yerleşimi	5	0	0	1	6
81-99 puan; çok fazla riskli çadır yerleşimi	0	0	0	0	0
Toplam çadır yerleşimi sayısı	17	23	14	4	59

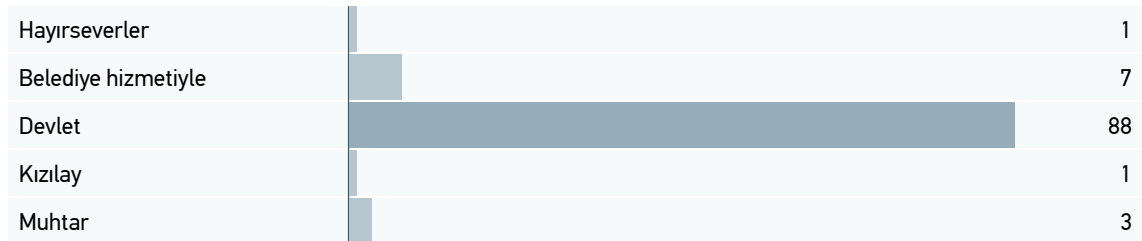
En sık dile getirilen sorunlara bakıldığında; çadır yerleşimlerinin yüzde 19'u sağlık sorununu birinci derecede, çöp sorununu ise ikinci derece sık dile getirmektedir (Grafik 12).

Grafik 12. Çadır yerleşimlerinde en sık dile getirilen sorunlar (sayı)

Çadır yerleşimlerinde sık dile getirilen sorunların çözümü, kamu kurumlarından beklenmektedir. Daha sonra belediyenin hizmetleriyle bu sorunların çözülebileceği ifade edilmiştir (Grafik 13).

Grafik 13. Dile getirilen sorunları çözecek kurum (%)

BÖLÜM 4

Mevsimlik

Gezici Tarım

İşçileri ve

Çocuklarının

Yaşam ve Çalışma

Ortamlarının

İyileştirilmesi

Mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çalışan veya ailesiyle birlikte yaşayan çocukları eğitim, sağlık, çocuk koruma gibi temel hizmetlere erişimde, yaşam ve çalışma ortamlarının iyileştirilmesinde sorunlar yaşamaktadırlar. Bu bölümde sorunların çözümüne yönelik genel öneriler aşağıdaki sorulara yanıt verecek şekilde yer almaktadır;

- a** Mevcut sorunlar ve temel ihtiyaç ve haklara dair tespit çalışmaları nasıl yapılmalıdır?
- b** Temel hizmetlerin sağlanmasına yönelik hangi kurum/kuruluş veya kişiler ne yapabilir?
- c** Rol ve sorumlulukları ile kapasite durumları nedir?
- d** Özellikle yenilikçi fikirler ve uygulamalar neler olabilir?
- e** Kurumlar arasında iş birliği, koordinasyon ya da iş bölümü için koşullar nasıl olmalıdır?
- f** Uygulamada hangi yöntemler ve ilkeler izlenmelidir?
- g** İzleme ve değerlendirme nasıl yapılmalıdır?
- h** Olası riskler nasıl bertaraf edilmelidir?

Mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarına yönelik yapılması gereken ilk çalışma mevsimlik gezici tarım işçilerinin il/ilçelerde yerleştikleri yerlerin belirlenmesi olan haritalama çalışmasıdır. İşçi gruplarının hangi aylarda hangi yerleşime çadır kurduklarının harita üzerine işaretlenmesiyle işe başlanmalıdır. Bunun ardından çadır yerleşiminde bulunan tüm hanehalklarına yönelik veriler derlenmelidir. Bu veriler; demografik bilgiler, bireylerin eğitim ve sağlık durumları, yaşam ortamı altyapı ve özellikle çocuklar için olası risk durumu, çalışma ortamındaki koşullar ve altyapı durumlarıdır. Buna ek olarak il/ilçelerde hangi ürünler için hangi aylarda çalışmanın yapıldığı, çalışma sürelerinin de belirlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bilinmektedir ki, mevsimlik tarım işçiliği çok dinamik bir süreçtir ve iklim faktörleri, ürün çeşitleri, tarımsal faaliyet çeşidi ve teknolojik altyapı gibi bu süreci etkileyen değişkenler mevcuttur. Bu nedenle temel hizmetlerin sunumu da dinamik ve esnek bir planlama yaklaşımıyla ele alınmalıdır. Bu süreçte kullanılması önerilen haritalama için bu raporun ekinde yer alan örneklerden yararlanılabilir. Ayrıca mevcut durum tespitine yönelik ekte yer alan formlar da kullanılabilir.

Yaşam ve Çalışma Ortamlarının İyileştirilmesi

Mevsimlik gezici tarım işçileri, çalışmak için geldikleri illerde, genellikle köy veya mahallelerin yakınlarında veya ovaların ortasında, bahçe, dere veya kanal yanına, tali ya da ana yol kenarına kendi imkanlarıyla kurulan çadır yerleşimlerinde yaşamaktadır. Bu yerleşim bölgelerinin elektrik, su, kanalizasyon, tuvalet, banyo, çamaşır yıkama yeri gibi altyapı imkanları ya bulunmamakta ya da kısıtlı durumdadır. Bu koşullardaki çadır yerleşimleri özellikle çocuklar için kanala düşme, derede boğulma, trafik kazaları gibi riskleri barındırmaktadır. Ayrıca buralarda yaşayan çocuk ve gençlerin boş zamanını geçirebileceği alan ve imkan bulunmamaktadır.

Çadır yerleşimleri yazın tozdan, yağmurlu yağdığında çamurdan, kuvvetli rüzgarlardan ve hatta yıldırım düşme riskinden dolayı orada yaşayanların hayatını olumsuz etkilemektedir. Bu yerler gece aydınlatması yetersiz olan, çöpleri düzenli toplanmayan, ilaçlama çalışması yapılmayan yerlerdir. Bu yerleşimlerde bulunan çadırlar genellikle tek oda olup; bütün aile üyeleri bu dar alanda aylarca konaklamaktadır. Bu durum özel hayatın mahremiyetini yok etmekte, özellikle çocuklar için riskli durumlar yaratmaktadır.

Çadır yerleşiminden çalışılacak alana ulaşım genellikle traktör, kamyon, kamyonet kasalarında veya istihap haddinden fazla işçiyi taşıyan minibüslerle sağlanmaktadır. Çalışma ortamı olan tarla ve bahçelerde başta tuvalet olmak üzere içme ve kullanma suyu, dinlenmek için gölgelik gibi temel ihtiyaçlar sağlanmamaktadır.

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşadıkları çadır yerleşimlerinin ve çalışma ortamlarının insanca yaşama uygun hale getirilerek, burada yaşayan ailelerin ve dolayısıyla çocuklarının yaşam kalitesinin yükseltilmesi hedeflenmelidir. Bu sayede özellikle çocukların karşılaşacakları olası riskler ortadan kaldırılarak, önleyici ve koruyucu tedbirlerle, çocuk haklarının teminine katkıda bulunulmalıdır.

Bu kapsamda aşağıda yaşam ve çalışma ortamına yönelik yapılacak uygulama önerileri, amaçları ve beklenen çıktılar detaylandırılarak verilmiştir.

Çadır Yerleşim Alanı Altyapısının İyileştirilmesi

- Elektrik altyapısı iyileştirilme çalışmalarıyla hanelere düzenli ve sürekli kesintisiz ve ucuz elektrik temin ederek yaşam kalitesini yükseltmek ve güvenlik, koruma, sağlık konusundaki riskleri azaltmak, sokak aydınlatmaları sağlanarak özellikle gece ortaya çıkabilecek risklerin bertaraf etmek.

Çadır yerleşimlerinde yaşayan ailelerin en azından günlük elektrik ihtiyaçlarını güneş enerjisinden yararlanarak karşılamak için elektrik üretme panellerini hanelerden alınacak belirli bir katkı payı karşılığında temin etmek. Güneş enerjisinden elektrik üreten panellerin kurulum ve basit onarımlarının yapılabilmesi için her çadır yerleşiminde en az üç gencin bu konuda beceri kazanmasını sağlamak.

Çadır yerleşimlerinde sokak aydınlatmalarını sağlamak için çadır sahibi hanelere belirli bir katkı payı karşılığında birer adet taşınabilir güneş enerjili kamp aydınlatması temin etmek.

Çadır yerleşim yerlerine ulusal elektrik ağından elektrik temin etmek amacıyla ilgili kurum ve elektrik dağıtım şirketi nezdinde girişimde bulunarak çadır alanlarına düzenli elektrik teminini sağlamak.

- Tuvalet, banyo ve çamaşır/bulaşık yıkama alanlarını katılımcı yöntemlerle tesis ederek, kanalizasyon altyapısını kurarak başta çocuklar olmak üzere çadır yerleşiminde bulunanların yaşam kalitesine katkı sağlamak, sağlık risklerini ortadan kaldırmak.

Çadır yerleşim alanlarında tuvalet, banyo ve bulaşık, çamaşır yıkama alanını taşınabilir, kolay kurulabilir ve gideri fosseptik çukuruna bağlı portatif bir model halinde hanelerin vereceği belirli bir katkı payıyla temin etmek ve kurulum, bakım ve kullanım hakkında hedef gruba eğitim vermek.

Tuvalet ve banyo, ayaklı lavabo ve evye zemininin betondan inşa etmek ve tuvalet taşı, ayaklı lavabo ve evyeyi çeşitli desteklerle temin etmek.

Tuvalet, banyo, çamaşır ve bulaşık suyu giderinin toplanacağı birer adet fosseptik çukurunu oluşturmak, kanalizasyonun bu çukura bağlamak ve yerleşim yeri zemininin iyileştirmek.

Çadırların ve Barınma Koşullarının İyileştirilmesi

- Çadır yerleşim alanlarındaki çadırları ve barınma koşullarını iyileştirilmeye yönelik çalışmalar ile hane içi mahremiyeti sağlayacak çözümler üretmek, aileleri ile aynı barınma alanında kalan tüm yaş ve cinsiyetteki çocukların ihmal ve istismarının önlenmesine katkı sağlamak.

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin uygun koşullarda konaklamalarını sağlayacak çadır modellerinin temini ve geliştirilmesi için dünyada ya da Türkiye’de benzer uygulamaları incelemek ve üniversiteler, teknoparklar, sosyal sorumluluk projeleri olan firmalarla görüşmeler gerçekleştirerek, çadır yerleşimlerinin bulunduğu ilin iklim koşullarına ve mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam kültürlerine ve ihtiyaçlarına uygun çadır modellerinin geliştirilmesi sürecini başlatmak. İlde bulunan tüm çadır yerleşimlerinde çadır iyileştirmesi çalışmalarının yaygınlaşması için kamu, özel sektör ve meslek örgütleri düzeyinde girişimde bulunmak.

Çadırların ısı, rüzgâr ve yağmura karşı dayanıklı hale getirilmesi ve çadır içi bölmelerin oluşturulması yoluyla, hane içi mahremiyeti sağlamak için, hanelerden belirli bir katkı payı alınarak çadır içlerinin zemin yalıtım, dış yalıtım ve ara bölümlendirme malzemeleri yoluyla iyileştirmek.

Çadır Yerleşim Alanında Risklerin Ortadan Kaldırılması

- Çadır yerleşim yerlerinin bulunduğu bölgelerde güvenlik ve korumaya ilişkin çeşitli önlemler alınarak özellikle çocuk koruma haklarını bertaraf etmek.

Çadır yerleşimini, özellikle çocukların güvenliğini sağlamak amacıyla, kafes tel ile çevirerek korumalı hale getirmek. Çadır yerleşimlerinin toz ve çamurdan arınması için zeminlerine çakıl sermek ve peyzaj uygulaması yapmak.

Ana yol veya tali yol kenarında bulunan çadır yerleşimlerinde, özellikle buradaki çocukları korumaya yönelik trafik güvenlik önlemleri almak için kasis yapmak, uyarı tabelaları koymak, yol kenarının kafes tellerle kapatılması için yerel yönetimler nezdinde girişimde bulunmak.

Çadır yerleşim alanlarında çocukların kaliteli zaman geçirebileceği güvenli sosyal mekan/alanlar yaratarak sosyalleşme ve oyun oynama imkanı yaratmak.

Özellikle çocuk ve gençlerin çadır yerleşim bölgesi yanında ya da yakınındaki su kanalları veya derelere düşme ya da buralara girdiklerinde boğulma, yaralanma, ölüm risklerini ortadan kaldırmak için çadır yerleşim yerinin kafes tel ile korumaya alınması veya kanal, dere veya nehir kenarlarının kafes tel ile çadır yerleşiminden yalıtılmasını sağlamak.

Çadır Yerleşim Alanı Çöp Toplama ve İlaçlama Hizmetlerinin Temini

- Çadır yerleşim yerlerinde çöplerin düzenli toplanması ve çevre ilaçlamasının düzenli yapılmasıyla sağlık risklerini ortadan kaldırmak.

Çadır yerleşimlerinde çöp toplama alanlarının yaratılması veya çöp konteynerlerinin konulması, çöplerin düzenli aralıklarla toplanması ve yerleşim bölgelerinin mevsimine uygun şekilde sürüngen, haşere ve sineklere karşı düzenli olarak ilaçlanması için yerel yönetimlerle iş birliği yapmak.

Çadır yerleşimlerinde çöp sorununun en aza indirilmesine yönelik; geri kazanım, kompos uygulaması gibi model uygulamalar için yerel yönetimler nezdinde girişim başlatmak.

Çalışma Ortamı Koşullarının İyileştirilmesi ve Risklerin Ortadan Kaldırılması

- Tarım işçilerinin çalışma ortamlarının insana yakışır hale getirilmesi için temel ihtiyaçları sağlamak ve iş güvenliği önlemlerini almak.

Çalışma ortamlarında sağlıklı içme ve kullanma suyunun sürekli, düzenli ve yeterli bir şekilde temin edilmesi için başta ziraat odaları olmak üzere; çiftçiler birliği, ihracatçılar birliği ve kamu kurumları nezdinde girişimde bulunmak.

Tarla veya bahçe sahiplerinin de katkılarıyla mevsimlik tarım işçilerinin kullanımına uygun model tuvaletleri ve işçilerin gün içerisinde dinlenebilecekleri gölgeliklerin inşasını sağlamak. Çalışma alanına ulaşım güvenliğinin temini için jandarma, trafik polisi, tarım araçları ile iş birliği yapmak ve denetimlerin arttırılmasını sağlamak.

İşçi sağlığı ve işçi güvenliğinin sağlanması için ilk yardım eğitiminin verilmesi, ilk yardım setinin ve iş güvenliği ekipmanlarının çalışılan tarla/bahçelerde bulunmasına yönelik çalışmalar yapılmak.

Yaşam ve Çalışma Ortamının İyileştirilmesi için Uygulama Yöntemleri ve Koşulları

- Faaliyetlerin uygulanacağı çadır yerleşimi yakınındaki mahalle muhtarı ve mahalle halkı ile uygulama konuları ve yöntemleri birlikte değerlendirilmeli, sosyal kabul ve sahiplenme sağlanmalıdır. Çadır yerleşimi ve yakındaki mahalle halkının sosyal kabulü olmadan herhangi bir faaliyetin uygulanması gerçekleştirilmemelidir.
- Kamu kurumlarının sorumluluk ve yetki alanına giren tüm faaliyetlerde, ilgili kamu kurumu ile sürekli iletişim halinde olarak, alan ziyaretlerine katılımları sağlanarak ve sıkça bilgilendirmek suretiyle sürece aktif olarak dahil olmaları sağlanmalıdır. Belirli nedenler ve koşullar sonucu, kamu kurum / kurumlarının dahil olmamaları durumunda faaliyet uygulanmamalıdır.
- Çadır yerleşimindeki altyapı çalışmalarının tespit, planlama ve uygulama süreçlerinde çadır alanında ikamet eden çadır yerleşim alanı lideri, tarım aracısı, kanaat önderleri sürece dahil edilmelidir. Uygulamalar veya modeller yerel kültüre uygun bir şekilde oluşturulmalıdır. Tüm uygulamalarda kadın ve çocukların aktif ve anlamlı katılımı sağlanmalıdır.
- Hanehalklarına sağlanacak aynı katkılar için mutlaka ön görüşme yapılarak katkı payı oranları birlikte belirlenmeli ve bu katkı payları belirlenen ödeme planlarına göre tahsis edilmelidir. Örneğin güneş enerjisinden elektrik üretme, taşınabilir tuvalet, çadır içi iyileştirme faaliyetleri katkı payı karşılığı yapılmalıdır.
- Faaliyetlerin uygulamasında yer alacak ekiplerde özellikle Kürtçe ve / veya Arapça konuşma ve anlama düzeyi iyi olan, iletişim becerileri güçlü kişiler yer almalıdır.
- Uygulama ekipleri ve paydaş kamu kurumu çalışanları birlikte ve koordinasyon içinde uygulamaların başından itibaren şeffaf ve hesapverebilir bir izleme ve değerlendirme sürecini yürütmelidir. Yerinde gözlem ve izleme ziyaretleri ile, tüm uygulamalar yakından takip edilerek raporlanmalı ve arşivlendirilmelidir.

© E. Emre Yaşkeçeli, Kalkınma Atölyesi, Ekim 2017, Adana

Okula giden çocuklar, gitmeyen çocuklara öğrendiklerini anlatıyor

Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarının Eğitime Katılımının ve Devamının Sağlanması

Mevsimlik gezici tarım işçiliği sürecine katılan ailelerin çocukları, çalışma veya başka nedenlerden dolayı eğitimlerine ya ara vermek zorunda kalmakta ya da hiç kayıt olamamaktadır. Çocuklar, çalışmak için gittikleri illerde veya ilçelerde ise, çoğunlukla eğitimlerine devam edememektedir. Mevsimlik gezici tarım işçilerine dair alan araştırmaları göstermiştir ki; çocuklar genellikle 12 yaşından sonra, ücretli çalışma sürecine katılmaktadır. Aileler çalışmayı ortakçı veya götürü ücretlendirme ile aldıklarında ise çocukların çalışma sürecine katılımı çok küçük yaşlara kadar düşmektedir.

Eğitime hiç katılmamış ya da eğitime devam etmeyen çocuklar, ebeveynleri ve yakınları tarlaya / bahçeye çalışmaya gittiklerinde, genellikle çadır yerleşiminde yalnız, kardeşleri ile veya bir yetişkinin gözetiminde ancak ebeveyn gözetiminden uzak, güvensiz ve riskli ortamda kalarak zaman geçirmektedir. Öte yandan ilkökul çağındaki 6-9 yaş grubu çocuklar, tarımsal işlerin hafiflediği dönemlerde ailelerine yardımcı olma-

ları amacıyla çalıştırılmaktadır. Bu küçük yaşta aileye yardım amaçlı çalışan çocukların, yakın zamanda tarım işçisi olma potansiyeli bulunmaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı, çocukların okula devam etmesinin sağlanması, çalışma riskini azaltma amacı da taşımaktadır.

Yukarıda belirtilen hedef gruptan; 6-9 yaş grubunda bulunan çocukların eğitim sürecine katılmaları ve devamın sağlanması için sürdürülebilir ve tekrarlanabilir modeller yaratmak, çocukların işten el çektilirilmesine veya iş yaşamına katılmamasına katkıda bulunmak için zaruridir. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin bulunduğu illerde eğitim hizmetinin bu çocuklar için sunulmasına yönelik çeşitli program ve projeler geliştirilmelidir. Çadır yerleşimlerdeki mevsimlik gezici tarım işçileri ailelerin okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise çağında olan çocuklarının eğitime erişiminin, devamının ve eğitim hakkının sağlanması ile çocukların yakın gelecekte mevsimlik tarım işlerinde çalışmanın önlenmesi hedeflemelidir. Bu kapsamda aşağıda çocukların eğitime katılımının ve devamının sağlanmasına yönelik yapılacak uygulama önerileri, amaçları ve beklenen çıktılar detaylandırılarak verilmiştir.

Eğitime Erişimin Sağlanması

- Çadır yerleşim yerlerinde eğitim kurumlarının ve araç-gereçlerinin temini ile eğitim hakkını sağlamak.

Çadır yerleşiminin bulunduğu yere özellikle okul öncesi ve ilkokul seviyesinde çocukların eğitim ve öğretim alabilecekleri prefabrik / konteyner okullar veya sınıflar oluşturmak veya taşınabilir sistemle çocukları yakın okullara taşımak.

Çocuklara eğitim araç-gereçleri ve kırtasiye malzemesi (kalem, silgi, kalemıraş, defter) temin edilerek, eğitime devam ve okuldaki başarılarına katkı sağlamak.

Eğitime Devamın ve İşten El Çektirmenin Sağlanması

- Eğitim sürecinde uygun koşulları temin ederek, çadır yerleşim bölgelerinden çocukların eğitimi devamını arttırmak.

Çadır yerleşimlerinden çocukların okula gidiş ve gelişlerinin güvenli bir şekilde olmasını sağlamak,

Eğer çocuklar çadır yerleşiminden uzak bir yerdeki okulda eğitime devam edeceklerse, çocukların güvenli bir şekilde okula gidip gelmeleri için ulaşım planlaması yapmak,

Eğitim / öğretimin tam gün olması ile çocukları çalışma hayatından uzaklaştırmak ve çocukların çadır alanlarında güvensiz ve korunmasız bir şekilde kalmasının önüne geçmek,

Çocuklara okulda verilecek sıcak öğle yemeği ile düzenli beslenmeye ve böylece çocukların gelişimine katkıda bulunmak, ayrıca dağıtılacak öğle yemeğinin hazırlanması kapsamında yerel istihdam alanı yaratmak, öğle yemeği dağıtımı için çadır yemekhane veya başka uygun çözümler geliştirmek,

Çocukları eğitime katılan ailelere aylık olarak verilecek temel besin kolileri ile eğitime devamı teşvik etmek.

Çocukların Eğitime Katılım ve Devamının Sağlanması için Uygulama Yöntemleri ve Koşulları

- Eğitime katılım ve devamın sağlanmasıyla ilgili tüm faaliyetler İl / İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü öncülüğünde ve iş birliğinde uygulanmalıdır. Ayrıca valilik ve kaymakamlıkları da ilgilendirdiğinden bu konuda öncü olmaları sağlanmalıdır. Bütün faaliyetlerde ilgili kamu kurumu sürecin her aşamasına dahil edilmelidir.
- Eğitime yönelik hizmetlerin verileceği mahalle sakinleri ile görüşmeler yapılarak faaliyetin sosyal kabulü için girişimde bulunulmalıdır. Çadır yerleşimi lideri, tarım aracısı, çadır yerleşimlerinin ileri gelenleri ile birlikte planlama yapılmalıdır.
- İhtiyaç duyulması halinde, çadır yerleşimlere prefabrik / konteyner okul / derslik veya yakın yerleşimdeki okullara ek derslik inşası, yörenin ihtiyacına ve kapasiteye uygun yapılmalıdır. Teknik analiz amaçlı fizibilite ve okul alanının zemin analizi çalışması için kamu kurumlarıyla iş birliği yapılmalıdır. Prefabrik ve / veya konteyner okul örnekleri yerinde incelenerek ve uzun süreli kullanıma elverişli modeller kamu kurumlarıyla birlikte belirlenmelidir.
- Ailelere çocukların başlayacağı veya devam edeceği eğitim sistemi ile ilgili bilgilendirme yapılmalıdır.
- Eğitime kayıtlı olmayan veya devam etmeyen çocuklar tespit edilmeli ve çocukların eğitime katılımı ve devamlılığı için aileler ile yüz yüze görüşmeler yapılmalı, ailelere yönelik ikna çalışmaları yürütülmelidir.
- Taşınmalı eğitim için iki seçenek üzerinde durulmalıdır;
 - Ücretli okul servisleri ile anlaşma yapılarak yerleşim bölgesinden okullara gidecek çocuk sayısına göre araç sayısı belirlenmeli ve servis ücretleri kaymakamlıklarca sağlanmalıdır.
 - Milli Eğitim Bakanlığı'nın, bu çadır yerleşim yerlerine yönelik ücretsiz taşınmalı eğitim sağlaması konusunda girişimde bulunmalıdır.
- Çocuklar için hazırlanacak sıcak yemek için malzemeler yerel kaynaklarla ve personel hizmetleri için yerel halkın istihdamı ile sağlanmalıdır.
- Bu çocukların eğitimleri için görevlendirilecek öğretmenlere hedef kitlenin ihtiyaçları, profilleri, koşullarına yönelik oryantasyon eğitimi verilmeli ve destek sağlanmalıdır.
- Faaliyetlerin uygulamasında yer alacak ekiplerde özellikle Kürtçe ve / veya Arapça konuşma ve anlama düzeyi iyi olan, iletişim becerileri güçlü uzmanlar yer almalıdır.
- Uygulama ekipleri ve paydaş kamu kurumu çalışanlarıyla birlikte ve koordinasyon içinde uygulamaların başından itibaren şeffaf ve hesapverebilir bir izleme ve değerlendirme sürecini yürütmelidir. Yerinde gözlem ve izleme ziyaretleri ile tüm uygulamalar yakından takip ederek raporlanmalı ve arşivlendirilmelidir.

© Cemre Yaşkeçeli, Kalkınma Atölyesi, Ekim 2017, Adana

Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarına Yönelik Sağlık ve Çocuk Koruma Çalışmaları

Mevsimlik gezici tarım işçileri toplumun en yoksul kesimini oluşturmaktadır. Geçimlerini sağlamak için sürekli gezmek ve geçici olarak iş bulmak durumunda olan bu aileler, çocuklarının sağlık taramaları ve aşılarını tam olarak yaptıramamakta, yeterli, düzenli ve dengeli beslenmelerini sağlayamamakta, koruyucu sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamamaktadırlar. Ayrıca engelli çocuklar için rehabilitasyon veya eğitim gibi hizmetlere erişim imkanı bulunmamaktadır. Yaşanılan çadır yerleşimlerinde böcek ısırması, akrep sokması, hijyenik olmayan ortamın etkileri en çok çocukları etkilemektedir. Bu hanelerde sağlık hizmetlerine erişim yetersizdir ve genellikle birinci basamak sağlık hizmetlerinden yararlanılmaktadır.

Amaç, mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarının sağlık imkânlarına erişimlerinin insan haklarına uygun hale getirilmesi ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesine katkıda bulunmaktır. Bu kapsamda aşağıda çocuklarının sağlık ve koruma haklarına yönelik yapılacak uygulama önerileri, amaçları ve beklenen çıktılar detaylandırılarak verilmiştir.

Sağlık Hizmetlerine Erişimin Sağlanması

- Çadır yerleşim yerlerinde yaşayanların koruyucu sağlık hizmetlerine düzenli erişiminin sağlanması

Çadır yerleşim alanlarına yakın sağlık hizmeti alabilecek Aile Sağlık Merkezi (ASM) veya sağlık evlerinin bulunmaması, Suriyeli göçmen mevsimlik tarım işçileri ve çocuklarının çalışmaya geldikleri ilden farklı şehirlerde kayıtlı olmaları sonucu sağlık hizmetini yeterince alamamaları, mevsimlik gezici tarım işçisi hanelerin çok sık yer değiştirdikleri için sağlık hizmetinden tam olarak ve sürekli faydalanamamaları, çadır yerleşim alanlarının genellikle taşımalı servis yapan araçların geçmediği veya sağlık kurumlarına ulaşım için araç ihtiyacının olduğu bölgelerde olması, işçilerin çalışma saatleri ile sağlık çalışanlarının çalışma saatlerinin çakışmasından dolayı sağlık hizmetlerinin ancak barınma bölgelerinde yapılabilmesi veya müdahalenin yetersiz kalması, işçilerin gittikleri çalışma ortamlarına herhangi bir sağlık hizmeti-

nin götürülememesi nedeniyle, Toplum Sağlığı Merkezleri'ne çadır yerleşimlerine ziyaret, tespit, denetim ve uygulama için kullanacakları gezici sağlık araçlarını temin etmek.

Suriyeli göçmen mevsimlik tarım işçilerinin sağlık hizmeti sürecinde yaşadıkları lisan bilmeme kaynaklı iletişim problemlerini bertaraf için Toplum Sağlığı Merkezleri'nde gezici sağlık personeli kadrosunun mümkünse Arapça ve / veya Kürtçe bilen uzmanlardan oluşturulması için girişimde bulunmak.

Sağlık Hizmetlerinin Sunumu

- Çadır yerleşim yerlerinde yaşayanların sağlık taramalarının, aşılarının takiplerinin yapılması, koruyucu sağlık tedbirlerinin alınması.

Gezici sağlık ekiplerinin mevsimlik gezici tarım işçilerini ve çocuklarını düzenli olarak genel sağlık taramasından geçirmesini sağlamak. Gerekli görülen durumlarda kişilerin ikinci ya da üçüncü basamak sağlık hizmetlerine yönlendirilmesi için planlama çalışması yapmak. Çocukların sağlık durumlarını kayıt sistemi üzerinden takip etmek.

Aşısı olmayan veya eksik olan bebek ve çocukların aşılarının yapılması için tespit yapmak, aşıların tamamlanması için planlama çalışmasını günlük, aylık olarak hazırlamak ve bu plana göre aşılama çalışmasını zamanında gerçekleştirmek. Aşı kartlarının ailelere dağıtılmasını sağlamak. Kartları Suriyeli göçmenlere Arapça olarak dağıtmak.

Çocukların kullanımı için sinek / böcek ısırmasına ve yazın güneş yanıklarına karşı koruyucu losyon vermek, böcek ısırması, sivrisinek sokması ve üst solunum yolları hastalıklarına karşı gerekli önlemleri almak.

Çadır alanlarının her iki ayda bir düzenli olarak gezici sağlık araçları tarafından; çöp, su kalitesi, sanitasyon gibi konularda ve çevresel olarak su ve katı atık durumunun denetlenmesi için ziyaret edilmesini sağlamak.

Engelli çocukların tespit edilmesi, rehabilitasyon merkezinde eğitim alması ve bu çocuklara gerekli araç desteği verilmesi için girişimlerde bulunmak.

Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarına Yönelik Sağlık ve Çocuk Koruma Uygulama Yöntemleri ve Koşulları

- Sağlık hizmetleri faaliyetleri İl Sağlık Müdürlüğü ile İlçe Sağlık Müdürlüğü'nün onayı, isteği ve sahiplenmesi olmadan uygulanmamalıdır. Çadır yerleşimlerdeki tarım işçileri ve onların çocuklarına verilecek sağlık hizmetlerinin planlı ve içermeci olması için müdürlükle birlikte ihtiyaçlar tespit edilmeli, kapsamlı bir uygulama planı çıkarılmalı ve buna bağlı olarak operasyonun sistematik olarak gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.
- Gezici sağlık ekiplerinin çalışmaya başlamasından önce, çadır yerleşimleri ziyaret edilerek mevcut durum haritası hazırlanmalıdır. Çadır yerleşimlerinde bulunan kişi, cinsiyet ve yaşa dair veri tabanı oluş-

turulmalıdır. Ayrıca sağlık hizmetlerine dair mevcut veri tabanı bu kapsamda kullanılmalı, böylelikle çocukların aşı durumları ve genel sağlık taramasından geçenler takip edilmelidir.

- Sağlık taraması için hazırlanan günlük, aylık ve yıllık planlar çadır yerleşimlerine ve özellikle tarım araçlarına bildirilmeli, gerçekleştirilecek ziyaretler, çadır yerleşim yerlerinde yaşayan insanlarla yakın iletişim halinde planlanmalıdır.
- Arapça ve Kürtçe bilen personel ve uzmanların yer aldığı gezici sağlık ekiplerinin tam kadro ve mümkün olduğunca her hafta sahada olması sağlanmalıdır.
- Sağlık hizmetlerinde görev alacak olan doktor, hemşire, sağlık elemanlarının çadır yerleşimlerinde karşılaşacağı çalışma koşulları dikkate alınmalı, personelin özellikle tuvalet ihtiyacının karşılanması için alanda kullanılabilecek uygun mekânlar tasarlanmalıdır. Ayrıca personele psiko-sosyal süpervizyon verilmelidir.
- Özellikle tarama ve aşılama gibi uygulamalar, çadır yerleşimlerinde yaşayanların büyük bir kısmının gündüzleri çalışma ortamında bulunmaları durumu dikkate alınarak planlanmalıdır.
- Engelli çocukların eğitimlerinin rehabilitasyon merkezinde verilmesi durumunda, eğitime adaptasyonların sağlanması maksadıyla, merkeze yapacakları ilk ziyaretin aile üyelerinden biri ile olması sağlanmalıdır.
- İl Sağlık Müdürlüğü'ne araç, malzeme, insan kaynağı desteği verilmelidir.

Faaliyetlerde İzleme Değerlendirme Çalışması Nasıl Yapılmalıdır?

- Uygulamaların yapıldığı çadır bölgelerinde, faaliyetlerin tüm süreçleri, ekipler tarafından yerinde gözlem, saha ziyaretleri ve yararlanıcılar ile sürekli iletişim halinde izlenmeli, haftalık, aylık ve altı aylık raporlarla belgelendirilmeli ve oluşturulan araçlar ve belirlenen yöntemlerle değerlendirilmelidir.
- Faaliyetlerin izleme-değerlendirmesi, başlangıçta oluşturulan detaylı çalışma takvimi ve öngörülen hedefler ve çıktılar doğrultusunda gerçekleştirilmelidir.
- İki ayda bir, ilgili paydaşların katılımıyla düzenlenen toplantılarda, izleme sonuçları ve bulgular paylaşılmalı ve değerlendirilmelidir.
- İzlemede gerçekleştirilen faaliyetler, değerlendirmede ise ortaya çıkan değişim üzerinde durulmalı, risk analizleri ve planları da yapılarak gerekirse faaliyetlerde değişiklikler yapılmalıdır.
- İzleme çalışmaları, her bir faaliyet için hazırlanacak göstergelere göre geliştirilen uygun araçlarla sağlanmalıdır.

Faaliyetlerin Uygulamaya Geçirilmesi için Ekip Önerisi

Faaliyetler, ilin özelliğine göre bir koordinatör, saha uzmanları ve yardımcıları olmak üzere tam zamanlı çalışacak bir ekip ile gerçekleştirilmelidir. Ayrıca ilde bulunan üniversitelerdeki ilgili uzman akademisyenlerden danışmanlık desteği alınabilir. Gerekliği durumlarda kısa süreli elemanlar da istihdam edilebilir.

Koordinatör rol ve sorumlulukları

- Faaliyetlerin uygulanmasından birinci derecede sorumludur. Amaçlanan çıktılara zamanında ve en yüksek kalitede ulaşılması için çalışır. Görev tanımları ve iş bölümüne göre ekibe liderlik yapar ve süpervizyon desteği sağlar.
- Faaliyetlerin detaylı çalışma planını oluşturur, planın uygulanmasından ve faaliyetlerin gerçekleşme, risk ve sonuç izlemesinden sorumludur.
- İldeki Valilikle veya ilgili kurumlar ve kişiler ile doğrudan iletişim ve ilişki kurar, görüşmeler yapılmasını sağlar ve görüşmeleri yürütür, tüm paydaşlarla koordinasyon ve değerlendirme toplantılarını planlar ve yürütür.
- Faaliyetlerin bütçesinin zamanında, yeterli, dengeli ve uygun kullanımından, kayıtların doğru ve hesap-verilebilir bir formatta tutulmasından ve bütçenin raporlandırılmasından sorumludur.
- Aylık, dönemlik ve final faaliyet raporlarını hazırlar, ilgili makama sunar.

Danışman rol ve sorumlulukları

- Faaliyet planlama ve alan çalışmalarının tasarımı, yürütülmesi ve izlenmesi konularında teknik destek ve katkı verir, kapasiteyi geliştirir, katılım sağlar, uygulamaların sonuçlarını değerlendirir,
- Gerekliğinde kamu kurumlarıyla düzenlenen görüşmelere katılır, saha ziyaretlerinde bulunur,
- Faaliyet sonuçlarının, alan bulgularının veya raporlarının farklı platformlarda sunumunu yapar.

Saha uzmanları rol ve sorumlulukları

- Faaliyetlerin amacı ve çıktıları doğrultusunda alanda uygulanmasından sorumludur.
- Faaliyetin hedef grubuyla doğrudan ilişki kurar; tespit, bilgi toplama, ikna, planlama, dağıtım, uygulama ve izleme çalışmalarını gerçekleştirir, saha ziyaretlerini ve haritalama çalışmalarını yürütür,
- Koordinatörün yönlendirmesiyle yerel kurumlarla veya kuruluşlarla iletişim kurar ve paydaşların süreç katılımını sağlar,
- Faaliyetler kapsamında hedef gruba yönelik sağlık, mekan kullanımı, mesleki kapasite gibi uygulamalı eğitimleri gerçekleştirir,
- Faaliyetler kapsamında ihtiyaç duyulacak alım-satım çalışmaları için piyasa araştırması dahil ön hazırlıkları yürütür, ihale süreçlerine içerik desteği sağlar,
- Koordinatöre sunulmak üzere saha ziyareti, aylık ve dönemlik faaliyet raporları hazırlar.

Faaliyetlerde Olası Riskler ve Çözümler

- İyileştirme yapılacak çadır yerleşim alanlarında tarımsal üretim, hava koşulları, siyasal gelişmeler ve iklimle bağlı nüfus artışı veya azalışının gerçekleşmesi. Böyle bir durum, esnek, adapte edilebilir bir planlama ve bütçe anlayışıyla çözülmeye çalışılmalıdır. Çadır yerleşimlerinde nüfus artışının olması durumunda ise insan kaynaklarında değişiklik önerisinde bulunarak buna uygun yeni bir planlama yapılmalıdır.
- Çadır yerleşiminin yakın çevresinde yer alan mahallerde yaşayanların uygulanan iyileştirme çalışmasından rahatsızlık duyması. Çadır yerleşimlerinde yaşayanların bulundukları yerde sürekli veya uzun süre yaşamaya başlamaları, yani kalıcı olma olasılığı yakın çevre mahalle sakinlerinde kaygı yaratabilmektedir. Çadır yerleşimlerine yönelik, özellikle altyapı çalışmaları bu kaygıyı daha da artırabilir. Bu nedenle faaliyetler başlamadan önce çadır yerleşimi yakınlarındaki mahalle sakinleri ile iletişim ve ilişki kurularak, sürece dahil edilmeleri sağlanmalı ve onlarca kabul gören faaliyetler öncelikli olarak gerçekleştirilmelidir. Ayrıca, faaliyetlerin kamu kurumlarının desteği, koordinasyonu ve bilgisi dahilinde uygulanması temel bir prensip olarak kabul edilmelidir.
- Yerel yönetimler tarafından çadır yerleşimlerine yapılacak yatırımların, Suriyeli göçmenleri de kapsamından dolayı, yerel düzeyde kaygıya yol açması. Bilinmektedir ki; Suriyeli göçmenlere yapılan insani yardım ve diğer uygulamalar hakkında yerel düzeyde yeterince bilgilendirmenin yapılmaması, zaman zaman tanıtımın aşırıya kaçması ve medyada çıkan yanıltıcı, yanlış haberler ve bilgiler, Suriyelilere Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından daha fazla destek verildiği algısına yol açmaktadır. Bundan dolayı yerel yönetimler, Suriyeli göçmenlere yapılan bu yardımların kendi seçmen tabanlarında rahatsızlık yarattığı kaygısını taşımaktadırlar. Bunu önlemek için, faaliyetlerin hedef kitlesi olan mevsimlik tarım işçilerine, vatandaşlık ayırımı yapmadan gerçekleştirildiği vurgusu yapılmalıdır ve bütün uygulamalar buna göre gerçekleştirilmelidir.
- Uygulanacak faaliyetlerin etkili olması, işe yaraması için katılım payı ödeyerek dahil olma koşulunun faaliyetlere katılım için öngörülen hedefe ulaşamaması riskini taşıması. Acil ve afet durumları dışında faaliyetlerde ücretsiz, karşılıksız sunulan veya dağıtılan mal ve hizmetlerin etkililiği genellikle zayıf, bazen de yetersiz olmaktadır. Ayrıca bu kapsamda dağıtımı yapılan ürünlerin bir kısmı kullanılmamakta veya satılmaktadır. Bunun engellemek için hedef grupla beraber belirlenen, kabul görececek oranda bir katkı payı talep edilmelidir. Katkı payının sağlanacak mal ve hizmet fiyatından düşülerek temin edilmesi öngörülmelidir.
- Tüm iyileştirme, hizmet sunum ve koruma çalışmaları için yerel yönetimlere yönelik yapılacak savunuculuk faaliyetlerinin etkisinin zayıf olması veya etki yaratmaması. Faaliyet uygulamalarının yaygınlaştırılması, sürdürülebilirliği ve model / sistem haline gelmesi için, çadır yerleşimlerine yönelik faaliyetlerin bir kısmı savunuculuk faaliyetlerini de içermektedir. Savunu süreci diyalog, iş birliği, koordinasyon ve sürdürülebilir ilişkiyi gerektirmektedir. Bu nedenle sonuca ulaşmak zaman gerektirmekte, etkinin istenilen düzeyde olmaması riskini içermektedir. Bu nedenle faaliyetlerin planlama aşamasından itibaren ilgili yerel yönetimin paydaş, katılımcı veya uygulayıcı kuruluş olarak sürece aktif ve anlamlı katılımı için girişimde bulunulmalıdır.

EKLER

Ek-1**Adana Ovası'nda Mevsimlik Tarım İşçiliği Tarihsel Süreci Bilgi Derleme Formu**

Yıl	
Program veya projeyi uygulayan kurumlar	
Uygulanan program ve proje	
Tema	
Program veya proje hakkında kısa bilgi	
Sonuçlar	
Diğer bilgiler	

Ek-2

Adana Ovası'nda Çalışan ve Yaşayan Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri ve Onların Çocuklarına Yönelik Aktör Veri Derleme Formu

Kurumun adı	:
Statüsü	:
Kurumun adresi	:
Telefonu	:
Kurumun web sitesi	:
E-mail adresi	:
Görüşülen kurum temsilcisi	:
Pozisyonu	:
Kurum temsilcisinin iletişim adresi	:
Kaç yıldır meslekte görev aldığı	:
Kaç yıldır kurumda görev aldığı	:
Kurumun kuruluş tarihi	:
Kaç yıldır aktif çalışıyor	:

1 Kurum hakkında kısa bir bilgi

Tarihçesi,

Neden Adana'da olduğu,

Çalışmalarını ilgilendiren mevzuat , üye/çalışan sayısı, çalışma alanı ve hedef kitlesi, finansal kaynakları, bütçe durumu.

2 Kurumun vizyon, misyon ve temel amaçları nelerdir?

Bu amaçlar kapsamında mevsimlik gezici tarım işçileri, onların çocuklarına yönelik eğitim, sağlık, çocuk koruma, yaşama ve çalışma ortamına yönelik amaçları, çalışmaları veya hedefleri var mıdır?

Varsa bunlar nelerdir?

Detaylı açıklama yapılmalı. Yoksa neden bu alanda çalışmıyor?

3 Kurumun mevsimlik gezici tarım işçilerine, onların çalışan veya çalışmayan çocuklarına yönelik gerçekleştirmiş olduğu her türlü faaliyetler nelerdir?

Bu faaliyetlerden elde ettikleri sonuçlar, başarılar, başarısızlıklar nelerdir?

Faaliyetlerini nerelerde uygulamışlardır?

Hedef kitlesi doğrudan kimlerden oluşmaktadır?

Şu anda yapılan faaliyetler ve programlar nelerdir?

- 4** Kurumun geleceği dair mevsimlik gezici tarım işlerindeki aileler ve çocuklara yönelik herhangi bir çalışma yapmayı planlayıp planlamadığına dair veriler, bilgiler derlenecek.
- 5** Kurumun mevsimlik gezici tarım işçilerine, onların çocuklarına yönelik faaliyet gerçekleştirme insan kaynakları, finansal olanakları, potansiyeli nedir?
- 6** Kurum Adana Ovası'nda çalışan ve mahallelerde, çadırlarda yaşayan tarım işçisi aileler ve çocuklar konusunda ne düşünüyor?
- 7** Kurumun yayınları nelerdir, mevsimlik tarım işçiliği ve tarımda çocuk işçiliği ile ilgili ellerinde kaynaklar (kendi ya da başka kurum/kuruluş/akademinin) bulunuyor mu? (kitap, broşür, fotoğraf, faaliyet raporu vs.)
- 8** Adana'da bulunan mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili çalışmalar yürüten ya da konu üzerine araştırmalar yapan kurum, kuruluş, STK veya gerçek kişiler ile iş birliği, iletişimi veya etkileşimi var mı? Var ise iletişime geçilmesi gereken veya geçilebilecek diğer kurumlar, kişiler hangileridir?

GÖRÜŞMECİNİN KURUM VE KİŞİLERLE İLGİLİ NOTLARI

[illegible]

Ek-3

Adana Ovası'nda Bulunan Çadır Yerleşimleri Mevcut Durum Tespit Formu

1 Temel veriler

- 1.1 İlçe Adı :
- 1.2 Mahalle adı :
- 1.3 Yerleşim adı :
- 1.4 Yerleşim yeri numarası :
- 1.5 En yakın mahalleye uzaklığı : (km)
- 1.6 İlçeye uzaklığı : (km)
- 1.7 İle uzaklığı : (km)
- 1.8 Bağlı olduğu aile hekimliği :

EĞİTİM DURUMU

2 Adana Ovası'nda yaşayan mevsimlik gezici tarım işçilerinin 18 yaş altı çocukların yerleşim yerlerine göre tespit edilmesi.

Not: Büyük çadır yerleşimlerinde yaş gruplarının tahmin edilememesi durumunda aşağıdaki tablo kullanılacaktır. Çadır yerleşiminin farklı yerlerinden rastgele alınacak örnek çadırlardaki çocuk sayıları yaş grubuna göre belirlenecek, ortalaması toplam çadır sayısı ile çarpılacaktır.

2.1 Suriyeli çocukların durum tablosu

Yerleşim yerindeki örnekleme dahil çadırlar	Yaş gruplarına göre tahmini çocuk sayısı							
	1) 0-5 yaş		2) 6-9 yaş		3) 10-13 yaş		4) 14-18 yaş	
	1.1) K	1.2) E	2.1) K	2.2) E	3.1) K	3.2) E	4.1) K	4.2) E
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								
Toplam								
Ortalama (toplam/10)								
GENEL TOPLAM								

Genel toplamı bulmak için; Ortalama x toplam çadır sayısı

2.2 Türkiyeli çocukların durumu tablosu

Yerleşim yerindeki örnekleme dahil çadırlar	Yaş gruplarına göre tahmini çocuk sayısı							
	2.2.1) 0-5 yaş		2.2.2) 6-9 yaş		2.2.3) 10-13 yaş		2.2.4) 14-18 yaş	
	2.2.1.1)K	2.2.1.2)E	2.2.2.1)K	2.2.2.2)E	2.2.3.1)K	2.2.3.2)E	2.2.4.1)K	2.2.4.2)E
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								
Toplam								
Ortalama (toplam/10)								
GENEL TOPLAM								

3 Çadır yerleşiminin yıl içerisindeki nüfus değişim durumu

- 3.1 Artıyor (....)
- 3.2 Azalıyor (....)
- 3.3 Sabit kalıyor (....)
- 3.4 Yıl içerisinde ürüne göre değişiyor (....)

4 Çocukların eğitim olanakları

Not: Çadır grubunda okul tipine göre gidenlerin sayısı yazılacak.

	4.1 İlkokul	4.2 Ortaokul	4.3 Lise	4.4 GEM
Suriyeli				
Türkiyeli				
Toplam				

5 Taşımalı eğitim durumu mevcudiyeti

Not: Var ise 1, yok ise 0 yazılacak.

	5.1. Taşımalı okul servisi	5.2. Yaya	5.3. Diğer (belirtiniz)
Suriyeli			
Türkiyeli			

6 Taşımalı okul servisi varsa; hangi okula taşıyor?

Not: Okul adı yazılacak.

6.1 ilkokuluna.

6.2 ortaokuluna.

6.3 lisesine

ÇADIR YERLEŞİMİ VE ÇALIŞMA ORTAMI MEVCUT DURUMU

7. Çadır yerleşiminde nüfus verileri (Çadır sayısı, hanehalkı sayısı, nüfus durumu)

Not: Sayı yazılacak.

	7.1. Toplam çadır sayısı	7.1.2 Toplam hanehalkı sayısı	7.1.3 Toplam kadın nüfus	7.1.4 Toplam erkek nüfus
Suriyeli Göçmen				
T.C. Vatandaşı				
Toplam				

8 Çadır yerleşimindeki anadil durumu

Not: Çadır yerleşiminde birden fazla dil konuşuluyor olabilir. Kaç dil konuşuluyorsa tamamı işaretlenecek ve oranlanacak.

8.1 Arapça (%...)

8.2 Kürtçe (%...)

8.3 Türkçe (%...)

8.4 Diğer (%...)

9 Çadır yerleşimindeki çadırların imal edildiği malzeme

Not: Dağılımı yüzde olarak belirtin.

- 9.1 Branda çadır (%...)
- 9.2 Naylon çadır (%...)
- 9.3 Bez çadır (%...)
- 9.4 Konteyner (%...)
- 9.5 Diğer (belirtiniz) (%...)

10 Çadır yerleşiminde içme ve kullanma suyu olanakları.

Not: Birden fazla yanıt olabilir. En fazla kullanılan iki kaynak yazılacak.

İçme ve kullanma suyu kaynakları	10.1. İçme suyu	10.2. Kullanma suyu
1. Keson kuyu suyu		
2. Kanal suyu		
3. Tulumba suyu		
4. Şebeke suyu		
5. Tanker suyu		
6. Diğer		

11 Çadır yerleşiminin elektrik durumu

- 11.1 Elektrik hiç yok (....)
- 11.2 Elektrik kısmen var (....)
- 11.3 Elektrik sürekli var (....)

12 Şebeke dışında elektrik temini var mı ?

- 12.1 Yok (....)
- 12.2 Varsa hane sayısı (güneş paneli kullanan hane sayısı) (....)

13 Elektrik bedelini kim ödüyor?

Not: Birden fazla yanıt olabilir.

- 13.1 Çadır alanına gelen elektrik toplam tutarının çadır/aile/hanehalkına bölünmesiyle (....)
- 13.2 Hanehalkı kendisine ait faturayı kendisi ödüyor (....)
- 13.3 Tarım aracısı işçi adına ödüyor, işçiden almıyor (....)
- 13.4 Tarla/bahçe sahibi ödüyor, işçiden almıyor (....)
- 13.5 Tarım aracısı/tarla/bahçe sahibi ödüyor, işçinin ücretinden kesiyor. (....)
- 13.6 Kaçak olarak kullanılıyor (....)
- 13.7 Diğer (lütfen belirtiniz) (....)

14 Aylık ortalama elektrik faturası (.....TL)

15 Çadır ısınma durumu

- 15.1 Elektrik sobası (kaç hane) (....)
- 15.2 Teneke soba (kaç hane) (....)
- 15.3 Kömür sobası (kaç hane) (....)
- 15.4 Diğer(lütfen belirtiniz) (....)

16 Isınma Kaynakları

- 16.1 Odun (..)
- 16.2 Tarımsal ürün artığı (..)
- 16.3 Kömür (..)
- 16.4 Elektrik (..)
- 16.5 Hayvan gübresi (..)
- 16.6 Diğer yakacaklar (..)

17 Çalışma ortamında, tarla ve/veya bahçede en yaygın içme ve kullanma suyu durumu.

Not: Birden fazla yanıt olabilir. En fazla kullanılan iki kaynak yazılacak.

Tarla ve/veya bahçede içme ve kullanma suyu kaynakları	17.1. İçme suyu	17.2. Kullanma suyu
1. Keson kuyu suyu		
2. Kanal suyu		
3. Tulumba suyu		
4. Şebeke suyu		
5. Tanker suyu		
6. Diğer		

18 Çalışma ortamındaki tuvalet durumu

18.1 Var (...)

18.2 Yok (...)

19 En yaygın olarak kullanılan ulaşım araçları NOT: ÇADIR SAKINLERİNİN GÜNLÜK YAŞAMLARI İÇİN EN ÇOK KULLANDIKLARI İKİ ULAŞIM ARACI BELİRLENECEKTİR.

Not: Çadır sakinlerinin günlük yaşamları için en çok kullandıkları iki ulaşım aracı belirlenecektir.

Ulaşım amacı	1.Traktör	2. İşçi servisi	3.Yaya	4.Bisiklet	5.Motorsiklet Mوبilet	6.Otobüs	7.Diğer (Belirtiniz)
19.1 Tarlaya							
19.2 Mahalleye							
19.3 İlçeye							
19.4 İle							
19.5 İl dışına							

SAĞLIK HİZMETİNE ERİŞİM

20 Çocukların tam aşı olma durumu

Not: Çadır yerleşimindeki çocukların tam koruyucu aşı olma oranı tahmin edilecek. Bunun için tarım aracısı, grup lideri gibi birçok kaynaktan yararlanılacak. Gerektiğinde çadır yerleşimi ilgili aile hekimi ile de görüşme yapılacaktır.

	Tam Aşı olma oranı
20.1 Suriyeli	
20.2 Türkiyeli	

21 Sağlık hizmetine erişim nereden sağlanıyor?

Not: Çadır grubu aile hekimliği ve ikinci basamak sağlık hizmetini nerede alıyor? İkinci basamak sağlık hizmeti uzman doktor, poliklinik hizmetlerini kapsamaktadır.

	1.Aile hekimliği hizmeti	2.İkinci basamak sağlık hizmeti
21.1 Suriyeli		
21.2 Türkiyeli		

22 Çadır yerleşiminde çocuk engellilik durumu

22.1 Fiziksel engelli çocuk sayısı (...)

22.2 Zihinsel engelli çocuk sayısı (...)

22.3 Görme engelli çocuk sayısı (...)

22.4 İşitme engelli çocuk sayısı (...)

23 Bu çadır yerleşiminin üç temel sağlık sorunu nedir?

Not: Bu soru çadır yerleşiminde birden çok kişiye sorularak yanıt alınacaktır.

23.1

23.2

23.3

24 Çadır yerleşim alanının çöpleri toplanıyor mu?

24.1 Hayır (..)

24.2 Evet (..)

24.2.1 Günde bir (..)

24.2.2 Haftada bir (..)

24.2.3 On beş günde bir (..)

24.2.4 Ayda bir (..)

24.2.5 Her mevsim (..)

25 Çadır yerleşim alanı ilaçlanıyor mu? (sinek, haşere, çöp alanı)

25.1. Hayır (..)

25.2. Evet (..)

25.2.1.Düzenli ilaçlanıyor (..)

25.2.2.Düzensiz ilaçlanıyor (..)

26 Bu çadır yerleşiminin üç temel sorunu nedir?

Not: Bu soru çadır yerleşiminde birden çok kişiye sorularak yanıtı alınacaktır.

26.1

26.2

26.3

27 Bu sorunlar nasıl çözülür?

26.1

26.2

26.3

28 Çadır yerleşim alanının çocuklar için yaralanma, sağlık ve yaşam risk değerlendirmesi

Not: 1 değeri en az, 9 değeri ise en yüksek riski göstermektedir. Eğer herhangi bir risk yoksa risk faktörleri işaretlenmeyecektir.

Risk faktörleri	1	2	3	4	5	6	7	8	9
28.1 Drenaj kenarı									
28.2 Anayol kenarı									
28.3 Tali yol kenarı									
28.4 Ana sulama kanalı kenarı									
28.5 Nehir kenarı									
28.6 Deniz kenarı									
28.7 Çadır yerleşimindeki çöp varlığı									
28.8 Sokak aydınlatmasının olmaması									
28.9 Doğal afet riski (su baskını, hortum, rüzgâr, yıldırım düşmesi vs.)									
28.10 Çadır yerleşiminde sürüngen, kemirgen ve böcek vs. varlığı									
28.11 Diğer(belirtiniz)									
28.12 Toplam puan									

Yukarıdaki tabloda yer alan değerlendirmelere göre

Çadır yerleşimi

1. (0-20) Puan ise Çok Az Riskli (.....)
2. (21-40) Puan ise Az Riskli (.....)
3. (41-60) Puan ise Orta Riskli (.....)
4. (61-80) Puan ise Riskli (.....)
5. (81-100) Puan ise Çok Riskli (.....)

